

RIZIKOVÁ KOMUNIKACE A SEZNAMOVÁNÍ ČESKÝCH DĚTÍ V KYBERPROSTORU

Kamil Kopecký, René Szotkowski,
Pavla Dobešová

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta

Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru

Kamil Kopecký, René Szotkowski, Pavla Dobešová

Olomouc 2021

Oponenti:
doc. RNDr. Tomáš Pitner, Ph.D.
doc. PhDr. Hana Marešová, Ph.D., MBA

Kolektiv autorů:
doc. Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.
PhDr. René Szotkowski, Ph.D.
Mgr. Pavla Dobešová, Ph.D.

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

1. vydání
© Kamil Kopecký, René Szotkowski, Pavla Dobešová, 2021
© Univerzita Palackého v Olomouci, 2021

DOI: 10.5507/pdf.21.24459141
ISBN 978-80-244-5914-1 (print)
ISBN 978-80-244-5915-8 (online: PDF)

Obsah

Úvodní slovo 5

1 Specifika a rizika komunikace v kyberprostoru 8

2 Rizikové online seznamování – kybergrooming 14

2.1 Vymezení termínu kybergrooming 14

2.2 Charakteristika kybergroomera 15

2.3 Oběť kybergroomera 17

2.4 Etapy manipulace a jejich specifika 18

2.5 Kauzy kybergroomingu 23

3 Kybergrooming ve spojení s dalšími rizikovými jevy 27

3.1 Webcam trolling 27

3.2 Sexting 32

4 Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru – metodologie výzkumu 35

4.1 Výzkumný problém, výzkumné otázky 35

4.2 Výzkumná metodika 38

4.3 Pilotní studie a předvýzkum 39

4.4 Časový harmonogram výzkumu 39

4.5 Omezení a limity výzkumu 39

4.6 Výzkumný soubor 39

5 Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru – výsledky výzkumu 41

5.1 Výsledky statistických analýz 42

5.2 Ověření identity internetového známého/kamaráda 53

5.3 Osobní schůzky v reálném světě 53

5.4 Vnímání rizik spojených s komunikací a osobními schůzkami 54

5.5 Webkamery v online komunikaci a seznamování 57

5.6 Výsledky statistických analýz 58

5.7 Osobní údaje sdílené dětmi v prostředí internetu 65

5.8 Žádosti o citlivé osobní údaje 67
5.9 Podezřelá komunikace a falešné profily na sociálních sítích..... 67
5.10 Výsledky statistických analýz 74
5.11 Internetové služby využívané českými dětmi 84
5.12 Kde mají děti umístěn počítač 85
5.13 Regulace práce s počítačem rodičem dítěte 85
5.14 Děti a vzdělávání v oblasti rizikového chování na internetu 86
6 Závěr a diskuze výsledků výzkumu 88
Seznam použitých zdrojů 92
Anotace 107
Annotation 108
Přílohy 110

Úvodní slovo

Digitalizace odstartovala přerod společnosti industriální ve **společnost informační** a způsobila výraznou transformaci kultury 2. poloviny 20. a 1. poloviny 21. století. Do řad široké veřejnosti se prostřednictvím digitálních technologií a internetu – rozsáhlé fyzické síti, ve které existuje většina moderní digitální kultury, dostala významná část nashromážděných znalostí lidstva, ke kterým lze kdykoliv přistupovat, měnit je a distribuovat podle potřeby.

Internet však neslouží jen jako zdroj informací, ale také zábavy, je prostředkem a místem vzdělávání, pracovním nástrojem, poskytovatelem nejrůznějších služeb, zboží, a hlavně **komunikačním médiem** – supluje telefon, televizi i rádio. Jeho možnosti se navíc neustále rozšiřují, například v podobě virtuální reality. Dále se přes něj můžeme dorozumívat s našimi blízkými, ať už se vyskytují kdekoliv na světě, nebo se skrze něj seznámit s dalšími lidmi různého věku, profese a okruhu zájmů. Na internetu sdílíme své koníčky, postoje a názory na nejrůznější témata, sexuální oblast nevyjímaje. V jeho prostředí tak nacházíme nové přátele, známé i potenciální partnery, což bude mimo jiné předmětem zájmu této publikace.

Informační společnost je tedy postavena na **integraci digitálních technologií** do různých oblastí života člověka, které následně ovlivňuje a proměňuje bez ohledu na věkové limity. Ve vztahu k digitálním technologiím bylo proto v minulosti popsáno, zejména sociology a ekonomy, již několik generací[1], které se v průběhu let zcela přirozeně navzájem prolínají. U té poslední – jde o děti narozené po roce 2010, tedy v roce, kdy byl na trh uveden první iPad (Apple, 2010) – označované podle spisovatele a sociologa Marka McCrindle (2010) jako **generace alfa**, dochází k prvotnímu kontaktu s digitálními médii už po čtvrtém měsíci života dítěte (Reid Chassiakos et al. 2016; Kabali et al., 2015).

[1] Marc Prensky (2001), americký technolog, zavedl termíny *digitální domorodec* a *digitální přistěhovalec*. Těmi, bez ohledu na věk, neurčitě rozlišoval jedince, kteří nepoznali jiný způsob života než kulturu internetu, počítačů a mobilů, a jedince, u kterých došlo ke spojení s digitálními technologiemi až v pozdějším věku.

Na stávající stav proto zareagovala Americká pediatrická akademie, sestávající z několika desítek tisíc pediatrů (American Academy of Pediatrics, 2017), jež se usnesla na opatřeních zaměřených na implementaci digitálních médií do života dítěte[2] od nejútlejšího věku až po dospívání. V České republice tato instituce však není a otázka digitálních médií je ponechána až na období školní docházky dítěte.[3]

Jak jsme uvedli, potřeby informační společnosti se promítají do různých oblastí života člověka, přičemž ve škole jsou reflektovány v obecných dokumentech s názvem Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020/2030+ (MŠMT, 2014a; MŠMT, 2020), které poukazují na fakt, že je potřeba vycházet ze zkušeností úspěšných vzdělávacích systémů a formulovat základní parametry kvalitní školy, mezi které spadá předpoklad **průběžné modernizace vzdělávacích zdrojů a infrastruktury**, v níž zaujímají stále důležitější místo **digitální technologie**. Jejich integrace do výuky *„vytváří základ pro celoživotní učení a život ve společnosti, která bude dalším rozvojem digitálních technologií zásadně ovlivňována.*“ (MŠMT, 2014a). *„Vhodné a věku adekvátní využívání digitálních technologií by mělo být samozřejmostí ve všech oblastech vzdělávání.“* (MŠMT, 2020). K popisu konkrétních kroků těchto dokumentů pak slouží strategické dokumenty nižšího řádu, tj. například rámcové vzdělávací programy, Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020 (MŠMT, 2014b) apod.

Vliv médií (dříve hl. televize, nyní internetu) a zejména pak jejich negativní **dopady na děti** jsou předmětem zkoumání odborníků již mnoho let, poněvadž děti, na rozdíl od dospělých, nedisponují dostatečnými životními zkušenostmi a sociálními a komunikačními kompetencemi (s čímž souvisí také **problematika dětských prekoncepcí** v této oblasti), aby byly schopny správně interpretovat to, co jim je v médiích prezentováno. To znamená, že hůře rozlišují mezi realitou, fakty, zábavou a reklamou, což je činí snadno ovlivnitelnými, manipulovatelnými (Jedlička, 2015).

[2] Podle Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let (UNICEF, 1989).

[3] Pro zajímavost můžeme uvést, že se u nás problematikou digitálních médií u dětí předškolního věku zabýval například J. Průcha ve své publikaci Předškolní dítě a svět vzdělávání (2016).

A v **kyberprostoru**, majícím své specifické aspekty komunikace, toto platí dvojnásob, neboť v něm nedochází pouze k pasivnímu přijímání informací, ale i k interakci mezi jeho uživateli. Navíc jde, podle neurovědkyně Susan Greenfieldové (2016), o prostředí, „*kde žádná zřejmá lineární posloupnost neexistuje, kde je možné ke skutečnostem přistupovat nahodile, kde je možno vše vrátit zpět, kde je časová prodleva mezi akcí a reakcí minimální a především kde je obecně nedostatek času, …*“ a smysly jsou „*neustále rozptylovány všezahrnujícím vesmírem barvitých audiovizuálních podnětů*“. To vše může v důsledku vést k narušení toku myšlenek, zkrácení délky soustředění a ke snížení schopnosti hloubavého myšlení, takže se uživatel stává zranitelnějším.

S hledisky možných **rizik spjatých s využitím digitálních médií** se tak pojí následující dokumenty – Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027 (MŠMT, 2019), Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016–2020 (Ministerstvo vnitra ČR, 2016) a další normy, metodické pokyny a doporučení z těchto dokumentů vycházející.

My se v předkládané monografii zaměříme na **oblast rizikové komunikace ve spojitosti se seznamováním českých dětí na internetu**. Nejprve proto pojednáme o specifících komunikace v kyberprostoru a potenciálních rizicích z ní plynoucích a poté rozebereme jedno z největších rizik online komunikace a seznamování, tzv. **kybergrooming**, přičemž předmětem našeho zájmu budou i fenomény s kybergroomingem úzce související, a to webcam trolling a sexting. Podstatná část monografie bude sestávat ze **závěrů výzkumu** týkajícího se **projevů rizikové online komunikace u populace českých dětí (od 11 do 17 let)**, ve kterém jsme například zjišťovali, jak děti nakládají s osobními údaji ve virtuálním prostředí, zda komunikují nebo se přímo přátelí s lidmi na internetu, které neznají osobně, a jak jsou na tom s pozváním na osobní schůzku ze strany virtuálního kamaráda. Zároveň jsme tak odhalovali i **dětské prekoncepce online komunikace** (tj. zda jsou děti schopny rozpoznat podezřelou online komunikaci, komunikaci s dospělým člověkem a tzv. fejkový profil), protože zjištění, jak si děti online komunikaci samy představují, je základem pro případné preventivní působení. Doufáme tedy, že naše publikace přispěje nejen na tomto poli, ale rovněž k navýšení povědomí o této problematice.

Autoři

1 Specifika a rizika komunikace v kyberprostoru

Komunikace v kyberprostoru neboli tzv. **online komunikace**, probíhající za využití digitálních médií (počítače, tabletu, mobilního telefonu a internetu), **se od běžné komunikace liší v mnoha ohledech**. **Uvedeme si tedy její specifika, jež ze své podstaty spoluvytvářejí podmínky pro rozvoj potenciálně rizikových komunikací typu kybergrooming, sexting, kyberšikana nebo třeba kyberstalking atp.**

Hlavním aspektem komunikace v kyberprostoru je, že **postrádá neverbální složky komunikace**, které slouží jako prostředek ke sdělování situací, snah a emocí (Nakonečný, 2009). To znamená, že napomáhají rozpoznat skutečné úmysly partnera v komunikaci, neboť verbální a nonverbální komunikace spolu nemusejí vždy plně korespondovat. S jejich pomocí (oční kontakt, mimika, tón hlasu atp.) lze tak například odhalit, zda nám náš protějšek lže či skrývá nějaké postranní úmysly (Glass, 2014), což z vyjádření v písemné podobě není prakticky možné.

S nonverbální komunikací, resp. snahou vyjádřit emoce v psané podobě úzce souvisí oblíbenost využití **emotikonů** neboli smajlíků (obrazů sestávajících ze symbolů v podobě interpunkčních znamének) (Cambridge Dictionary, 2020a), jež mají spolu s **emoji** (digitálními obrázky) alespoň částečně suplovat mimiku a gesta pisatele.

A za obdobným účelem jsou dnes využívány i **fotografie**. Ty podle autorů Linhart a Petrusek (1996) slouží stejně jako kresby či malby v minulosti také jako nástroj nonverbální komunikace. A navíc jim lze přičíst funkci sebeprezentační, což platí zejména pro selfie či snapshotové fotografie (tj. autoportréty a snímky zachycující všední každodennosti, jako jsou kelímek od kávy nebo oběd na talíři) (Trestrová, 2014), protože vyjadřují identitu jedince jakožto sociální bytosti a tvůrce i spotřebitele kultury (Van Dijck, 2008).

Pro komunikaci v kyberprostoru je dále příznačné **využití zkratek** a **akronym**, které jsou mnohdy v anglickém jazyce – dominantním jazyku internetu (Divínová, 2005). Jejich podstatou je přizpůsobení se rychlosti zprostředkování kontaktu a interaktivnosti výměny zpráv (Vybíral, 2009). U akronym neboli zkratkových vlastních jmen vzniklých spojením počátečních písmen několika slov (Internetová jazyková příručka – ASCS,

2020) lze jako příklad uvést BTW (*By The Way – mimochodem*), OMG (*Oh My God – O můj bože*) či LOL (*Laughing Out Loud – Hlasitě se směji*). U zkratek pak 2DAY (*today – dnes*) nebo třeba 4ever (*forever – navždy*) (Zkratky.cz, 2020).

Mezi další, stěžejní specifika online komunikace patří její **osobitá psychologie a s ní související disinhibiční efekt**. Obojím se podrobně zabýval Suler (2004a), který **psychologii kyberprostoru** shrnul v několika základních bodech.

Prvním z nich je ***Omezené vnímání***, které vychází ze samotného charakteru elektronické komunikace, tj. komunikace založené na podkladě textu, obrázků, eventuálně audio či videohovoru. Na rozdíl od komunikace v reálném světě tak komunikace virtuální nabízí v určitých případech jen zredukované množství vjemů.

Dokladem toho je i dominance ***Textových zpráv***, zejm. v prostředí sociálních sítí, chatů, instant messengerů, blogů, emailů a SMS, jež jsou levným, jednoduchým, a hlavně rychlým způsobem sebevyjádření. V této souvislosti se proto hovoří o instantním neboli okamžitém způsobu komunikace (Cambridge Dictionary, 2020b).

Převaha písemné komunikace v kyberprostoru napomáhá ***Flexibilitě identit*** jeho uživatelů, což znamená, že se v tomto prostředí mohou vydávat prakticky za kohokoliv. Využití přezdívek a avatarů neboli obrazových ikon či virtuálních postaviček (Cambridge Dictionary, 2020c) dává každému jedinci možnost se rozhodnout, zda bude vystupovat sám za sebe, anebo se vyjadřovat anonymně, prostřednictvím fiktivních identit. To, co je v reálném světě tedy těžko proveditelné, může v kybersvětě vyzkoušet každý jeho uživatel. Ať už dospělý nebo dítě, přičemž u dětí je např. P. Wallace (in: Divínová, 2005) popisováno, že experimenty s virtuální identitou – možností vydávat se za někoho jiného (mladšího, štíhlejšího, opačného pohlaví, bohatého atp.) (Reid, 1991) – tvoří podstatnou součást jejich osobnostního růstu, tudíž se stávají i běžnou součástí jejich virtuální komunikace. Je zde však jisté úskalí a těsná souvislost s tzv. Neutralizací statusu, spadajícího do disinhibičního efektu, o kterém pojednáme v dalším textu.

Z psychologického hlediska je pro kyberprostor typické tzv. ***Změněné vnímání***, pod nímž si lze představit podobný stav, jaký zažíváme ve chvílích snění. Podle Sulera nám virtuální prostředí nabízí možnost naplnění nevšedních zážitků typu tvorby něčeho z ničeho, ovládání nadpřirozených schopností, vystupování v pozici někoho jiného atp. Touha po uspokojení těchto potřeb však v extrémních případech může vést až k netolismu, tedy k závislostnímu chování (Netolismus.cz, 2015).

Stran působení na ostatní lidi v kyberprostoru je důležitá schopnost člověka komunikovat s nimi, a to zejména v psané podobě, neboť charakter tohoto prostředí nabízí rovné příležitosti pro všechny jeho uživatele. Nezáleží tak na jejich věku, vzdělání, rase nebo vyznání, ale na způsobu jejich vyjadřování, vytrvalosti či třeba hodnotě nápadů. Suler proto hovoří o tzv. ***Rovnosti postavení***.

Samotný kyberprostor dále popisuje jako ***Prostor transcendentální***, protože v něm můžeme komunikovat odkudkoliv a s kýmkoliv, takže v něm nacházíme přátele se stejnými zájmy, lidi sobě blízké, obchodní či životní partnery atp. V případě však, že narazíme na jedince s antisociální motivací, hodnotí Suler tento aspekt jako výrazně negativní.

Další specifikum kyberprostoru představuje jeho ***Časová flexibilita***, mající souvislost s tzv. synchronním a asynchronním způsobem komunikace. Zatímco ten první se odehrává v jeden okamžik, ten druhý nevyžaduje současnou přítomnost všech aktérů komunikace (Šmahel, 2003). Vnímání času se tak stává subjektivní záležitostí – v rámci bryskních reakcí (např. chat) máme pocit, že se čas zrychluje, a u těch opožděných (např. email), že naopak ubíhá pomaleji než ve světě reálném.

Možnost navazovat vztahy a komunikovat s velkým množstvím uživatelů označuje Suler jako ***Sociální mnohočetnost***, přičemž jsou při výběru protějšků uplatňovány podvědomé i vědomé motivy, které vedou k selekci takového typu lidí, jež odpovídají našim skrytým potřebám, emocím a zájmům – jde o tzv. interpersonální fenomén.

Možnost záznamu probíhající online komunikace pak skýtá četné výhody i nevýhody. Uživatel může zpětně číst, hodnotit a opětovně prožívat minulou konverzaci, ať už v pozitivním či negativním slova smyslu.

Jako poslední aspekt psychologie kyberprostoru Suler uvádí ***Narušení přenosu***, ke kterému může logicky z technických důvodů kdykoliv dojít, což může vést k tzv. zážitku černé díry neboli úzkosti a frustraci spojené s narušením probíhající komunikace.

S psychologií kyberprostoru úzce souvisí již zmíněný **disinhibiční efekt** (Reid, 1991; Šmahel, 2003; Divínová, 2005), který je **dominantním znakem online komunikace** a který **představuje ztrátu zábran v jejím rámci** (Vybíral, 2009). **Participuje** tak **na rozvoji různých online rizikových jevů, jako jsou kybergrooming, sexting, webcam trolling apod.**

Hloubkou tohoto fenoménu se opět zabýval J. R. Suler (2004b), který popsal **6 hlavních aspektů**, spoluvytvářejících tento efekt, přičemž každý z nich ještě výstižně vyjádřil všeříkající jednoduchou větou:

1. ***Disociativní anonymita („Neznáš mě.")***, jak název napovídá, vychází z potřeby člověka zastírat některé rysy své identity (Divínová, 2005), případně identitu celou, aby mohl plně a bez následků vyjádřit své niterné pocity nebo popustit uzdu negativním projevům svého chování. Vše, co tedy řekne nebo udělá, není spojováno s jeho osobou a nemusí se s tím plně ztotožnit.

2. ***Solipsistické introjekce („Vše je v mé hlavě.")*** se vzhledem k omezenému množství vjemů, např. v rámci textové komunikace, projevují tendencí uživatele přiřadit protějšku v komunikaci určité rysy a vlastnosti, které jsou spíše odrazem jeho vlastních představ a dojmů než vykreslením reálného partnera. Solipsismus, tedy nadřazenost našich vlastních představ při utváření si obrazu o světě či člověku, se v lidských vztazích vyskytuje odjakživa, a to zcela přirozeně (Kovářová, Kopecký, 2012). Tyto představy vznikají zčásti na podkladě získaných informací, zčásti asociací, přičemž se posléze stávají součástí vnitřního světa člověka, který i po ukončení reálného dialogu pokračuje s rozmlouváním se svým protějškem, ve svých představách, např. ve formě denního snění. Časem tak může nabýt přesvědčení, že jej důvěrně zná, a přitom ve skutečnosti po celou dobu komunikuje spíše se svou vlastní představou než reálným člověkem (Vybíral, 2009).

Poměrně nového rozměru nabývá tento fenomén ve spojitosti s dětskými uživateli online prostředí. Děti totiž vzhledem ke svému věku nemají dostatek sociálních a komunikačních kompetencí a panují u nich tzv. **dětské prekoncepce**, tj. **naivní, zkreslené domněnky a představy** (Kohoutek, 2020a).

Prekoncepce z časového hlediska předcházejí něčemu dokonalejšímu, a to koncepci, představují tedy *„určitou nedokonalost, předběžnost, provizornost dětské koncepce“,* tj. **nezralé představy** (Čáp a Mareš, 2007). Spolu s miskoncepcemi, tj. mylným, nepřesným pojetím, hypotézou či teorií (Kohoutek, 2020b), pak spadají do oblasti vývojové psychologie, poněvadž kognitivní vývoj dítěte je podmíněn věkem a zkušeností. Ale také i do oblasti pedagogiky, neboť jde o pedagogické jevy související s výukou a procesy učení. Zajímavostí je, že podle R. Duita (In: Čáp a Mareš, 2007) jsou prekoncepce i miskoncepce **v dětech hluboce zakořeněné a vysoce rezistentní vůči snaze je změnit**. Důvodem je propojenost kognitivní, afektivní i konativní oblasti při jejich tvorbě, a protože jde o něco, k čemu se dítě samo propracovalo, tak není ochotno od toho na pokyn upustit (Čáp a Mareš, 2007).

Ve výzkumné části monografie jim proto budeme věnovat patřičný díl pozornosti, neboť jsme se s problematikou **dětských prekoncepcí online komunikace** v odborné literatuře nesetkali. Přitom právě prekoncepce spolu s omezenými komunikačními zkušenostmi výraznou měrou v kybersvětě **přispívají k rozvoji potenciálně nebezpečných komunikačních praktik typu kybergrooming, sexting, webcam trolling atp.**

3. ***Disociativní představivost („Je to jen hra.“)*** se v online komunikaci projevuje tak, že když si lidé myslí, že je nikdo nesleduje a vydávají se za někoho jiného, chovají se nezodpovědně, bez zábran, bez svědomí (obdobně jako v případě denního snění), neboť nabývají dojmu, že imaginativní postavy (identity), které si v kyberprostoru vytvořili, existují pouze v něm a jsou odděleny od požadavků a norem skutečného světa. Po opuštění kyberprostoru pak dochází k vystřízlivění (Vybíral, 2009) a popření faktu, že to byli oni, kdo se tak či onak zachoval, např. urážel, vydíral, vyhrožoval atp. Zkrátka se neidentifikují se svou virtuální identitou a své konání vnímají jako

něco odtrženého od reality. De facto popírají fakt, že se ve světě virtuálním pohybují stejní lidé jako ve světě reálném, a tudíž nelze tato dvě prostředí od sebe striktně oddělit.

4. ***Neviditelnost („Nevidíš mě.“)*** vychází z možnosti částečného nebo úplného utajení identity v online komunikaci, v jejímž rámci nemusí uživatel kontrolovat svůj vlastní nonverbální projev. Ten má zásadní informační hodnotu zejména pro jeho protějšek, který s jeho pomocí může odhalit případný rozpor mezi tím, co mu je řečeno, a tím, jakým způsobem mu je daná informace prezentována (např. zda se při komunikaci řečník červená, což je jasná známka nervozity, nebo jestli se znuděně či nesouhlasně tváří atp.). Se ztrátou zábran dochází k zesílení účinku disinhibičního efektu.

5. ***Asynchronicita („Tak příště.“)*** neboli zpožděná odpověď na probíhající (zejména emailovou) komunikaci skýtá pro účastníky dialogu mnohá pozitiva, například v podobě možnosti si beze stresu rozmyslet svou reakci. Časová prodleva eliminuje unáhlené jednání a tím také reálně hrozící nebezpečí odhalení citlivých informací o vlastní osobě. Čas nám tedy v online komunikaci poskytuje pocit bezpečí.

6. ***Neutralizace statusu („Jsme si rovni.“)***, jak vyplývá z názvu, stírá rozdíly mezi lidmi bez ohledu na jejich postavení, věk, pohlaví nebo majetkové poměry. A to opět podporuje disinhibici, neboť jsou účastníci online komunikace zbaveni předsudků, zábran a obav z případného odsouzení ze strany partnera v komunikaci. Tím, že je v kyberprostoru zdání autority minimalizováno, nabízí rovnocenné příležitosti pro všechny jeho uživatele.

Z podstaty psychologie a specifik kyberprostoru tedy vyplývá poměrně **tenká hranice mezi komunikací tzv. bezpečnou a rizikovou**, která zejména u dětí či nepoučených a nezkušených uživatelů může být velice snadno překročena. V dalším textu proto **pojednáme o jednom z největších rizik online komunikace a seznamování u dětí a dospívajících**, a to o **kybergroomingu**.

2 Rizikové online seznamování – kybergrooming

Na problém, že komunikace v prostředí internetu nemusí být vždy bezpečná a že se **dítě** v řadě situací – obzvláště **pokud jde o seznamování se a komunikaci s neznámými uživateli – může stát terčem útoku online predátora, tzv. kybergroomera**, upozornilo již mnoho autorů (Kloess, Beech a Harkins, 2014; Whittle et al., 2013; Wolak et al., 2008), a to i z České republiky (Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2014; Kopecký, 2014b), přičemž nově o dané problematice informuje širší veřejnost úspěšný dokument V síti (Česká televize, 2020).

Kybergrooming spadá mezi **nebezpečné komunikační praktiky** a hlavní roli u něj hraje **proces manipulace** (Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2012; Ybarra a Mitchell, 2014), v němž slouží jako klíčový **prostředek k vydírání dítěte** jeho vlastní **sextingový materiál**. K tomu se útočník může dostat různými způsoby, často například prostřednictvím **webcam trollingu**, o kterém spolu se sextingem pro dokreslení pojednáme v následující kapitole.

Nyní se však zaměříme na vymezení samotného termínu kybergrooming, shrneme si typologii, resp. charakteristiku jeho pachatelů, nastíníme volbu obětí a poté rozebereme jednotlivé etapy jejich manipulace, včetně specifik, kterými se vyznačují. V závěru pak uvedeme konkrétní kauzy, na nichž lze pozorovat typické postupy pachatelů kybergroomingu, a zmíníme i paragrafy, se kterými je tento fenomén propojen.

2.1 Vymezení termínu kybergrooming

Kybergrooming, někdy také nazýván jako child grooming či online grooming, představuje **chování uživatelů virtuálního světa, které má za cíl vyvolat u vyhlédnuté oběti falešnou důvěru a po čase ji přimět k osobnímu setkání**. Na něm obvykle dochází k jejímu sexuálnímu zneužití, opakovanému sexuálnímu zneužívání, vydírání, mučení, nucení k prostituci, příp. zabití (Kopecký, 2010; Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2015).

Jde tedy o **druh psychické manipulace** realizované v kyberprostoru za pomoci technologií (Berson, 2003; O'Connell, 2003; Penna, Clark a Mohay, 2005) a **technik sociálního inženýrství** (např. tipování oběti, tvorba fiktivního profilu, phishing). Od sociálního inženýrství se ale

kybergrooming odlišuje cílem manipulace, kterým je zneužití dítěte, nikoliv obohacení se na něm (Kopecký, 2014c; Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2015; Kožíšek a Písecký, 2016).

2.2 Charakteristika kybergroomera

Kybergroomeři bývají s ohledem na svou činnost označováni jako **predátoři, agresoři** či **útočníci**, jež mají tendence spolu navzájem spolupracovat, tzn. vytvářet **sítě predátorů**. V jejich rámci pak aktivně vyhledávají, shromažďují, vyměňují a sdílejí dětskou pornografii, přičemž se mohou dopustit i únosů vytipovaných obětí (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013; Briggs, Simon a Simonsen, 2011). Proto je pro ně příznačná **snaha zajistit si pro své jednání vhodné podmínky v podobě bezpečného přístupu k oběti a zaručení si její poddajnosti a mlčenlivosti** – eliminují tak riziko odhalení zneužívání dítěte i vlastní identity (Craven, Brown a Gilchrist, 2006). Mezi základní způsoby ochrany v rámci různých etap kybergroomingu, jež popíšeme v podkapitole 2.4, patří třeba využití několika počítačů, časté obměny IP adres, budování falešných identit, přecházení z veřejných komunikačních služeb do privátních emailů, instant messengerů, mobilních telefonů. Místo pro osobní schůzku s dítětem je pak voleno co nejdále od jeho domova (Webster et al., 2012) atp.

Pokud bychom se na online sexuální útočníky podívali z osobnostního hlediska, zjistíme, že se jedná o **heterogenní skupinu lidí** (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013), ve které lze nalézt uživatele jak s nízkým, tak vysokým sociálním statutem (Szotkowski, Kopecký, 2016). **Veřejností bývají považováni za pedofily**, ve skutečnosti tomu tak ale není, alespoň ne ve většině případů. Kybergroomeři preferují věkovou skupinu dětí starších 13 let, jde tedy o **hebefily/efebofily** neboli jedince erotosexuálně přitahované dospívajícími dívkami/chlapci ve fázi puberty a adolescence. (Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2015; Wolak et al., 2008) Kdežto pedofil je podle Weisse (2017) erotosexuálně přitahován dětmi bez sekundárních pohlavních znaků, tj. ve věku nižším, nejčastěji od pěti do dvanácti let. Děti v hledáčku pedofila navíc nebývají na internetu moc aktivní, protože ještě nejeví takový zájem o mezilidské a sexuální vztahy jako teenageři (DeLamater a Friedrich, 2002). Kauzy, ve kterých sexuální útočník vylákal na osobní schůzku malé dítě, jsou proto spíše raritní (Wolak et al., 2008).

Naopak se u kybergroomera objevuje tendence počkat si, až oběť dosáhne státem stanovené **věkové hranice pohlavní dospělosti** (viz příloha 1, ve které pro ilustraci uvádíme přehled legálního věku způsobilosti k pohlavnímu styku podle vybraných zemí), od které je možno s ní mít legálně sex a která v České republice činí 15 let. Existuje totiž zákon o Navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193b), podle nějž ten, kdo „*navrhne setkání dítěti mladšímu patnácti let v úmyslu spáchat trestný čin podle § 187 odst. 1, § 192, 193, § 202 odst. 2 nebo jiný sexuálně motivovaný trestný čin, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta*" (Zákon č. 40/2009 Sb., 2009). Většina pachatelů kybergroomingu však nebyla v minulosti trestána (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013; Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2015). **Není** proto **výjimkou, že útočník z obavy před tvrdými tresty raději osobní schůzku se svou obětí odloží** a do té doby pracuje na tom, aby si u ní vybudoval či upevnil svou pozici důvěrníka, nejlepšího přítele nebo potenciálního partnera, čímž navýší svou šanci setkání v budoucnu uskutečnit.

Stran **rozlišení pachatelů online sexuálních útoků** existuje **několik klasifikací**. Je evidentní – i vzhledem ke zmiňované různorodosti útočníků – že nelze kybergroomery striktně zařadit do určité a vždy svým způsobem omezené kategorie. Přesto na základě zkušeností s odhalenými případy sexuálních útoků spjatých s virtuálním světem panuje snaha tuto širokou skupinu určitým způsobem diferencovat. Jako příklad lze uvést členění pachatelů podle **motivace** od autorů Briggs, Simon a Simonsen (2011). Ti rozlišují dvě základní skupiny, a to pachatele, ***kteří jsou vedeni především svou fantazií*** (zajímá je hlavně kybersex a uspokojení fantazií odehrávajících se výhradně v online prostředí), a ***pachatele, kteří chtějí navázat sexuální kontakt ve skutečném světě*** (jejich cílem je oběť nalákat na osobní schůzku a následně ji sexuálně zneužít). Webster et al. (2012) dále rozlišuje tzv. *hledače intimity*, *přizpůsobivé pachatele* a *hyper-sexualizované útočníky*, pro něž je typické zavádět po navázání kontaktu s obětí do konverzace sexuální témata.

Zevrubnější kategorizaci kybersexuálních útočníků nabízí Lanning (2002). Ten popisuje ***útočníky situační***, jejichž chování nemá dlouhého trvání a hlavně není předvídatelné. Mezi ně řadí *„normální" adolescenty či dospělé pachatele* (jedince hledající v online prostředí pornografii a sex), *morálně bezohledné* (sexuální útočník většinou násilnické povahy)

a *profitující pachatele* (útočník motivovaný ziskem). Dále tzv. ***preferenční útočníky***, tj. *pedofilní, hebefilní, efebofilní jedince* (jasně preferují jako sexuální partnery děti/dospívající, disponují sbírkami dětské pornografie), *útočníky s rozmanitými sexuálními zájmy* (nepreferují pouze děti, sbírky pornografie jsou orientovány na konkrétní druh parafilie, např. fetišismus, transvestitismus, voyerství, sadomasochismus atd.) a *latentní útočníky* (své sexuální preference objevili až ve chvíli, kdy došlo k oslabení zábran v online komunikaci a naplnění jejich podvědomých tužeb). A na závěr ***smíšené útočníky***, u nichž je málo pravděpodobné, že by byli za své chování trestně stíháni. Spadají mezi ně *reportéři masmédií* (jedinci, kteří s vidinou příběhu obchodují s dětskou pornografií s cílem domluvit si schůzky s útočníky), *vtipálci* (pachatelé ponižující své vyhlédnuté oběti za účelem tzv. pranku, zlomyslného žertu), *starší kamarádi* (adolescenti kolem 20. roku věku, kteří se snaží navázat vztah s mladší dívkou/chlapcem) a *příliš horliví občané* (soukromě vyšetřují sexuálně motivovanou trestnou činnost).

Z uvedených klasifikací jsou patrné i obvyklé motivy pachatelů online sexuálních útoků. V souvislosti s tím si proto v následující podkapitole přiblížíme volbu jejich obětí.

2.3 Oběť kybergroomera

Jak jsme již uvedli, kybergroomer si na osobní schůzku se svou obětí ze zištných důvodů velmi rád počká. Ovšem nejenom kvůli paragrafu 193b (Zákon č. 40/2009 Sb., 2009) lze považovat věkovou kategorii **dětí od 15 do 18 let** za **rizikovější**. Je potřeba si uvědomit, že jde **z hlediska vývojové psychologie** o období života, ve kterém se objevuje zvýšený zájem o sex a touha navazovat přátelské a partnerské vztahy. Do popředí také vstupují potřeby pozornosti a uznání, mnohdy provázené ochotou více riskovat. Jako příklad lze uvést pořizování vlastních sextingových materiálů nebo třeba realizaci osobního setkání se známým z internetu. A všechny tyto uvedené okolnosti lze nejen stran kybergroomingu, ale i jiných nebezpečných komunikačních praktik v kyberprostoru (např. sexting, webcam trolling atp.) považovat za zásadní (Greenfield, 2016; Kopecký a Szotkowski, 2014).

Děti si jako terč útoku pachatelé volí i **z důvodu** své vlastní sexuální preference, resp. deviace, a také s ohledem na jejich nedostatek

sociálních dovedností a životních zkušeností (Labm, Brown, 2006). Kromě toho bývají podle Vaníčkové (2007b) pro sexuální útočníky příznačné obavy z dospělého sexuálního partnera, dále potřeba moci a nadvlády nad druhou osobou, finanční nenáročnost dítěte a v neposlední řadě i jeho snadná dostupnost. Možnost kontaktovat prostřednictvím různých služeb na internetu velký počet dětí je totiž pro rozvoj fenoménu kybergrooming rozhodující (Sullivan a Beech, 2002; O'Connell, 2003), neboť poskytuje útočníkům výhody, které dříve neměli, a to anonymitu a přístupnost k oběti z kteréhokoliv místa (např. z prostředí domova) (O'Connell, 2003). Vaníčková (2007b) dále upozorňuje, že svou roli u sexuálních útočníků hraje i jejich povolání vyžadující být stále na cestách, tj. mimo rodinu a její kontrolu.

2.4 Etapy manipulace a jejich specifika

Jedna z prvních studií věnovaných kybergroomingu (O'Connell, 2003) byla realizována ve Velké Británii a zevrubně popisovala jednotlivé etapy kybergroomingu (*fáze kontaktování/výběru oběti, formování přátelství, formování vztahu, posouzení rizik, fáze exkluzivity, sexuální fáze* a *fáze samotného útoku*), včetně strategií boje proti tomuto fenoménu. Obdobných klasifikací, opírajících se o analýzy existujících případů, vzniklo od té doby vícero, např. Kloess, Beech a Harkins (2014).

My si v následujícím textu **pro zjednodušení rozdělíme proces manipulace do 4 hlavních etap**, a to na *přípravu na kontakt s obětí (vyhledávání obětí, fiktivní identita útočníka, falešná autorita)*, samotné *kontaktování oběti*, *budování a prohlubování vztahu s obětí (techniky manipulace útočníka)* a *přípravu na osobní setkání s obětí,* včetně jeho *realizace* (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013; Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2014; Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2015).

1) **Příprava na kontakt s obětí (vyhledávání obětí, fiktivní identita útočníka, falešná autorita)**

Kybergroomeři k vyhledávání obětí využívají diskusních fór orientovaných na děti, anonymních videochatů (Kopecký, 2019), jako např. Omegle, Chatroulette, a zejména pak sociálních sítí, kde si mohou vytipovat uživatele podle věku, pohlaví, regionu, sexuální preference atp. Zde hovoříme o tzv. **technice kobercového tapetování** (Kožíšek In:

Kopecký, 2015), tedy odfiltrování profilů v rámci zvolené sociální sítě za účelem jejich následného hromadného oslovení. Z toho vyplývá, že útočník vybírá obětí hned několik, aby tak zvýšil své šance na úspěch, kterým je realizace osobní schůzky. Tato technika ale nemá záměr jediný – útočník se prostřednictvím navázání mnoha virtuálních kontaktů také učí komunikaci zcela neodpovídající jeho věkové kategorii. Jak jsme popsali v první kapitole, zejména děti a dospívající při komunikaci v kyberprostoru využívají různých zkratek a akronym (často anglického původu), emotikonů a emoji a hlavně pak fotografií, jakožto nástrojů sebeprezentace a nonverbální komunikace (Trestrová, 2014). Pokud tedy chce útočník působit autenticky, musí své oběti umět v tomto směru napodobit. **Jako příklad** zde **můžeme uvést kauzu Douglase Lindsella**, kterého od vyhlédnutých dívek dělil padesátiletý věkový rozdíl, a přitom se úspěšně vydával za patnáctiletého chlapce. Klíčem k jeho úspěchu byla v tomto ohledu koupě knihy o slangové mluvě teenagerů (E-Bezpečí, 2019a).

Pro kybergroomera je tak **tvorba věrohodné fiktivní identity** velice důležitá. Je logické, že z obavy před odhalením své činnosti nebude vystupovat sám za sebe. A navíc by v případě velkého věkového rozdílu nebyl pro své oběti příliš atraktivní. **Do značné míry mu v tomto ohledu napomáhá již popsaný disinhibiční efekt.** Snadno a rychle tak může navázat kontakt s dětskými uživateli kyberprostoru a později z nich vylákat důležité podklady pro případné vydírání. Většinou mívá identit vícero a při jejich tvorbě logicky vychází z informací zjištěných o vytipovaných obětech, viz například **kauza** několikrát trestaného násilníka a vraha **Petera Chapmana**, který prostřednictvím několika profilů na sociálních sítích nasbíral skoro 3 000 „přátel" ženského pohlaví ve věku od 13 do 31 let (Stokes, 2010). Ve výzkumu nás bude proto zajímat, jaké osobní údaje děti na internetu o sobě samy nejčastěji sdělují.

Někdy si pachatel vypomáhá i tzv. **falešnou autoritou**, což znamená, že se vydává například za jednatele instituce zaměřující se na finanční pomoc sociálně slabým dětem. Nebo za pracovníka firmy nabízejícího odměny za účast v soutěži, za vyplnění dotazníku atp. Důvěřivé děti mu pak s vidinou lehkého nabytí hodnotných dárků nebo peněz poskytnou své skutečné osobní údaje (telefonní číslo, adresu bydliště nebo školy, fotografii obličeje, příp. celého těla), protože autorita, byť fiktivní, dodává informacím šířeným internetem na věrohodnosti. Zde bychom mohli **jako příklad**

uvést kauzu usvědčeného devianta **Pavla Hovorky**, který své oběti mimo jiné lákal na fiktivní soutěž „Dítě VIP“ a v jejím rámci vítězům sliboval, že stráví dva týdny v Praze a získají zajímavé soutěžní ceny. Nakonec byl za sexuální zneužívání 8 nezletilých chlapců odsouzen na 6,5 roku odnětí svobody (E-Bezpečí, 2019b).

Součástí přípravné fáze kybergroomingu je také **zjištění, ve které místnosti v bytě/domě** (obývací pokoj, kuchyně, dětský pokoj atd.) **má dítě umístěn počítač, ze kterého s útočníkem komunikuje**. Ve skutečnosti totiž jen velmi malé procento rodičů pravidelně ověřuje, co jejich dítě dělá na počítači, pokud se nachází v dětském pokoji. Útočník se tak tímto zjištěním snaží minimalizovat riziko jeho odhalení ze strany někoho ze společné domácnosti dítěte (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013).

2) Kontaktování oběti

Samotné **oslovení oběti** probíhá nejčastěji v prostředí sociálních sítí (Snapchat, Facebook, Instagram…), ale i instant messengerů (ICQ, Skype) či třeba video chatů (Omegle, ChatRoulette) a mnohdy se děje tzv. náhodou, nedopatřením: „*ahoj, omylem jsem si tě přidal do přátel, ale pokud ti to nevadí, i tak si můžeme popovídat… :-) Tomáš*“. V případě kladné reakce dítěte nastupuje další fáze kybergroomingu, a to budování a následné prohlubování vztahu s využitím různých manipulativních technik.

3) Budování a prohlubování vztahu s obětí (techniky manipulace útočníka)

Manipulace hraje v kybergroomingu velice důležitou roli. Volba manipulativních technik se odvíjí od osobnosti dítěte, útočníka, ale i momentální situace.

Mezi často používané techniky manipulace patří ***efekt zrcadlení***, jehož podstatou je snaha kybergroomera napodobit svou oběť (stran názorů, zálib, radostí i problémů, a to za účelem prolomení jejích zábran). Útočník se proto chová jako zrcadlo dítěte a často tak činí ještě před navázáním prvotního kontaktu, kdy si upravuje svou identitu takovým způsobem, aby na něj udělal dobrý dojem a působil jako exkluzivní kamarád či potenciální spřízněná duše.

Pokud se mu to podaří a fiktivní identitou upoutá pozornost, má tendenci ***získat si sympatie dítěte za pomoci lichotek***, jež jej mají navnadit k další komunikaci a upevnit nově nabyté spojení (Whittle, Hamilton-Giachritsis a Beech, 2014). ***Snaží se o něm získat co nejvíce informací***, a to tak, že například prohledává další služby na internetu, které využívá. A poté si ***dítě tzv. profiluje***, což znamená, že zálohuje veškeré informace, které o něm najde, včetně společné komunikace. Důvodem k tomuto jednání je sběr podkladů pro budoucí vydírání a potřeba oživit v paměti proběhlé konverzace. Jak jsme již uvedli, útočník kontaktuje obětí několik a není v jeho silách si údaje o všech zapamatovat.

Oblíbená je také technika ***vábení a uplácení oběti***, skrze níž predátor zjišťuje, příp. ověřuje její telefonní číslo, adresu bydliště a jiné informace, a zároveň tak upevňuje svou pozici výhodného kamaráda nebo potenciálního partnera či partnerky. Princip jeho jednání spočívá v nabízení dárků typu značkového oblečení, moderních technologií, sportovních potřeb, kreditu a mobilních dat, k jejichž zaslání je nutné získat uvedené osobní údaje. Dalším postranním úmyslem uplácení dítěte může být rovněž snaha získat **fotografii** jeho **obličeje, která je jeho nejcitlivějším osobním údajem a jednoznačným identifikátorem** (Janiček Novákových může být v České republice padesát, ale ta, se kterou útočník komunikuje, je jenom jedna.), a to nejlépe ve spojení se sextingovým, tj. intimním materiálem.

Dokladem uvedených praktik je dokument z dílny Seznam.cz *Seznam se bezpečně! 2* (Televize Seznam, 2020), ve kterém jsou zachyceny případy dětí, jež jsou za peníze a dárky ochotny posílat své erotické fotografie, obnažovat se před webkamerou, a dokonce dorazit na osobní schůzku s cizím mužem z internetu za účelem poskytnutí sexuálních služeb. Na tuto problematiku překračující až hranice dětské prostituce upozornila též v uplynulém roce Policie ČR (2020), která zaznamenala největší meziroční nárůst v oblasti mravnostních trestných činů (šíření, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie, ohrožování výchovy dítěte, účast na pornografickém představení i navazování nedovolených kontaktů s dítětem), ve kterých děti nevystupují pouze jako oběti, ale i jako pachatelé.

Tato zjištění podporuje další frekventovaná technika útočníka, a to ***snižování zábran vyhlédnuté oběti zaváděním sexuálního obsahu do konverzace***. Když vezmeme v potaz sexuální vývoj dětí od 13 do 18 let, zjistíme, že vystupuje v této etapě do popředí touha po naplnění potřeb lásky a porozumění u opačného pohlaví, zájem o sextingové materiály (tj. erotické textové zprávy, fotografie a videa), masturbaci a později též první sexuální kontakty (Pondělíčková-Mašlová, 1990; Děti a jejich sexualita, 2014). Temple a Choi (2014 In: Madigan et al., 2018), Döring (2014), Gala a Kapadia (2013), Burkett (2015), Le (2016) aj. uvádějí, že je pořizování sextů v tomto věkovém rozmezí v podstatě normální, poněvadž představuje projev obvyklého sexuálního chování každého jedince, který tímto způsobem usiluje o vyjádření své sexuální náklonnosti, touhy a intimity. A případně tak i transformuje svou frustraci na podkladě absence partnera či nedostatečné emocionální připravenosti vůbec zahájit svůj sexuální život (Stanley et al., 2016).

Iniciace výměny intimních materiálů ze strany kybergroomera je proto velmi častá, neboť sexting bývá realizován i jako reakce na obdržený sext (Renfrow a Rollo, 2014). Materiály od útočníka však bývají většinou podvržené, resp. zakoupené či zcizené od někoho z internetu. Důvodem je opět jeho logická obava z odhalení skutečné identity nebo diskreditace identity falešné – pokud se například vydává za 13letého chlapce, zasláním svých vlastních fotografií by tento fakt vyvrátil. V případě, že dojde ke vzájemné výměně erotických materiálů, usiluje groomer o přesun komunikace do soukromí (chat, instant messenger, zahraniční sociální síť), kde oběť vybízí, event. vydíráním nutí k tvorbě dalších sextů. Sexting totiž představuje zlomový okamžik v útočníkově manipulaci, kterým se přesouváme k další fázi kybergroomingu, a to k plánování osobního setkání.

4) Příprava na osobní setkání s obětí, jeho realizace

Pokud dítě netuší, kdo se skrývá za jeho online kamarádem, pokračuje kybergroomer v manipulaci v podobě ***izolování oběti od okolí***. Získává tak plnou důvěru dítěte a hlavně si zajišťuje jeho mlčenlivost. Není výjimkou, že se oběť do pachatele dokonce zamiluje (Wolak et al., 2008), protože ten se v rámci budování vztahu s ní snaží být co nejvíce pozitivní a přívětivý (Ospina et al., 2010). Izolaci si lze představit jako snahu o velmi důvěrný vztah opředený o různá tajemství. A jak jsme již uvedli, tajemství intimní je

pro kybergroomera zlomové, protože dítě, které je vydíráno sextingovými materiály, zpravidla nekontaktuje žádné dospělé (rodiče, učitele, policii atd.) s prosbou o pomoc (Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2015).

Důležitá je rovněž technika ***překonávání věkového rozdílu mezi obětí a útočníkem***. Je logické, že když dítě na schůzce očekává například šestnáctiletého kamaráda, tak jej setkání s padesátiletým mužem přinejmenším vyděsí. Agresor se proto vydává za tatínka online přítele, staršího bratra, známého atp., čímž postupně zbavuje dítě pocitu, že je v jejich vztahu něco v nepořádku. Zde bychom znovu mohli připomenout **případ Petera Chapmana**, který se na setkání s Ashleigh Hallovou vydával za tatínka chlapce, s nímž si dopisovala, a dokonce se ani nerozpakoval dojet si pro ni až k jejímu domu (Carter, 2010).

Pokud před samotnou schůzkou nastane situace, že na ní dítě odmítne dorazit, změní kybergroomer svou strategii manipulace a začne jej ***zastrašovat a vydírat prostřednictvím kompromitujících materiálů*** typu získaného tajemství nebo sextů (Kopecký, 2014b).

Osobní setkání, cíl snah útočníka a vyvrcholení předcházejících etap, se může odvíjet podle různých scénářů – od nevinné schůzky až po sexuální útok na dítě, které může být nuceno k výrobě dětské pornografie, k provozování dětské prostituce nebo může být opakovaně zneužíváno, případně i zabito.

Následky ze schůzky s útočníkem z internetu, včetně těch psychických, jako jsou disharmonický vývoj osobnosti, sklony k rizikovému chování, ztráta citu pro morální hodnoty, depresivní ladění až sebevražedné tendence… (Ježková, Fraňková, 2020), tak mohou být pro oběť v případě jejího zneužití obrovské.

2.5 Kauzy kybergroomingu

V této podkapitole si pro dokreslení typických postupů kyberútočníků při kontaktu s obětí uvedeme dvě kauzy, jež byly hojně medializovány a ze kterých jasně vyplývá, že sice **v České republice neexistuje specifický zákon o kybergroomingu**, to ale neznamená, že nemůže být pachatel za své činy náležitě potrestán. Jako příklad lze uvést **potenciální přesah kybergroomingu do následujících paragrafů** (Zákon č. 40/2009 Sb.,

2009): *§ 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií*, *§ 193 Zneužití dítěte k výrobě pornografie*, *§ 193a Účast na pornografickém představení*, *§ 193b Navazování nedovolených kontaktů s dítětem*, *§ 191 Šíření pornografie*, *§ 201 Ohrožování výchovy dítěte*, *§ 202 Svádění k pohlavnímu styku*, *§ 186 Sexuální nátlak*, *§ 187 Pohlavní zneužití*, *§ 185 Znásilnění*, *§ 168 Obchodování s lidmi*, *§ 189 Kuplířství*, *§ 353 Nebezpečné vyhrožování*, *§ 354 Nebezpečné pronásledování*.

Kauza Lukáš Bako

Kauza Lukáše Baka, studenta lesnické akademie, je Policií ČR označována za největší případ mravnostní a informační kriminality zaměřené na zneužívání dětí ve východních Čechách (Vitovská, 2016).

Tento deviant si tipoval své oběti ve věku od 10 do 18 let výhradně za účelem vlastního sexuálního uspokojení a používal k tomu zejména sociální sítě Facebook a peer-to-peer programu Skype. Většinou se vydával za vrstevníka oslovených dětí nebo mladšího chlapce či dívku. Používal tedy fiktivních identit, někdy ovšem vystupoval i sám za sebe (Vitovská, 2016; Pošmura, 2016; Novinky.cz, 2016).

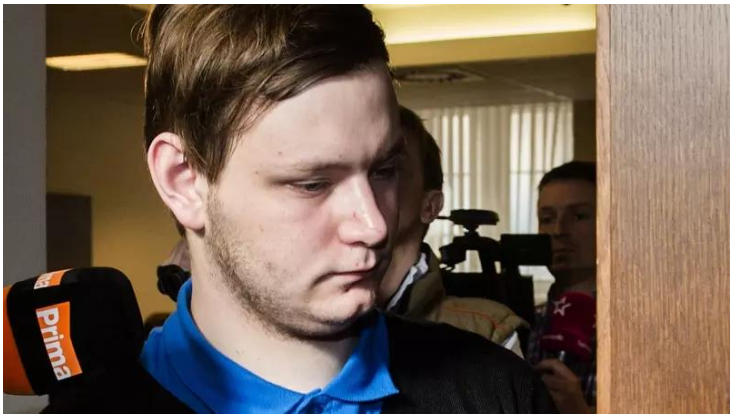
Jakmile se mu podařilo navázat kontakt s obětí, začal se jí vyptávat na její zájmy, nezávazně konverzovat a postupem času požadovat fotografie intimního charakteru – nejdříve ve spodním prádle, později obnažené. „*Pokud dívka hned zpočátku odmítla fotku poslat, lhal jí, že její nahou fotografii už stejně má a může ji zveřejnit. V několika případech dokonce vyhrožoval, že upraví pomocí fotomontáže její fotografie ze sociální sítě tak, že obličej bude její a nahé tělo k němu přidá*," zaznělo u soudu (Vitovská, 2016). Jeho další lstí, jak vylákat intimní snímky, pak bylo rozesílání dětské pornografie vyhlédnutým obětem s následným vyhrožováním, že je udá na policii za přechovávání tohoto materiálu, pokud neudělají to, co po nich požaduje (Vitovská, 2016).

V případě, že sexty od dívek obdržel, začal s nimi vést zvrhlou sexuální komunikaci a požadovat nejen další intimní fotografie, ale také pózování a masturbaci před webkamerou. Pokud některá z obětí tyto úkony odmítla, začal jí vyhrožovat rozesláním sextingových materiálů (rodině, známým, na stránky školy, města…), fyzickým napadením, nebo dokonce vraždou či sebevraždou (Novinky.cz, 2016; TN.cz, 2016).

Bako za dobu svého „působení“ vydíral, zneužil, znásilnil a nutil k výrobě dětské pornografie více jak čtyřicet dívek, přičemž zločinů měl spáchat více než stovku (Fejgl, 2016). V roce 2016 byl ve svých jednadvaceti letech odsouzen jen na 8,5 let do vězení, poněvadž třetinu svých skutků spáchal ještě jako nezletilý – před dovršením osmnáctého roku věku byly totiž jeho skutky označeny jako provinění, nikoliv jako trestný čin. Kromě vězení mu dále soud nařídil odškodnit oběti a absolvovat ústavní léčbu. Během vyšetřování se odhalilo, že je Bako nevyzrálou, egocentrickou osobností s narcistními rysy a s rozvíjejícími se sadistickými, pedofilními i hebefilními sklony (Fejgl, 2016; Novinky.cz, 2016; Pošmura, 2016).

Obrázek 1: *Lukáš Bako* (TN.cz, 2016)

Obrázek 2: *Lukáš Bako u soudu* (Novinky.cz, 2016)

Kauza Jaroslav Pulpán

V případu Jaroslava Pulpána svědčilo několik stovek lidí a jeho soudní spis čítá 11 500 stránek. Tento sexuální predátor přes internet zneužil více než 160 dívek, přičemž nejmladší z nich bylo v době činu 7 let a nejstarší 24 let (Vanžura, 2018).

Smyšlených identit měl Pulpán hodně, nejčastěji vystupoval jako nezletilá dívka (iDNES.cz, 2018), vydával se však i za policistu, gynekologa, psychologa nebo dívku s lesbickým zaměřením, která si neví sama se sebou rady (Vanžura, 2018). Hojně využíval sociální sítě Facebook, ve které si vytvářel fejkové čili falešné profily, ale také komunikačních aplikací Skype a ICQ. Vyhledával oběti převážně mezi 10 až 12 lety, a to přesto že u něj znalci nezjistili pedofilní ani jinou deviaci. Důležitou roli při výběru tak mladých dětí u něj hrála jeho nevyzrálost a osobnostní porucha – s dětmi se mu komunikovalo snáze než se staršími, příp. dospělými jedinci. Navíc u něj byla zjištěna závislost na internetové pornografii (Týden.cz, 2018; Novinky.cz, 2018).

Z dívek mámil jejich sextingové materiály a následně je vydíráním nutil k různým sexuálním praktikám (odhalování, masturbace, močení atd.) před webkamerou (Novinky.cz, 2018). Policie, která podklady k Pulpánově případu vyhodnocovala téměř dva roky, nalezla v jeho počítači cca 94 tisíc fotografií a 1 500 videí s dětskou pornografií (Vanžura, 2018).

Za jednání, kterého se dopouštěl, si ve svých 23 letech vyslechl rozsudek: 6,5 roku odnětí svobody (Horák, 2018).

Obrázek 3: *Jaroslav Pulpán* (Horák, 2018)

3 Kybergrooming ve spojení s dalšími rizikovými jevy

Jak jsme již uvedli v předchozí kapitole, kybergrooming má úzkou souvislost s dalšími nebezpečnými komunikačními fenomény, jež napomáhají jeho realizaci, a to zejména se sextingem a webcam trollingem. Nastíníme si proto jejich podstatu a z ní plynoucí možné nebezpečí.

3.1 Webcam trolling

Webcam trolling původně označoval činnost tzv. internetových trollů, kteří jeho prostřednictvím provokovali ostatní uživatele internetu k emotivní odezvě za účelem vlastního pobavení (Greenfield, 2016). V posledních pár letech však tento fenomén prošel mnohými změnami a pro kybergroomery se stal **způsobem, jak z vyhlédnuté oběti vylákat intimní neboli sextingové materiály**. Ve stručnosti si tedy popíšeme jeho vývoj a princip, na kterém funguje.

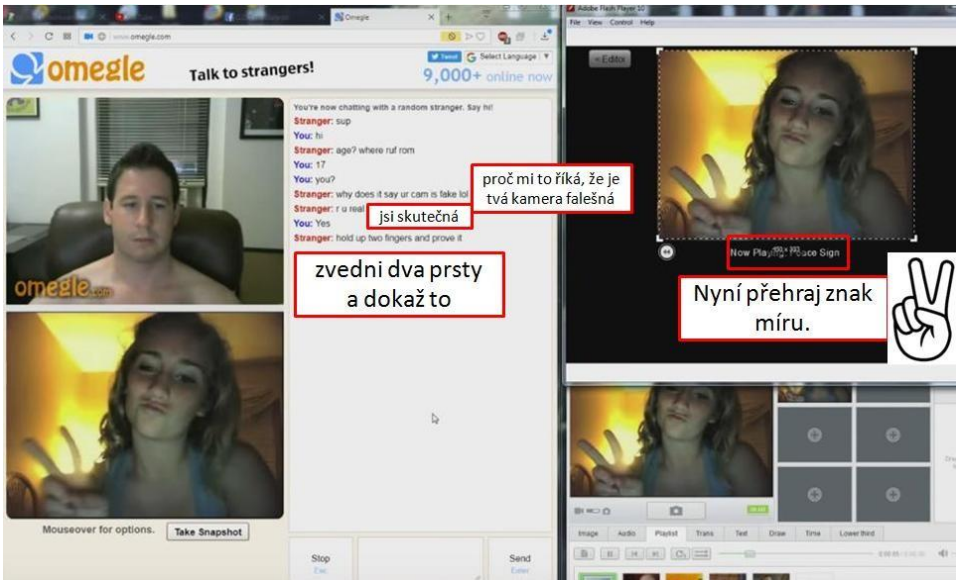
Základem webcam trollingu je využití specializovaného programu simulujícího virtuální webkameru, která slouží útočníkovi k tomu, aby zakryl svou vlastní identitu. Z různých pohnutek (např. prank, pomsta, webcam blackmailing[4]) tak může vyhlédnutým obětem přehrávat video smyčky zachycující někoho úplně jiného, aby v nich vyvolal určité reakce, které si posléze sám nahraje. Video smyčky bývají většinou erotického charakteru a jde o tajně pořízený, zakoupený nebo z internetu stažený materiál skutečných uživatelů kyberprostoru (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013).

V minulosti mohl útočník záznam promítaný oběti pouze spouštět a vypínat, což vyžadovalo pevný, předem připravený scénář jejich budoucí komunikace. Dnes však může prostřednictvím specializovaných programů provádět dynamické změny sekvencí, aniž by protistrana postřehla jednotlivé prostřihy, a tak zcela přirozeně reagovat na momentální běh

[4] **Webcam blackmailing** neboli vydírání skrze webovou kameru spolu se sexuálním vydíráním (**sextortion**) představují formu digitálního nátlaku a vydírání skrze sexuálně laděné materiály, jejichž cílem bývá finanční obohacení se na oběti, její sexuální zneužití anebo vylákání dalších materiálů obdobného charakteru (Europol, 2017).

konverzace. Tím tedy došlo k navýšení věrohodnosti nahrávek a hlavně k zefektivnění útoků. Výrazně totiž poklesly šance protistrany (v online komunikaci) odhalit fakt, že místo komunikace s reálnou osobou sleduje jen podvržený videozáznam.

V následujícím textu si proto na základě screenshotů z videa s názvem Trolling people on omegle with fake cam – 2018 (2018) ukážeme, jak takový útok může probíhat a jaké možnosti groomerovi nabízí nové, sofistikovanější programy.

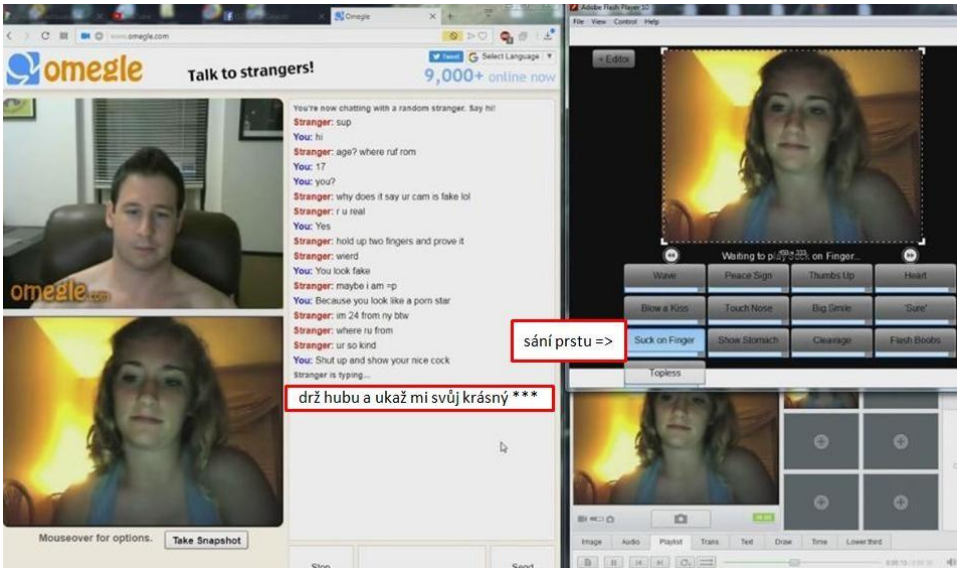

Obrázek 4: *Předvedení znaku míru jako důkaz, že je dívka skutečná a nejedná se o záznam stažený z internetu* (Trolling people on omegle with fake cam – 2018, 2018)

Na uvedeném obrázku 4 vlevo v horní části okna vidíme mladého muže, který se v prostředí video chatovacího portálu Omegle seznámil s atraktivní dívkou. Již na počátku komunikace se u něj objevuje **obava, že jde o podvrh**, vyžaduje tedy od dívky **důkaz v podobě provedení určitého gesta v reálném čase**.

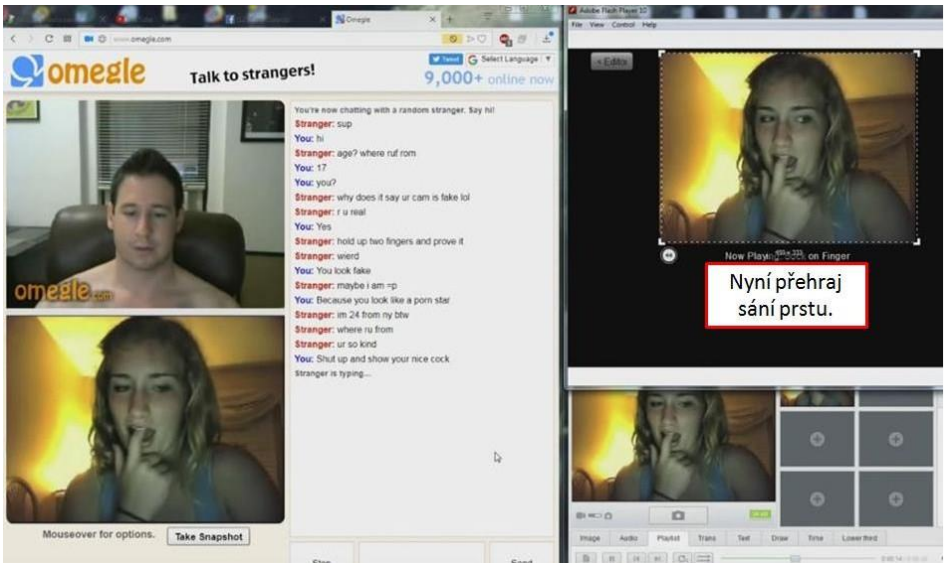
Na obrázku vpravo lze pak vidět okno útočníka, který bryskně přehrává předpřipravenou videosekvenci s příslušným gestem. Jak bude patrno na následujícím obrázku, má v záloze několik různých videosekvencí

gest, které v určitých chvílích komunikace využije, aby simuloval reálný průběh konverzace, jež probíhá pouze písemnou formou za pomoci chatu a záhy nabere opravdu rychlý spád.

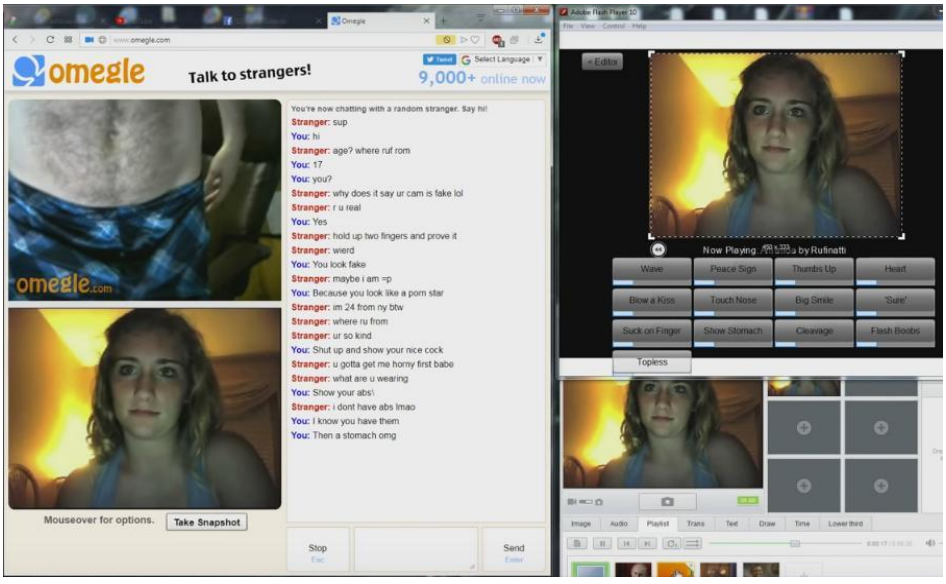

Obrázek 5: *Eskalace komunikace, příprava dalšího gesta* (Trolling people on omegle with fake cam – 2018, 2018)

Oběť, evidentně upokojena zobrazeným gestem, nemá problém v realizaci sextingu online, aniž by domýšlela např. riziko nahrávání dané komunikace. Útočník se ji totiž snaží navnadit jak v rámci psané komunikace („*drž hubu a ukaž mi svůj krásný penis*“), viz obrázek 5, tak v rámci dalšího gesta z nabídky gest (vpravo uprostřed), které hodlá právě spustit a které má výrazně erotický charakter – dívka si na něm vkládá ukazováček do úst, viz obrázek 6, následně jej saje a naznačuje tak orální stimulaci penisu.

Obrázek 6: *Spuštění dalšího gesta* (Trolling people on omegle with fake cam – 2018, 2018)

Obrázek 7: *Odhalení oběti* (Trolling people on omegle with fake cam – 2018, 2018)

Na posledním snímku, viz obrázek 7, je vidět okamžitá reakce muže na žádost dívky, aby se odhalil a ukázal alespoň své břicho… Jen v tomto videu je tímto způsobem **obelstěno hned několik nezletilých chlapců i dospělých mužů, kteří v komunikaci s prezentovanou dívkou neváhají zajít do krajností a začít se obnažovat**, i přestože ona sama zůstává stále oblečená.

Pro webcam trolling je typické, že probíhá **bez zvukového výstupu**. Útočník se tímto způsobem brání prozrazení, jelikož oběť by mohla požadovat vzájemnou hlasovou interakci, což by nebylo možné. Komunikace mezi pachatelem a obětí tudíž probíhá výhradně písemně skrze chat. Nemožnost zvukového výstupu je protistraně pachatelem vysvětlována jako poškození mikrofonu, chybějící ovladač zvukové karty apod. Jako ochrana (prevence) proti webcam trollingu může posloužit např. žádost o **sepsání určitého textu/vzkazu na papír**, např. „ahoj Zdenda“, a jeho následná ukázka před webkamerou – samozřejmě by vše mělo probíhat v reálném čase, tj. před zraky protistrany.

O tom, že by se děti neměly odhalovat před webkamerou, i když budou mít jistotu, že osoba na druhé straně je skutečně tím, za koho se vydává, se není třeba dále rozepisovat.

Ve spojitosti s využitím webcam trollingu k lákání intimních materiálů od dětských uživatelů dospěli někteří sexuální predátoři k propracovanější variantě, a to k prezentaci sebe sama! Na diskuzních fórech hojně navštěvovaných sexuálními predátory **existují záznamy, kdy se pachatel místo využití podvrženého videa převlékl za dívku či ženu a sám před webkameru** – záměrně nižší kvality – **předstoupil**.

Z hlediska ochrany a možnosti ověření si, zda dítě nesleduje jen videonahrávku, jejímž cílem je vylákat z něj intimní materiály, pozbývá doporučený psaný vzkaz na papíře významu. Pokud totiž hovoří se skutečnou osobou a nejedná se o videozáznam, tak pro útočníka nebude problém udělat jakékoliv gesto, které po něm dítě bude vyžadovat.

Z následující fotogalerie přípravy útočníka, viz obrázek 8, stažené z utajovaného fóra využívaného sexuálními predátory, vyplývá, že si dítě nemůže být nikdy 100% jisté tím, kdo je na druhé straně.

Obrázek 8: *Příprava útočníka na kontakt s dětskou obětí a jeho výsledná podoba* (zdroj nelze citovat)

Z uvedených snah sexuálních predátorů o zdokonalení svých praktik je patrné, že webcam trolling stále prochází určitým vývojem, a představuje tak velmi efektivní a nebezpečný fenomén, jehož cílem je vylákat sextingové materiály a na jejich základě pak oběť manipulovat, vydírat, případně nutit k osobnímu setkání.

3.2 Sexting

Sexting představuje poměrně novodobý fenomén, spadající pod oblast komunikace (Cambridge Dictionary, 2020d), který označuje **elektronické rozesílání a šíření vlastních sexuálně sugestivních či explicitních materiálů (tj. textových zpráv, fotografií či videí), včetně přijímání materiálů této povahy, k němuž dochází prostřednictvím internetu a mobilních telefonů** (Jaishankar, 2009; Hinduja a Patchin, 2010; Streichman, 2011; Saleh, Grudzinskas a Judge, 2014; Morelli et al., 2016a; Morelli et al., 2016b).

Jeho propojení s kybergroomingem je tak evidentní, za pomoci citlivých materiálů útočník získává převahu nad obětí, s níž může manipulovat skrze vydírání a psychický nátlak, že dané materiály zveřejní. Za těchto okolností **lze hovořit i o kyberšikaně a sexuálním vydírání neboli sextortion**, jež potenciálně vedou k **tzv. eskalovanému sextingu** (Colenbrander, 2016). K tomu dojde ve chvíli, kdy nastane **nekontrolované**

šíření sextingových materiálů prostřednictvím různých platforem, což mívá za následek ztrátu společenské prestiže oběti, včetně její pověsti. Pokud by došlo k eskalaci sextingu u jedince staršího 18 let, mohli bychom zmínit i **revenge porn neboli porno pomstu**. V případě dítěte, tedy jedince mladšího 18 let, jde však o **šíření dětské pornografie** a přesah do **komerčního sexuálního zneužívání**.

Motivací pro realizaci sextingu může mít dítě mnoho, jak jsme popsali v předchozí kapitole, sexting se často vyskytuje jako reakce na přijatý sext (Renfrow a Rollo, 2014), čehož si bývají kybergroomeři velmi dobře vědomi, a proto výměnu sextů sami iniciují.

Dále je některými autory (Döring, 2014; Gala a Kapadia, 2013) vnímán jako součást vztahů romantického charakteru, tj. jako projev vzájemných sympatií, náklonnosti, intimity a důvěry, případně jako snaha působit sexy a vyvolat oboustranné vzrušení (Henderson, 2011). A zde opět narážíme na oblast snah kybergroomera, který si touto cestou buduje podmínky pro snazší manipulaci oběti.

V první kapitole jsme popsali, že se na podkladě specifik a psychologie kyberprostoru, zejm. disinhibičního efektu, chovají uživatelé při komunikaci v online světě odlišně než ve světě reálném (Yeung et al., 2014). Motivací k realizaci sextingu se tak může stát momentální potřeba se pobavit a zahnat nudu, aniž by došlo k domyšlení potenciálních následků z tohoto jednání plynoucích (Anastassiou, 2017; Lippman a Campbell 2014).

Existují však i případy, kdy byl sexting realizován na základě sociálního tlaku ze strany vrstevníků – spolužáků, partnera, kamaráda přes internet atp. – většinou pod záštitou vzájemné důvěry (Lippman a Campbell, 2014; Kopecký, 2014a). A nebo jako prostředek sebeprezentace, tj. de facto následek konzumní společnosti, v níž je lidská sexualita nepokrytě demonstrována, a děti se tak po vzoru známých osobností snaží zviditelnit a vyvolat ohlas okolí na svou osobu (Houck et al., 2014).

S motivací k realizaci sextingu úzce souvisí také **prevalence** tohoto fenoménu, jehož výzkumy probíhají v celé řadě zemí již od roku 2008. Ze staršího výzkumu autorů Kopecký, Szotkowski a Krejčí (2014) vyplynulo, že více než 70 % dětí považuje sexting za rizikový, přesto má však tento jev vzrůstající tendenci, a to s přibývajícím věkem respondentů – sextingové

materiály rozesílá více než 18 % dětí ve věku 17 let a 5,5 % dětí ve věku 12 let (Madigan et al., 2018; Hinduja a Patchin, 2018a). Pokud bychom nahlédli do českého prostředí, tak podle Bedrošové et al. (2018) publikovalo v online prostředí bez ohledu na pohlaví svůj sexuální materiál 10 % českých dětí. A 35 % dotázaných uvedlo, že přijalo sext v podobě sexuálně laděné textové zprávy.

Vzhledem k tomu, že se podle odborníků **může zneužití sextů rovnat svými následky skutečnému zneužití v reálném světě** (Bates, 2017) – DeKeseredy, Schwartz (2016) a Walker, Sleath (2017) hovoří o podobě tzv. obrazového sexuálního zneužívání (angl. „image-based sexual abuse“) –, bude nás ve výzkumu zajímat, jaké osobní údaje, včetně fotografií, mají děti zveřejněny na internetu. A jaké osobní údaje jsou ochotny sdělit/poslat svému, kamarádovi či známému z internetu.

4 Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru – metodologie výzkumu

Jak název napovídá, tato kapitola bude věnována stručnému popisu metodologie výzkumu, jenž byl zrealizován v roce 2018–2019 a který plynule navazoval na výzkumy Nebezpečí internetové komunikace I–IV prováděné týmem Centra prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (E-Bezpečí), a to v pravidelných intervalech od roku 2010.

Nejprve se zaměříme na stanovení výzkumného problému a výzkumných otázek. Poté pojednáme o výzkumné metodice, pilotní studii a předvýzkumu. Uvedeme časový harmonogram výzkumu, zmíníme jeho omezení a limity, jichž jsme si vědomi, a na závěr popíšeme výzkumný soubor.

4.1 Výzkumný problém, výzkumné otázky

Náš **ústřední výzkumný problém** zněl: *„Jaké jsou projevy rizikové online komunikace u populace českých dětí ve věku 11–17 let a s jakými proměnnými mají projevy rizikové online komunikace dané populace dětí souvislost?“.*

V našem výzkumu nás dále zajímalo, jakým způsobem děti v online prostředí komunikují, co o sobě sdělují, jak se seznamují, které nástroje k tomuto v kyberprostoru využívají, zda si ověřují identitu svých virtuálních „přátel“ v reálném světě a jestli jsou například ochotny jít s nimi nebo s někým cizím na osobní setkání.

Stanovený **ústřední výzkumný problém jsme dekomponovali do** následujících dílčích (zpřesňujících) **deskriptivních a relačních výzkumných otázek**:

Deskriptivní

- *Jaké osobní údaje mají české děti zveřejněny na internetu?*
- *Jaké osobní údaje by české děti sdělily, poslaly kamarádovi, známému, kterého znají pouze z internetu?*
- *Jaké sociální sítě používají české děti?*
- *Jaké místo (místnost) používají české děti k práci na internetu?*

- *Jaká je četnost českých dětí, které se na internetu baví s lidmi, jež neznají osobně?*
- *Jaká je četnost českých dětí, které by si přidaly mezi přátele na sociální síti neznámého člověka z internetu?*
- *Jaká je četnost českých dětí, které byly požádány internetovým známým/kamarádem, aby nikomu neříkaly, že se spolu baví nebo o čem se spolu baví?*
- *Jaká je četnost českých dětí, které obdržely pozvání na osobní schůzku s neznámým uživatelem internetu?*
- *Jaká je četnost českých dětí, které by šly na osobní schůzku s internetovým známým/kamarádem, kdyby je o ni požádal?*
- *Jaká je četnost českých dětí, které dorazily na osobní schůzku s internetovým známým/kamarádem?*
- *Komu by české děti řekly o schůzce s internetovým známým/kamarádem?*

Relační

- *Jaký je rozdíl ve skórování odpovědi dětí na výroky týkající se rizikové on-line komunikace u chlapců a dívek.*
- *Jaký je vztah mezi rizikovou on-line komunikací dětí a pohlavím dětí?*
- *Jaký je rozdíl mezi rizikovou on-line komunikací dětí a jednotlivými věkovými kategoriemi českých dětí?*
- *Jaký je vztah mezi rizikovou on-line komunikací dětí a účastí dětí na besedě o nebezpečí na internetu, jako např. o kyberšikaně, sextingu apod.?*
- *Jaký je vztah mezi rizikovou on-line komunikací dětí a limitováním (omezováním) času stráveného na internetu rodičem dítěte?*
- *Jaký je vztah mezi rizikovou on-line komunikací dětí a omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte?*
- *Jaký je vztah mezi rizikovou on-line komunikací dětí a pozváním internetovým známým/kamarádem dítěte na schůzku?*
- *Jaký je rozdíl mezi rizikovou on-line komunikací dětí a vyjádřenou mírou rizikovosti komunikace s lidmi z internetu, které děti neznají osobně?*
- *Jaký je vztah mezi rizikovou on-line komunikací dětí a vyjádřenou mírou rizikovosti osobní schůzky s lidmi z internetu, které děti neznají osobně?*

- *Jaký je vztah mezi využíváním webkamer v rámci on-line komunikace a pohlavím dětí?*
- *Jaký je rozdíl mezi využíváním webkamer v rámci on-line komunikace a jednotlivými věkovými kategoriemi českých dětí?*
- *Jaký je vztah mezi využíváním webkamer v rámci on-line komunikace a využíváním sociální sítě Snapchat?*
- *Jaký je vztah mezi využíváním webkamer v rámci on-line komunikace a limitováním (omezováním) času stráveného na internetu rodičem dítěte?*
- *Jaký je vztah mezi využíváním webkamer v rámci on-line komunikace a omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte?*
- *Jaký je vztah mezi využíváním webkamer v rámci on-line komunikace a utajenou konverzací mezi dítětem a internetovým známým/kamarádem?*
- *Jaký je vztah mezi rozpoznáním podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti a pohlavím dětí?*
- *Jaký je vztah mezi rozpoznáním podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti a jednotlivými věkovými kategoriemi českých dětí?*
- *Jaký je vztah mezi rozpoznáním podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti a účastí dětí na besedě o nebezpečí na internetu, jako např. o kyberšikaně, sextingu apod.?*
- *Jaký je vztah mezi rozpoznáním podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti a limitováním (omezováním) času stráveného na internetu rodičem dítěte?*
- *Jaký je vztah mezi rozpoznáním podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti a omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte?*
- *Jaký je vztah mezi rozpoznáním podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti a komunikací dětí s lidmi na internetu, které neznají osobně?*
- *Jaký je vztah mezi rozpoznáním podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti a komunikací dětí přes webkameru s lidmi na internetu, které neznají osobně?*

- *Jaký je vztah mezi rozpoznáním podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti a komunikací dětí s lidmi, které neznají osobně v prostředí video chatu, jako např. Omegle, ChatRoulette apod. přes webkameru?*
- *Jaký je vztah mezi rozpoznáním podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti a účastí dítěte na osobní schůzce s internetovým známým/kamarádem?*

4.2 Výzkumná metodika

Výzkum na vybrané projevy rizikového chování u českých dětí realizujeme, jak už jsme zmínili, pravidelně od roku 2010, a to na reprezentativních vzorcích, které přesahují 10 000 respondentů. Přiklonili jsme se proto opět ke **kvantitativní výzkumné strategii** a jako **metodu sběru dat** jsme zvolili **dotazník**.

Výzkumný nástroj jsme vytvořili v prostředí Google Forms a sestával z kombinace již ověřených výzkumných nástrojů. Stran položek obsahoval položky dichotomické, polytomické výběrové, výčtové, polouzavřené, otevřené i škálové.

Administraci elektronického výzkumného nástroje, jehož **vyplnění bylo anonymní**, jsme zajistili prostřednictvím specializovaného systému E-Bezpečí, tj. Centra prevence rizikové virtuální komunikace, jenž obsahuje rozsáhlou databázi e-mailových adres škol, školských zařízení, spolků zaměřených na děti a mládež i jiných institucí působících v Česku.

Distribuce probíhala na území celé České republiky v součinnosti s krajskými a městskými manažery a koordinátory prevence rizikového chování, kteří zajistili přístup k elektronickému dotazníku mezi žáky jednotlivých regionů. A samozřejmě za pomoci učitelů základních a středních škol, kterým byla nabídnuta možnost uvedení e-mailové adresy, jejímž prostřednictvím mohli být zástupci školy v kontaktu s výzkumným týmem.

Sběr dat byl automatizován. Získaná data jsme zpracovali, roztřídili a následně vyhodnotili za pomocí statistického softwaru Statistica 12.

4.3 Pilotní studie a předvýzkum

V rámci **pilotní studie** jsme zrealizovali řadu rozhovorů a konzultací s odborníky, jejichž cenné připomínky a komentáře vedly k finální podobě našeho výzkumného nástroje. Ten jsme dále podrobili **předvýzkumu**, na jehož podkladě byly provedeny další úpravy v podobě zpřesnění či doplnění vybraných položek. U výzkumného nástroje jsme samozřejmě neopomněli na potřebnou **validizaci** a **výpočet (stanovení) koeficientu reliability**.

4.4 Časový harmonogram výzkumu

Příprava výzkumu a ověření základních vlastností výzkumného nástroje (validita a reliabilita) probíhaly v rámci předvýzkumu od 1. 1. 2018 do 13. 5. 2018. Sběr dat byl uskutečněn v době od 1. 8. 2018 do 1. 8. 2019, přičemž poté následovalo vyhodnocení dílčích výstupů, včetně jejich interpretace pro publikace příspěvků v odborných periodicích.

4.5 Omezení a limity výzkumu

Ve výzkumu jsme použili přístupu dotazování, přičemž jsme nejisté pasáže, vyplývající z pilotní studie a předvýzkumu, z důvodu srozumitelnosti poupravili či opatřili operacionalizovanými komentáři. Přesto se však nelze zcela vyhnout potenciálnímu zkreslení získaných dat, odvíjejícího se od zvolené výzkumné metody nebo problematické formulace položky dotazníku.

Data na úrovni nominální a ordinální rovněž skýtají svá omezení, což platí i pro využití neparametrických statistických testů významnosti, jež jsou na rozdíl od testů parametrických méně statisticky účinné. U této nevýhody jsme však usilovali o její potlačení za pomoci využití většího počtu respondentů.

4.6 Výzkumný soubor

S ohledem na reprezentativnost výzkumu sestával **základní soubor** ze všech **žáků základních a středních škol na území celé České republiky ve věku od 11 do 17 let**. Z důvodu zaručení proporcionality výsledného výzkumného souboru byly osloveny školy všech krajů.

K vyhledání e-mailových adres základních a středních škol byl využit Rejstřík škol a školských zařízení (MŠMT, 2018) a specializovaný systém vyvinutý v Centru prevence rizikové viruální komunikace. Tímto způsobem se nám podařilo oslovit většinu základních a středních škol v České republice. Školy jednotlivých krajů, které měly ochotu zúčastnit se výzkumu, byly zařazeny do základního souboru, z něhož byli posléze vícenásobným výběrem vybráni jednotliví žáci. Vyplňování elektronických dotazníků probíhalo v počítačových učebnách škol pod dohledem učitelů, kteří byli pečlivě instruováni o způsobu jejich administrace a vyplňování. Vzhledem k citlivosti měřených dat byl kladen důraz na dodržování anonymity při vyplňování dotazníku.

Do výzkumu se zapojilo **5 675 respondentů** s průměrným věkem $\bar{x}$ = 14,30 (Tabulka 1).

Tabulka 1: *Věk respondentů – základní deskriptivní statistiky*

	Věk respondentů								
	N platných	Průměr	Medián	Modus	Četnost modu	Minimum	Maximum	Rozptyl	Sm.odch.
Věk	5 675	14,30	14	14	1 206	11	17	2,98	1,73

Co se týče zastoupení pohlaví, můžeme výzkumný soubor považovat za vyvážený, neboť čítal **51,75 % chlapců** a **48,25 % dívek**.

Rozložení respondentů ve výzkumném souboru odpovídalo rozložení populace v jednotlivých krajích v České republice, a to k datu 31. 12. 2018. Rozsah a rozložení vzorku respondentů lze považovat za unikátní v tuzemském i celosvětovém měřítku.

5 Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru – výsledky výzkumu

Děti v kyberprostoru běžně komunikují s lidmi, jež neznají osobně a nemají ověřenu jejich identitu (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013). Jsou tak v kontaktu jak s jinými dětmi, tak i s dospělými, a to především v prostředí sociálních sítích, které jsou tomuto uzpůsobeny.

Z našeho výzkumného souboru přiznala **komunikaci s cizími lidmi více jak polovina dotázaných dětí (50,50 %)**. A pokud bychom tento závěr srovnali s výzkumem z roku 2013 – Nebezpečí internetové komunikace IV (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013), zjistili bychom, že došlo k poklesu pouze o zanedbatelných 2,66 % (53,16 % z 21 372 respondentů).

Kromě této informace nás však zajímaly i další okolnosti s tím související. Takže jsme se zaměřili na to, zda by si děti přidaly do přátel (dle profilové fotografie či fotografií v galerii) přitažlivou dívku či chlapce, pokud by jimi o to byly požádány. Nejprve jsme se jich ovšem čistě hypoteticky zeptali, jaká by byla asi reakce **virtuální dívky/chlapce**, kdyby je s prosbou o přátelství kontaktoval její/jeho atraktivní protějšek.

A dozvěděli jsme se, že by až **37,33 % virtuálních dívek** jejich věku vyhovělo žádosti neznámého, přitažlivého chlapce a přidalo by si jej mezi své přátele. V rámci pohlaví se k této variantě odpovědi přiklonilo 40,66 % chlapců a 34,65 % dívek, které byly ve svém vyjádření o něco zdrženlivější.

Do seznamu přátel by si dle vyjádření dětí přidalo přitažlivou dívku až **45,73 % oslovených virtuálních chlapců**. Myslí si to každý druhý chlapec (49,37 %) a 43,52 % dívek. Dle představ oslovených dětí by si pak chlapci (45,73 % chlapců) daleko častěji přidali mezi své přátele atraktivní dívku než dívky (37,33 % dívek) atraktivního chlapce.

Je ovšem **zajímavé porovnat tyto prekoncepty dětí s jejich skutečným jednáním**. Pokud by se tak doopravdy dělo, vyhověla by žádosti o přátelství od přitažlivého chlapce či dívky **téměř třetina dotázaných (31,58 %), což je konkrétně 38,74 % oslovených chlapců** a **24,74 % oslovených dívek**.

Také jsme zjišťovali reakce dětí na oslovení neznámým člověkem (i dospělým) z internetu, např. v rámci sociální sítě, s žádostí, aby si jej přidaly mezi osoby, se kterými mohou komunikovat, tj. mezi přátele, kontakty atd.

A **mezi své přátele by si neznámého, třeba i dospělého člověka přidalo 13,75 % oslovených dětí**, přičemž častěji by tak učinili chlapci (17,22 %) než dívky (10,3 %).

Zde jsme oproti námi realizovanému výzkumu Nebezpečí internetové komunikace IV (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013) z roku 2013 zaznamenali pokles o 12,82 % (naměřeno 26,57 %), který však není důvodem k optimismu, protože kybernetičtí útočníci orientovaní na děti velmi často využívají identity přitažlivého chlapce či dívky.

V neposlední řadě jsme se rovněž zajímali o to, zda by byly děti oslovené virtuálním kamarádem/známým ochotny dorazit na jejich společné osobní setkání.

50,62 % dětí by schůzku s člověkem (známým/kamarádem), kterého znají jen z internetu, **odmítlo**. Zbylá část by na schůzku buď **šla (17,77 %)**, anebo v tuto chvíli neumí říci, jak by se rozhodla (30,85 %). Stran pohlaví pak byli oslovení **chlapci (23,47 %)** daleko ochotnější dorazit na smluvenou osobní schůzku než oslovené **dívky (12,05 %)**.

5.1 Výsledky statistických analýz

Riziková online komunikace vs. pohlaví

Zajímalo nás, zda je skórování odpovědí dětí na výroky 1, 2, 3, 4 – týkající se oslovení na Facebooku neznámou, přitažlivou osobou (chlapcem, dívkou), ale i neznámým člověkem (i dospělým) s prosbou o přidání mezi přátele, a výrok 5 – týkající se schůzky s internetovým známým, kamarádem v reálném světě, statisticky signifikantní souvislost s pohlavím respondentů. Pro doplnění uvádíme, že všechny tyto výroky řadíme do skupiny výroků souvisejících s rizikovou online komunikací.

Výroky 1, 2, 3, 4, 5 ve výzkumném nástroji byly respondenty hodnoceny na pětistupňové Likertově škále (silně souhlasím, souhlasím, ani

souhlasím ani nesouhlasím, nesouhlasím, silně nesouhlasím). Pro potřeby statistických analýz a následných interpretací získaných výsledků byly jednotlivým stupňům na škále přiřazeny následující číselné kódy: (5) silně souhlasím, (4) souhlasím, (3) ani souhlasím ani nesouhlasím, (2) nesouhlasím, (1) silně nesouhlasím.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení výroků 1, 2, 3, 4, 5 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

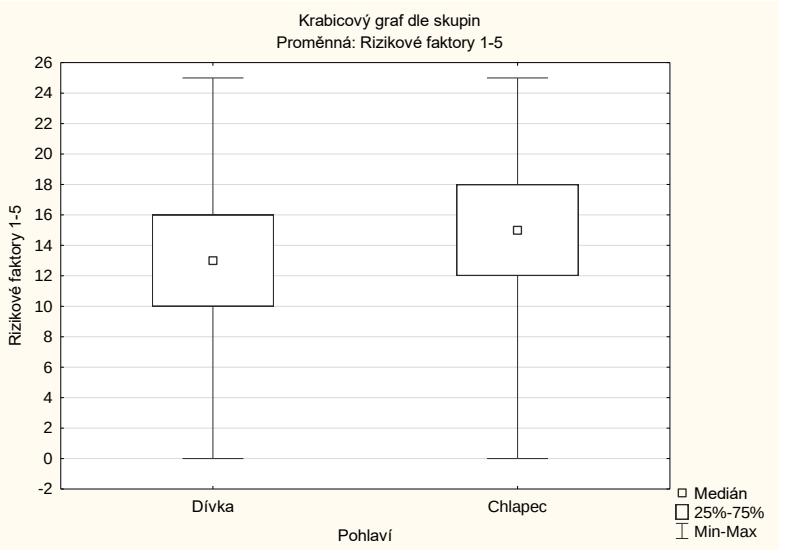
Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že všech pět výroků rizikové online komunikace má statisticky významnou souvislost s pohlavím respondentů. Dle vypočítaných hodnot **p = 0,000** je vykazovaná souvislost všech pěti výroků statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy můžeme výsledná data interpretovat následovně: **Chlapci vyjádřili statisticky signifikantně častěji ochotu k rizikové online komunikaci prezentované výroky 1–5 než dívky.** Významně častěji uváděli, že by si virtuální dívka/chlapec přidali přitažlivé chlapce/dívky mezi přátele na sociální síti, pokud by je o to požádali. Stejně tak potvrzovali i reálnou ochotu přidat si mezi své přátele na sociální síti přitažlivou dívku, nebo dokonce neznámého i dospělého člověka, pokud by je o přátelství poprosil. A rovněž byli oproti dívkám svolnější z hlediska osobního setkání s kamarádem, kterého znají pouze z internetu.

Vzhledem k podobnosti a vnitřní konzistenci výroků 1–5 (hodnota Cronbachova koeficientu alfa pro baterii výroků 1–5 $\alpha = 0,8$) byly výroky grupovány do souboru rizikových faktorů 1–5 a podrobeny dalším statistickým analýzám.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

V prvním fázi analýzy dané skupiny dat (data týkající se rizikové online komunikace a ochoty k osobní schůzce v reálném světě) nás zajímalo, jak dalece mají rizikové faktory 1–5 souvislost s pohlavím respondentů.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se rizikové online komunikace a ochoty k osobní schůzce v reálném světě mají souvislost s pohlavím respondentů. Dle vypočítaných hodnot **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 1 lze výsledná data interpretovat následovně: **Chlapci vykazují větší ochotu k rizikové online komunikaci i k schůzkám s internetovým známým/kamarádem v reálném světě než dívky.**

Graf 1: *Grafické znázornění podmíněnosti pohlaví ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5*

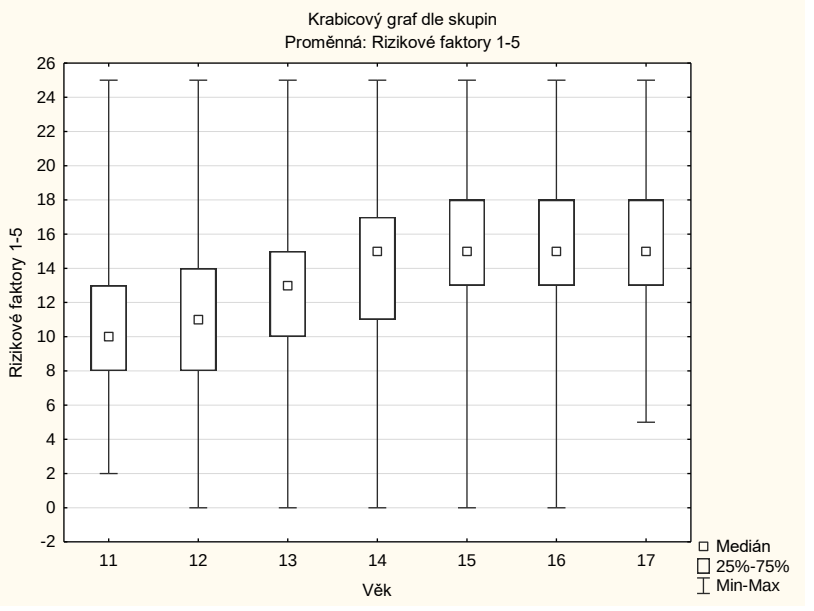
Dále nás zajímalo, zda má riziková online komunikace dětí a ochota k osobní schůzce v reálném světě reprezentovaná rizikovými faktory 1–5 souvislost s věkem respondentů, účastí dětí na besedě o nebezpečí na internetu, jako např. o kyberšikaně, sextingu apod., dále limitováním (omezováním) času stráveného na internetu ze strany jejich rodičů, omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte a pozváním internetovým známým/kamarádem dítěte na schůzku.

Riziková online komunikace vs. věk

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se online komunikace a schůzek s internetovým známým/kamarádem v reálném světě má souvislost s jejich věkem.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrické statistické testy významnosti – Kruskal-Wallisova ANOVA, Mediánový test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se rizikové online komunikace a ochoty k osobní schůzce v reálném světě mají souvislost s věkem respondentů. Dle vypočítaných hodnot **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 2 lze výsledná data interpretovat následovně: **S věkem dítěte roste ochota k rizikové online komunikaci i k schůzkám s internetovým známým/kamarádem v reálném světě.**

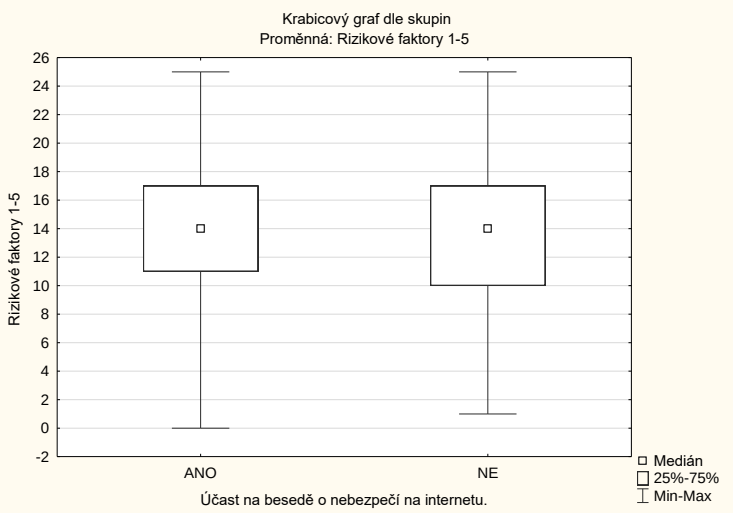
Graf 2: *Grafické znázornění rozdílu mezi věkem dětí a rizikovými faktory 1–5*

Riziková online komunikace vs. účast dětí na besedě o nebezpečí na internetu, jako např. o kyberšikaně, sextingu apod.

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se online komunikace a schůzek s internetovým známým/kamarádem v reálném světě má souvislost s účastí dětí na besedě o nebezpečí na internetu, jako např. o kyberšikaně, sextingu apod.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se rizikové online komunikace a ochoty k osobní schůzce v reálném světě mají souvislost s účastí dětí na besedě o nebezpečí na internetu, jako např. o kyberšikaně, sextingu apod. Dle vypočítaných hodnot **p = 0,006** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 3 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, které se účastnily besedy o nebezpečí na internetu, vykazují větší ochotu k rizikové online komunikaci i k schůzkám s internetovým známým/kamarádem v reálném světě.**

Graf 3: *Grafické znázornění rozdílu mezi účastí dětí na besedě o nebezpečí na internetu a rizikovými faktory 1–5*

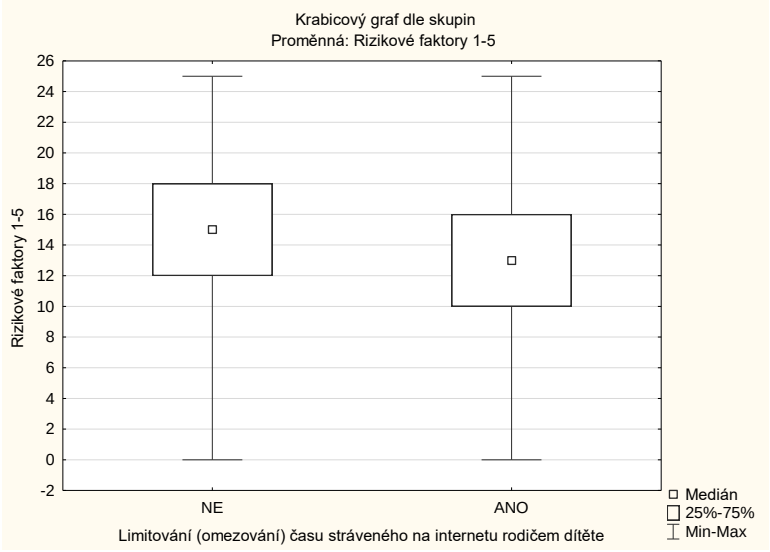
Tento překvapivý výsledek lze vysvětlit např. nevhodnými programy všeobecné primární prevence, které děti v průběhu vzdělávání absolvovaly. Jistý podíl na tomto zjištění může mít ale též nedostatečné, příp. zcela chybějící působení pedagogických pracovníků škol v oblasti prevence rizikového jednání v online prostředí.

Riziková online komunikace vs. limitování (omezování) času stráveného na internetu rodičem dítěte

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se online komunikace a schůzek s internetovým známým/kamarádem v reálném světě má souvislost s limitováním (omezováním) času stráveného na internetu ze strany jejich rodičů.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se rizikové online komunikace a ochoty dětí k osobní schůzce v reálném světě mají souvislost s limitováním (omezováním) času stráveného na internetu ze strany jejich rodičů. Dle vypočítaných hodnot **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 4 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, kterým rodiče limitují (omezují) čas strávený na internetu, vykazují menší ochotu k rizikové online komunikaci i k schůzkám s internetovým známým/kamarádem v reálném světě.**

Graf 4: *Grafické znázornění rozdílu mezi limitováním (omezováním) času stráveného na internetu rodičem dítěte a rizikovými faktory 1–5*

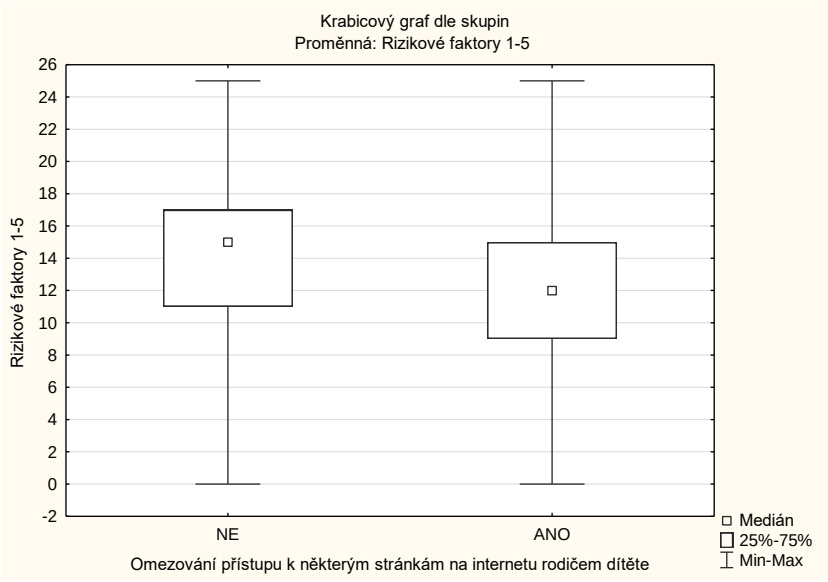
Riziková online komunikace vs. omezování přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se online komunikace a schůzek s internetovým známým/kamarádem v reálném světě má souvislost s omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se rizikové online komunikace a ochoty k osobní schůzce v reálném světě mají souvislost s omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte. Dle vypočítaných hodnot **p = 0,00** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 5 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, kterým rodiče omezují přístup k některým stránkám na internetu, vykazují menší**

ochotu k rizikové online komunikaci i k schůzkám s internetovým známým/kamarádem v reálném světě.

Graf 5: *Grafické znázornění rozdílu mezi omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte a rizikovými faktory 1–5*

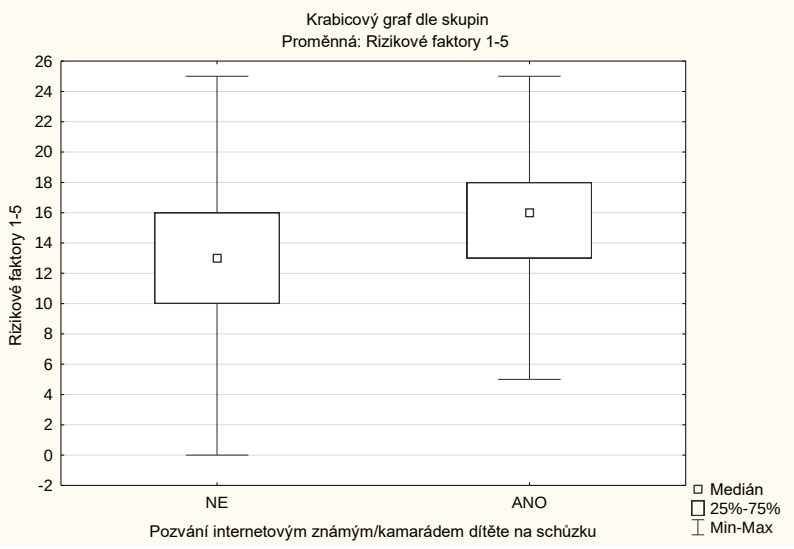
Riziková online komunikace vs. pozvání internetovým známým/kamarádem dítěte na schůzku v reálném světě

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se online komunikace a schůzek s internetovým známým/kamarádem v reálném světě má souvislost s pozváním internetovým známým/kamarádem dítěte na schůzku v reálném světě.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se rizikové online komunikace a ochoty k osobní schůzce v reálném světě mají souvislost s pozváním internetovým známým/kamarádem dítěte na schůzku. Dle vypočítaných hodnot **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní.

Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 6 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, které byly v minulosti někým na internetu pozvány na osobní schůzku, vykazují větší ochotu k rizikové online komunikaci i k schůzkám s internetovým známým/kamarádem v reálném světě.**

Graf 6: *Grafické znázornění rozdílu mezi pozváním internetovým známým/kamarádem dítěte na schůzku a rizikovými faktory 1–5*

Ve výzkumném nástroji **jsme se dětí ptali, zda považují komunikaci** a **osobní schůzku** s lidmi z internetu, které neznají osobně, **za riskantní/nebezpečnou**. Míru názoru respondenti vyjadřovali na sedmistupňové škále (1. stupeň znamenal bezpečné, 7. stupeň riskantní). Zajímalo nás, zda rizikové chování dětí týkající se online komunikace a schůzek s internetovým známým/kamarádem v reálném světě reprezentované rizikovými faktory 1–5 má souvislost s jejich názory na komunikaci a osobní schůzku s lidmi z internetu, které neznají osobně.

Riziková online komunikace vs. vyjádřená míra rizikovosti komunikace s lidmi z internetu, které děti neznají osobně

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se online komunikace a schůzek s internetovým

známým/kamarádem v reálném světě má souvislost s vyjádřenou mírou rizikovosti komunikace s lidmi z internetu, které děti neznají osobně.

Ke statistickým analýzám vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrické statistické testy významnosti – Kruskal-Wallisova ANOVA, Mediánový test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se rizikové online komunikace a ochoty k osobní schůzce v reálném světě mají souvislost s vyjádřenou mírou rizikovosti komunikace s lidmi z internetu, které děti neznají osobně. Dle vypočítaných hodnot **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 7 lze výsledná data interpretovat následovně: **U dětí, které považují komunikaci s lidmi z internetu, které neznají osobně, za bezpečnou roste ochota k rizikové online komunikaci i k schůzkám s internetovým známým/kamarádem v reálném světě.**

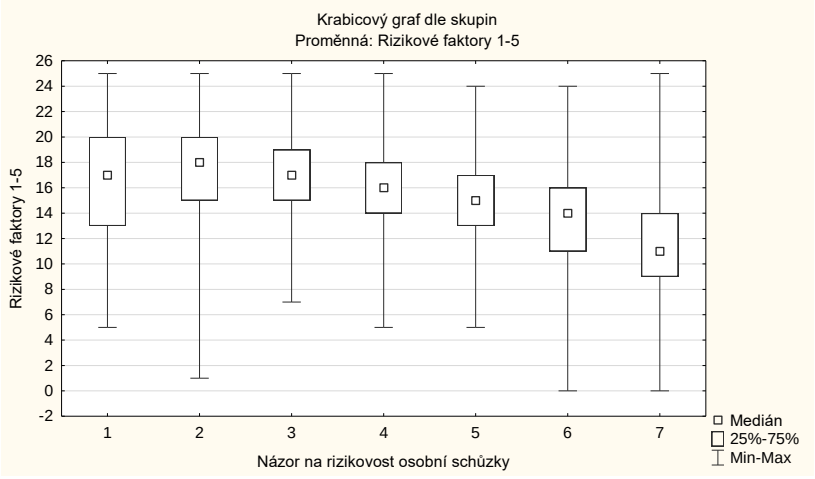
Graf 7: *Grafické znázornění rozdílu mezi názory dětí na rizikovost komunikace a rizikovými faktory 1–5*

Riziková online komunikace vs. vyjádřená míra rizikovosti osobní schůzky s lidmi z internetu, které děti neznají osobně

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se online komunikace a schůzek s internetovým známým/kamarádem v reálném světě má souvislost s vyjádřenou mírou rizikovosti osobní schůzky s lidmi z internetu, které děti neznají osobně.

Ke statistickým analýzám vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrické statistické testy významnosti – Kruskal-Wallisova ANOVA, Mediánový test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se rizikové online komunikace a ochoty k osobní schůzce v reálném světě mají souvislost s vyjádřenou mírou rizikovosti osobní schůzky s lidmi z internetu, které děti neznají osobně. Dle vypočítaných hodnot **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 8 lze výsledná data interpretovat následovně: **U dětí, které považují osobní schůzku s lidmi z internetu, které neznají osobně, za bezpečnou, roste ochota k rizikové online komunikaci i k schůzkám s internetovým známým/kamarádem v reálném světě.**

Graf 8: *Grafické znázornění rozdílu mezi názory dětí na rizikovost osobní schůzky a rizikovými faktory 1–5*

5.2 Ověření identity internetového známého/kamaráda

Ve výzkumu nás také zajímalo, zda by si dítě v online prostředí ověřilo identitu svého známého (třeba spolužáka, kamaráda z reálného světa), který by jej požádal o přátelství, tedy přidání mezi své přátele ve světě virtuálním. Identitu kamaráda by si nijak neověřila přibližně polovina dětí (49,78 %). Druhá, téměř polovina dětí by si identitu kamaráda ověřila a využila by k tomu např. SMS, Skype, Messenger či jiný komunikační nástroj.

Podle výzkumů Nebezpečí internetové komunikace I–IV (Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2012, 2014a, 2015; Szotkowski, Kopecký a Krejčí 2013), realizovaných v minulých letech, dětští uživatelé zažívají situace, ve kterých je online přátele přesvědčují, **aby nikomu neřekli, o čem se spolu baví**. Zajímalo nás proto, jak moc jsou tyto žádosti o utajení komunikace mezi dětskými uživateli rozšířeny.

A zjistili jsme, že **téměř čtvrtina dětí (22,57 %) byla svým internetovým kamarádem požádána o utajení jejich komunikace**. Lze však rovněž předpokládat, že děti na internetu komunikují s jinými dětmi a mohou po nich požadovat totéž. 20,82 % respondentů totiž potvrdilo, že požadovali po svých internetových kamarádech utajení komunikace.

5.3 Osobní schůzky v reálném světě

Samostatná část našeho výzkumu byla zaměřena na osobní schůzky s internetovými kamarády a známými – zajímalo nás, zda bylo dítě internetovým známým/kamarádem pozváno na osobní schůzku v reálném světě, a také, zda na schůzku s internetovým kamarádem skutečně dorazilo.

Pozvání internetovým známým/kamarádem **na osobní schůzku** v reálném světě **potvrdilo 31,06 % dětí**. Přitom **děti samy (20,55 %) přiznaly, že také zvou** své internetové přátele na osobní setkání.

Co se týče **uskutečnění osobní schůzky**, tak z námi provedeného výzkumu vyplynulo, že na ni **dorazila pětina dotázaných dětí** (20,41 %).

O schůzce s internetovým známým by pak děti řekly svým rodičům (58,56 %), kamarádům nebo sourozencům mladším 18 let (28,04 %),

případně vůbec nikomu (10,56 %). Učitelům nebo jiným dospělým by o schůzce řeklo zanedbatelné procento dětí.

5.4 Vnímání rizik spojených s komunikací a osobními schůzkami

V našem výzkumu nás rovněž zajímalo, zda děti vnímají komunikaci s lidmi na internetu, jež neznají osobně, a osobní schůzku s internetovým známým, kamarádem či kamarádkou jako aktivity bezpečné, nebo spíše rizikové.

Komunikaci s neznámými lidmi považuje 38,63 % dětí za rizikovou a zároveň, téměř ve shodném procentu **(36,75 %) za bezpečnou**.

Ve spojitosti s vnímáním rizik online komunikace s neznámými lidmi nás zajímalo, **z jakého důvodu považují děti takovouto komunikaci za riskantní/nebezpečnou nebo** naopak **za bezpečnou**.

V případě náhledu na danou komunikaci jako na **riskantní** nejčastěji dotázaní uváděli nejistotu ohledně toho, s kým vlastně komunikují. Měli obavu, jestli se dle jejich slov nejedná třeba o „pedofila“. Uvědomovali si, že se člověk, se kterým se baví na internetu, může vydávat za někoho jiného a sbírat od nich například informace (osobní údaje).

Děti, které online komunikaci s neznámými lidmi hodnotily jako **bezpečnou**, uváděly, že pouhá komunikace s lidmi nemůže být riskantní, pokud o sobě neuvádíte (nesdělujete) velké množství osobních údajů nebo si s neznámým člověkem nesjednáváte osobní schůzku.

Pro názornost uvádíme vybrané reakce respondentů:

Dívka 14 let: *Neznámé toho člověka, nevime jestli není podvodník, může nás obtěžovat*

Dívka 12 let: *Jsou to cizí lidé, které neznám a můžou se o mě něco dovědět což je riskantní.*

Chlapec 15 let: *Nikdy nevíte kdo tam bude....např.pedofil ale mužete si tam i rozšířit obzory v zahraničí.*

Dívka 14 let: *Tak asi protože si nikdy člověk nemůže být jistý s kým vlastně komunikuje, ale zase pokud jde jen o psaní kde nevyzradíme žádné příliš důvěrně informace tak je to podle mě celkem bezpečné*

Chlapec 12 let: *Nemyslím si že když komunikuji pod přezdívkami tak by mě to mohlo ohrozit.*

Dívka 11 let: *Tento člověk může být pedofil a nebo tě zavede na neznámé místo kam nikdo nechodí a může tě znásilnit.*

Dívka 13 let: *Protože bychom se měli bavit jen s lidmi které známe osobně protože to muze byt někdo jiný než za koho se vydává.*

Chlapec 14 let: *Protože někteří lidé z internetu nemusí být praví a můžou s námi komunikovat jen z důvodu aby získali například naše hesla.*

Chlapec 16 let: *Nevíme, kdo je na druhé straně „virtuálního světa¨. Může se sice tvářit, jako slušný chlapec/dívka, tak to může být úplně jinak.*

Dívka 12 let*: Je to riskantní, tento člověk se nám zdá moc fajn, ale když si s ním třeba dáme schůzku a půjdeme na ní, nemusíme už se z ní vrátit :(*

Chlapec 15 let: *Dotyčný/á by se mohl na sociálních sítích přetvařovat, nebo by mi mohl vyhrožovat.*

Dívka 15 let: *Přes internet nám nikdo nemůže ublížit (pokud mu samozřejmě nesdělíme adresu bydliště nebo místo, kde se současně nacházíme-tam by nás mohl osobně navštívit), jestliže se nám nelíbí zprávy od dotyčné osoby, můžeme si je okamžitě zablokovat.*

Osobní schůzky s online přáteli hodnotí jako nebezpečné více než 71 % respondentů (71,21 %) a jako **bezpečné** je pak vnímá **téměř 13 % dětí** (12,84 %).

Z uvedených statistik je patrné, že **většina dětí vnímá osobní schůzky** s lidmi z internetu, které neznají osobně, za **riskantní, nebezpečné. V dané souvislosti nás tedy zajímalo, z jakého důvodu.** A mezi nejfrekventovanějšími odpověďmi bylo, že by jim mohl člověk, kterého znají pouze z internetu, něco udělat, ublížit jim, např. je okrást, unést, zneužít, nebo dokonce zabít. Někteří dotázaní uvedli obavu, že by

na osobní schůzku mohl dorazit místo očekávaného mladého člověka starý neznámý chlap, nebo dokonce pedofil.

12,84 % respondentů se domnívalo, že osobní schůzka s kamarádem z internetu může být sice nebezpečná, ale že je na druhou stranu malá pravděpodobnost, že by se jim na ni něco mohlo stát. Některé děti dokonce uváděly, že pokud se na schůzku s neznámým člověkem dobře připraví, tak bude **nebezpečí minimální**. Jako ideální způsob přípravy shledávaly setkání na frekventovaném, veřejném místě nebo za doprovodu kamaráda. Minimální riziko pak také **spatřovaly v osobní schůzce s člověkem, se kterým se baví dlouhodobě, tzn. několik měsíců nebo rok**. **Tato dětská prekoncepce je ovšem v protikladu s reálnou délkou manipulace dítěte tzv. kybergroomerem**, která může trvat několik týdnů, měsíců, ba dokonce i let. Vzhledem k tomu, že sexuální útočník povětšinou komunikuje s několika oběťmi zároveň, není pro něj problém budovat vztah po delší čas. Získává tak snáze důvěru dítěte, a hlavně jeho citlivé údaje (tajemství, adresu bydliště, intimní materiály…), které lze v případě potřeby využít k další manipulaci. Důvodem však může být také obava z vyššího trestu, pokud je oběť mladší 15 let.

Opět uvádíme pro ilustraci vybrané odpovědi respondentů:

Dívka 14 let: *Neznáme ho, může být nebezpečný, může to být past, může lhát, nemusí to být vůbec on, může nám ublížit.*

Chlapec 13 let: *Sám bych tam nešel. Maximálně s kamarádem.*

Dívka 13 let: *Muže to být úplně někdo jiný než říká kdo je a muže nás vydírat ublížit nám nebo nás vyzvídat o osobních věcech.*

Chlapec 11 let: *Bez doprovodu je určitě riskantní, protože ho neznám. A mohl by mě okrást. Neznáme ho, může být nebezpečný, může to být past, může lhát, nemusí to být vůbec on, může nám ublížit.*

Dívka 13 let: *Když si s ním píšu už třeba rok a mám ho ověřeného tak bych možná šla, ale když ho neznám tak odmítnu.*

Dívka 11 let: *Nemusí se chovat jako jak se choval na internetu, mohl by nám něco udělat, protože ho neznáme osobně.*

Chlapec 15 let: *Záleží to na předchozích opatřeních před schůzkou. Pokud se vybere frekventované, veřejné místo a veškerá komunikace bude probíhat tam, je malé riziko, že by se něco stalo. Samozřejmě, schůzku jsem povolil lidem, které důvěrně znám, byť přes internet a byl to ojedinělý případ.*

Dívka 16 let: *Může se jednat o člověka, který by toho zneužil a mohl by osobu klidně i zabít, okrást, atd... Může se jednat o zloděje či jiné...*

Chlapec 15 let: *Nemohu si být jistý že nejde o pedofila nebo nějakou pochybnou existenci která se za někoho vydává.*

Dívka 15 let: *Nemůžeme opravdu vědět jestli údaje pod kterými osoba vystupuje odpovídají skutečnosti a taky nemůžeme vědět jaké má daná osoba zámysly.*

Dívka 14 let: *Je možné, že narazím na někoho s pedofilními sklony, ale na druhou stranu je to velmi malá pravděpodobnost.*

Chlapec 14: *Je to riskantní, protože nevíme, co nás může čekat. Může se stát, že místo milé, hezké slečny se na schůzce objeví cizí, starý a neznámý chlap.*

5.5 Webkamery v online komunikaci a seznamování

Děti v rámci online komunikace a seznamování využívají také webkamery, přičemž **13,06 % dotázaných** (741 z 5 675) potvrzuje, že **prostřednictvím webkamery komunikuje s neznámými lidmi**, **a 30,24 %** uvádí, že bylo v rámci online komunikace **požádáno, aby si webkameru zapnuli**.

Téměř 40 % českých dětí (39,01 %) navštěvuje různé druhy video chatů, jako jsou např. Omegle, ChatRoulette apod., **v jejichž rámci se setkávají i se sexuálním obsahem, což potvrdilo téměř 31 % respondentů**, před kterými se prostřednictvím webkamery někdo obnažoval.

Komunikaci v prostředí video chatu, jako např. Omegle, ChatRoulette apod., přes webkameru potvrdilo přes **24 % dětí**. A takřka **17 % dotázaných uvedlo, že by vyhovělo žádosti o komunikaci za pomoci webkamery**.

Vzhledem k podobnosti a vnitřní konzistenci dichotomických položek 1–5, viz níže (hodnota Kuderova-Richardsonova vzorce 20 (KR_{20}) pro baterii položek 1–5 $\rho_{KR20} = 0{,}62$) byly položky grupovány do souboru rizikových faktorů 1–5 a podrobeny dalším statistickým analýzám.

Pro potřeby statistických analýz a následných interpretací získaných výsledků byly jednotlivým odpovědím ANO/NE přiřazeny následující číselné kódy: (1) ANO, (0) NE.

Položka 1: *Bavíš se přes webkameru s lidmi, které neznáš osobně?*

Položka 2: *Požádal Tě někdy internetový známý/kamarád, aby sis zapnul/-a webkameru?*

Položka 3: *Navštívil/-a jsi někdy video chat, jako např. Omegle, ChatRoulette apod.?*

Položka 4: *Setkal/-a jsi se v prostředí video chatu, jako např. Omegle, ChatRoulette apod., se sexuálním obsahem (někdo se ve video chatu obnažoval apod.)?*

Položka 5: *Komunikoval/-a jsi s někým v prostředí video chatu, jako např. Omegle, ChatRoulette apod., přes webkameru?*

Ke statistickým analýzám vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrické statistické testy významnosti – Mann-Whitney U Test, Kruskal-Wallisova ANOVA.

5.6 Výsledky statistických analýz

Využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování vs. pohlaví

V první fázi analýzy dané skupiny dat (data týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování) nás zajímalo, zda mají rizikové faktory 1–5 souvislost s pohlavím respondentů.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování nemají souvislost s pohlavím respondentů. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,910** je vykazovaná souvislost statisticky nesignifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 9 lze výsledná data interpretovat následovně: **Chlapci i dívky vykazují obdobnou ochotu k využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování.** Podle kvartilového grafu 9 je patrný rozdíl mezi dívkami a chlapci, kdy dívky o něco častěji inklinují k rizikům spojeným s využíváním webkamer, ovšem daný rozdíl není statisticky významný.

Graf 9: *Grafické znázornění podmíněnosti pohlaví ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5*

Dále nás zajímalo, zda má rizikové jednání dětí reprezentované rizikovými faktory 1–5 souvislost s jejich věkem, využíváním sociální sítě Snapchat, dále limitováním (omezováním) času stráveného na internetu ze strany jejich rodičů, omezováním přístupu k některým stránkám

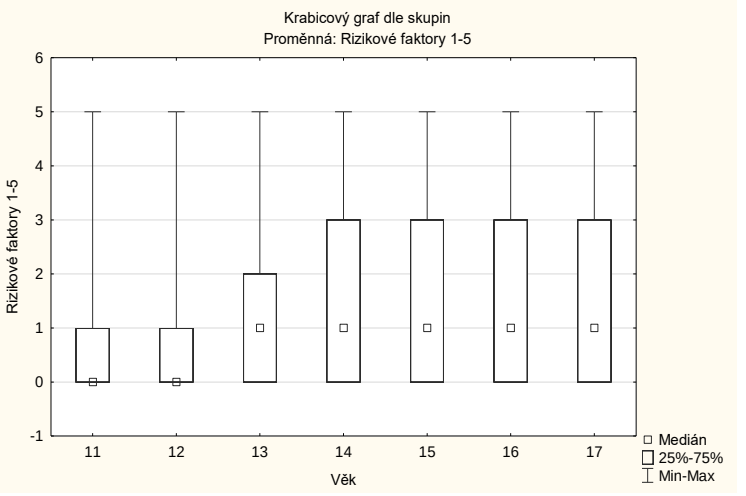
na internetu rodičem dítěte a utajenou konverzací mezi dítětem a internetovým známým/kamarádem.

Využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování vs. věk

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování má souvislost s jejich věkem.

Ke statistickým analýzám vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrické statistické testy významnosti – Kruskal-Wallisova ANOVA, Mediánový test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování mají souvislost s věkem respondentů. Dle vypočítaných hodnot p = 0,000 je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 10 lze výsledná data interpretovat následovně: **S rostoucím věkem dětí roste ochota k využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování.**

Graf 10: *Grafické znázornění rozdílu mezi věkem dětí a rizikovými faktory 1–5*

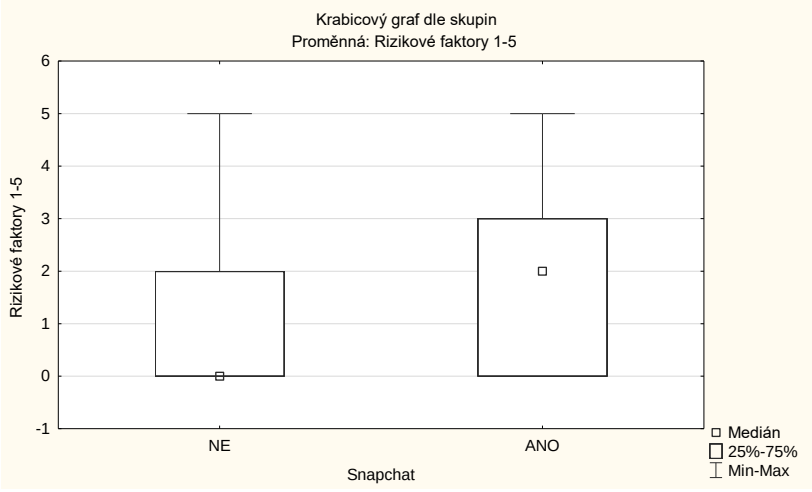
U dětí od 11 do 12 let je ochota využívat webkamery téměř totožná. A stejně tak u respondentů ve věku 14–17 let, kde jsou rozdíly minimální. Výraznější nárůst je zaznamenán u 13letých.

Využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování vs. využívání sociální sítě Snapchat

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování má souvislost s využíváním sociální sítě Snapchat.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování mají souvislost s využíváním sociální sítě Snapchat. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 11 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, které využívají sociální síť Snapchat, vykazují větší ochotu k využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování.**

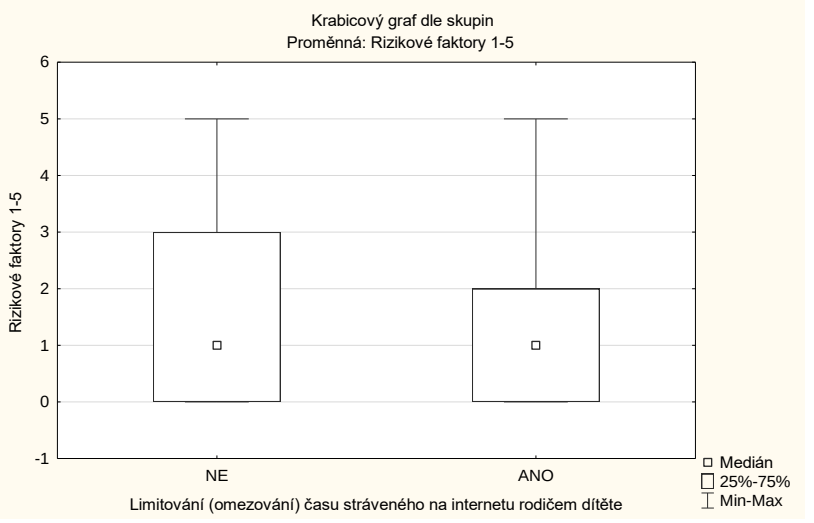
Graf 11: *Grafické znázornění rozdílu mezi využíváním sociální sítě Snapchat a rizikovými faktory 1–5*

Využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování vs. limitování (omezování) času stráveného na internetu rodičem dítěte

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování má souvislost s limitováním (omezováním) času stráveného na internetu ze strany jejich rodičů.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování mají souvislost s limitováním (omezováním) času stráveného na internetu ze strany rodičů dětí. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 12 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, kterým rodiče limitují (omezují) čas strávený na internetu, vykazují menší ochotu k využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování.**

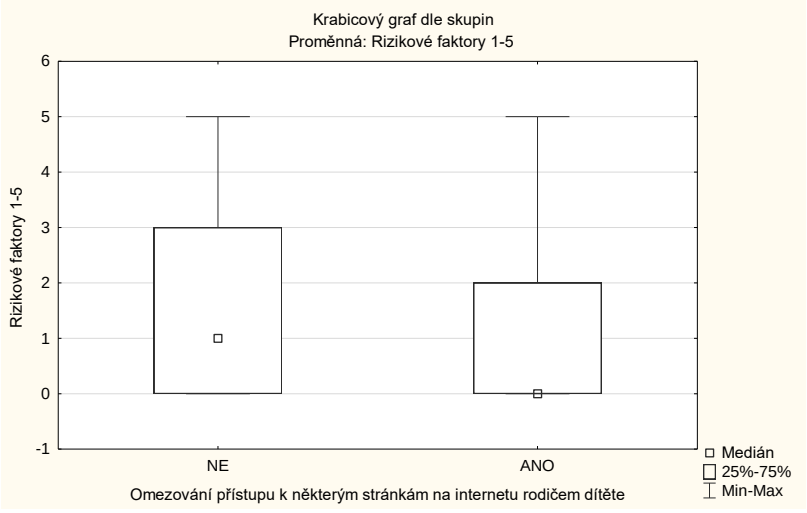
Graf 12: *Grafické znázornění rozdílu mezi limitováním (omezováním) času stráveného na internetu rodičem dítěte a rizikovými faktory 1–5*

Využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování vs. omezování přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování má souvislost s omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování mají souvislost s omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 13 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, kterým rodiče omezují přístup k některým stránkám na internetu, vykazují menší ochotu k využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování.**

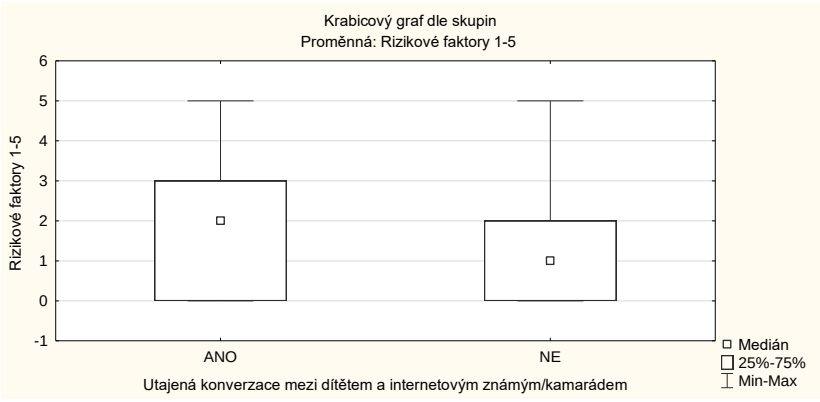
Graf 13: *Grafické znázornění rozdílu mezi omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte a rizikovými faktory 1–5*

Využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování vs. utajená konverzace mezi dítětem a internetovým známým/kamarádem

Ve vztahu k rizikovým faktorům 1–5 nás zajímalo, zda rizikové chování dětí týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování má souvislost s utajenou konverzací mezi dítětem a internetovým známým/kamarádem. Tedy takovou konverzací, v jejímž rámci bylo dítě internetovým kamarádem/známým někdy v minulosti požádáno, aby nikomu neříkalo, že se spolu baví nebo o čem se spolu baví.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení rizikových faktorů 1–5 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že rizikové faktory 1–5 týkající se využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování mají souvislost s utajenou konverzací mezi dítětem a internetovým známým/kamarádem. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 14 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, které byly někdy v minulosti požádány internetovým známým/kamarádem, aby nikomu neříkaly, že se spolu baví nebo o čem se spolu baví, vykazují větší ochotu k využívání webkamer v rámci online komunikace a seznamování.**

Graf 14: *Grafické znázornění rozdílu mezi utajenou konverzací mezi dítětem a internetovým známým/kamarádem a rizikovými faktory 1–5*

5.7 Osobní údaje sdílené dětmi v prostředí internetu

Ve vztahu k rizikům online seznamování dětí hraje klíčovou roli problematika zveřejňování osobních údajů. Podle námi provedených výzkumů je na internet zcela běžně vyvěšují nejenom děti, ale i dospělí, s tím, že tam mohou být uvedeny buď centrálně, např. v profilu jedné sociální sítě, nebo mohou být rozptýleny v rámci různých internetových služeb. Každopádně lze konstatovat, že je poměrně snadné osobní údaje (byť rozptýlené) vybrané osoby na internetu vyhledat. Sestavování profilů obětí je ostatně typické pro sexuální útočníky, kybergroomery, kteří si většinou vytvářejí databáze svých obětí, s jejichž pomocí je mohou posléze vydírat, manipulovat s nimi, nebo je eventuálně sdílet s dalšími útočníky, viz „sítě predátorů" a etapy manipulace kybergroomingu ve 2. kapitole.

V tabulce 2 uvádíme přehled osobních údajů, které o sobě děti na internetu nejčastěji zveřejňují.

Tabulka 2: *Osobní údaje zveřejňované dětmi na internetu*

	Osobní údaje zveřejněné dětmi na internetu	
	Četnost	*Rel. četnost (%)*
Jméno a příjmení	5082	89,55
Fotografie obličeje	3801	66,98
Email	3692	65,06
Telefonní číslo	1670	29,43
Adresa školy	932	16,42
Kontaktní údaje k Skype, Viber apod.	884	15,58
Adresa bydliště	605	10,66
Žádný	254	4,48
Heslo k emailovému účtu	174	3,07
Rodné číslo	87	1,53
PIN kreditní karty	34	0,60
Neodpovědělo	23	0,41
N	5675	

Mezi nejčastěji publikované osobní údaje dětí na internetu patří jejich **jméno a příjmení** (v námi provedeném výzkumu to uvedlo **89,55 % dětí), fotografie obličeje (66,98 %) a e-mailová adresa (65,06 %)**.

To, že fotografie obličeje zaujímá hned po jméně druhou pozici v oblíbenosti sdílení osobních údajů dětmi na internetu, nás moc nepřekvapilo. Jak jsme totiž psali v první kapitole, tzv. selfie fotografie se u dětí těší velké oblibě, takže můžeme jejich sdílení v současnosti hodnotit jako běžnou praktiku týkající se i dospělých jedinců.

Vlastní **selfie**, případně jiný druh autoportrétu **na internetu sdílí 66,98 % českých dětí**, a to nejčastěji prostřednictvím sociálních sítí Facebook a Instagram.

Přitom **fotografii obličeje lze hodnotit jako nejrizikovější osobní údaj**, který je ve spojení se jménem a příjmením jednoznačným identifikátorem dané osoby. Často je proto využíván v rámci profilování obětí nebo jako nástroj pro různé formy online útoků na dítě, např. typicky u kyberšikany či kybergroomingu.

Obdobné výsledky výzkumu jako v případě dobrovolného sdílení osobních údajů dětí v online prostředí jsme zaznamenali i u ochoty dětí sdělovat osobní údaje internetovým známým a kamarádům, viz tabulka 3. Například **jméno a příjmení by bylo ochotno sdělit 75,03 % dětí, emailovou adresu 46,78 % dětí, fotografii obličeje 41,46 % dětí**, telefonní číslo 36,99 % dětí a kontaktní údaje k Skype, Viber apod. 28,25 % dětí.

Tabulka 3: *Osobní údaje, které by dítě sdělilo, poslalo kamarádovi, známému, kterého zná pouze z internetu*

	Osobní údaje, které by dítě sdělilo, poslalo kamarádovi, známému, kterého zná pouze z internetu	
	Četnost	*Rel. četnost (%)*
Jméno a příjmení	4258	75,03
Email	2655	46,78
Fotografie obličeje	2353	41,46
Telefonní číslo	2099	36,99
Kontaktní údaje k Skype, Viber apod.	1603	28,25

Žádný	1011	17,81
Adresa školy	619	10,91
Adresa bydliště	575	10,13
Rodné číslo	82	1,44
Heslo k emailovému účtu	41	0,72
Neodpovědělo	35	0,62
PIN kreditní karty	29	0,51
N	5675	

5.8 Žádosti o citlivé osobní údaje

Jak již bylo zmíněno v předešlém textu, mezi **nejcitlivější** a také nejsnáze zneužitelné osobní údaje dítěte patří především **fotografie/videozáznam obličeje, eventuálně fotografie/videozáznam obnaženého těla**.

Žádost o zaslání fotografie obličeje od svého internetového kamaráda (kterého zná dítě pouze z internetu) obdržela přibližně třetina dětí (31,37 %, 1 780 z 5 675). V téměř **18 % pak dítě žádosti vyhovělo a neznámému svou vlastní fotografii obličeje odeslalo.** Přibližně **33 % dětí je přesvědčeno, že zveřejňování fotografií obličeje není nijak riskantní (nebezpečné).**

16,27 % dětí rovněž potvrdilo, že po nich chtěl jejich internetový kamarád intimní fotografii (snímek obnaženého těla). Žádosti internetového kamaráda o zaslání intimní fotografie vyhovělo 21,42 % z oslovených dětí (celkem 202 z 943 oslovených).

5.9 Podezřelá online komunikace a falešné profily na sociálních sítích

V provedeném výzkumu nás **ve vztahu k online komunikaci s internetovým kamarádem** zajímalo, jestli by děti dokázaly rozpoznat **podezřelou online komunikaci, komunikaci s dospělým člověkem a falešný, tzv. fejkový profil na sociálních sítích** (např. na Facebooku) od profilu pravého. Překvapilo nás, jak si samy sebou byly často v této oblasti jisté, což dokládaly i tvrzeními, proč tomu tak je. Ovšem při bližším

zkoumání dětských indikátorů toho, že není něco v pořádku, jsme došli k závěru, že jde ve většině případů o pouhé **prekoncepce, naivní představy dětí, které lze komparovat s poznatky uvedenými ve druhé kapitole, 56,9 % dětí uvedlo, že by bylo schopno odhalit podezřelou online komunikaci s neznámým člověkem** (například na sociální síti Facebook), 12,6 %, že by ji rozpoznat neumělo, a 26,73 % dotázaných si zase nebylo jisto, zda ano či nikoliv.

Podezřelou online komunikaci s neznámým člověkem, například na Facebooku, by děti nejčastěji poznaly podle vyptávání (místy až neodbytného) a také na základě zjišťování si informací ohledně nejrůznějších osobních údajů. Mezi nejfrekventovanějšími požadavky děti uváděly prosbu o zaslání fotografie (i intimního charakteru), adresy bydliště, školy, čísla telefonu atp. Často také uváděly dotazy na věk, zájmy a na to, zda jsou samy doma…, nebo jestli by neuvažovaly o osobním setkání. Někteří respondenti dále zmiňovali prosby o zapnutí webkamery a udržení komunikace v tajnosti. V dalších odpovědích se objevilo, že je podezřelé, když se neznámý člověk hodně vyptává, a přitom sám o sobě nechce nic moc prozradit. Důvěru rovněž nevzbuzují přehnaně milý přístup, lichocení a nevkusné dotazy či návrhy.

Je zajímavé, že **některé z uvedených výpovědí dětí jsou v přímém kontrastu s tím, jak se ony samy na internetu chovají**. Například pokud jde o využití **webkamery** (39,01 % dětí navštěvuje různé druhy video chatů, jako jsou Omegle, ChatRoulette apod., komunikaci v tomto prostředí pak potvrdilo přes 24 % dotázaných) nebo o **prosby týkající se udržení komunikace v tajnosti** (22,57 % dětí bylo svým internetovým kamarádem požádáno o udržení jejich komunikace v tajnosti, 20,82 % dětských respondentů potvrdilo, že požadovalo totéž…). Když navíc vezmeme v potaz **specifika komunikace v kyberprostoru, disinhibiční efekt** (blíže viz kapitola 1) a naše **zkušenosti z řešených případů v Poradně projektu E-Bezpečí**, můžeme uvedené způsoby rozpoznávání podezřelé online komunikace s neznámým člověkem hodnotit jako **dětské prekoncepce**.

Pro dokreslení citujeme odpovědi respondentů na otázku: ***Podle čeho si myslíš, že se dá poznat podezřelá komunikace, např. na Facebooku, s neznámým člověkem?***

Dívka 15 let: *Daný člověk se chce setkat, požaduje fotky. Je dotěrný a vlezlý. Neustále se vyptává.*

Dívka 13 let: *Vždy se poprvé ptají tak nenapadne.. třeba Jak se máš, Kolik ti je let, do jaké chodíš třídy no a potom už jsou to horší otázky třeba kde bydlíš a takové osobní informace. Kdyby se mi to stalo, tak bych je ignorovala a zablokovala si ho.*

Dívka 14 let: *Když se začne ptát na hodně osobní otázky jako např. Kde bydlím, kam chodím do školy atd.*

Chlapec 11 let: *Píše že chce fotky nebo se chce sejít !*

Dívka 17 let: *Už při prvním kontaktu se příliš vyptává na osobní věci-kolik ti je, kde bydlíš, kam chodíš do školy; žádá fotografie... Může mít nemístné poznámky ohledně sexu apod.*

Dívka 14 let: *Jakmile se někdo začne vtíravě dožadovat něčeho, co chce, začne se vyptávat na osobní věci a začne na vás tlačit, je to špatně.*

Chlapec 16 let: *Po jisté době normální komunikace to začne spadat do takového typického scénáře, kdy bude požadovat fotky, schůzku atd.*

Chlapec 12 let: *Ptá se na otazky Kolik ti je? Sejdem se někde? Jak se jmenuješ? Pošleš mi tvoji fotku?*

Dívka 11 let: *Ptá se na tvé osobní věci kolik ti je, kde bydlíš , jestli máš bráchu nebo sestru.*

Chlapec 10 let: *Tím že by se se mnou bavil a pak by se začal ptát na schůzku nebo na osobní informace (například: adresa,přímení,...)*

Chlapec 15 let: *Že by chtěl po mě obnažené fotografie , a psal že by se mnou chtěl setkat atd. Pokud normálně píše , nevyžaduje obnažené fotky , adresu bydliště , školy , město ve kterým bydlím , tak to nepovažuji za to že by byl podezřelý..*

Dívka 13 let: *Nikdy jsem to nezažila, takže nevím ale asi by se mě takový člověk ptal na osobní informace (věk, bydliště, rodina...), podezřele dlouho anebo podezřele krátko by odepisoval.*

Z našeho výzkumu vyplynulo, že by případnou **online komunikaci s dospělým člověkem**, například na Facebooku, **poznalo 36,78 % dětí**. 19,19 % dětí by komunikaci s dospělým nerozpoznalo a 41,94 % dětí si není jisto, zda by komunikaci s dospělým poznalo nebo ne.

Opět nás zajímalo, **podle čeho by děti rozpoznaly online komunikaci s dospělým člověkem**. A mezi nejčastějšími odpověďmi zaznívalo, že by jim k tomu posloužil **odlišný styl psaní a způsob vyjadřování**. Dospělí se totiž podle dětí vyjadřují mnohem lépe a úplně jiným způsobem. Mívají bezchybný pravopis, dobrou gramatiku, používají háčky a čárky, disponují odlišnou (bohatší) slovní zásobou. Nepoužívají dětský slang (fráze), zkratky a emotikony, a pokud už se o to pokusí, tak volí stále ty stejné a moc často je neobměňují. Dále je pro dospělé typické, že rychle a dlouze odepisují a že jsou jejich odpovědi vyspělejší než ty dětské.

Z uvedeného výčtu jsou patrné **typické dětské představy (prekoncepce) ohledně spolehlivých indikátorů komunikace s dospělým člověkem na internetu**, protože, jak jsme popsali ve druhé kapitole, **kybergroomeři** (sexuální útočníci na internetu) v úvodních etapách manipulace **usilují o to, aby se co nejvíce přiblížili své oběti, včetně způsobu vyjadřování**, k čemuž využívají nejrůznějších manipulativních technik, jako je například **mirroring neboli zrcadlení**. A pokud **mají v této oblasti dostatečnou praxi** (tzn., že v minulosti komunikovali s mnoha desítkami, stovkami, tisíci dětských obětí), **nemá dítě podle jmenovaných ukazatelů šanci poznat, zda komunikuje s dospělým člověkem nebo se svým vrstevníkem**.

Níže uvádíme příklady odpovědí respondentů na otázku: ***Podle čeho si myslíš, že se dá poznat komunikace, např. na Facebooku, s dospělým člověkem?***

Dívka 16 let: *Nechová se jako dítě, ale naopak se chová dospěle... Má sexuální sklony a je dost vidět, že chce víc než-li si jen psát zprávy, nebo posílat si fotky našich obličejů.*

Dívka 12 let: *Že nepíše moc špatně gramatické chyby a chce třeba aby jsem za nim šla a někam by jsme jeli jeho autem.*

Dívka 17 let: *Má dospělejší způsob mluvy, vyspělé názory, přehled o dění. Nebo se naopak může až příliš snažit mluvit "puberťácky", mluvit spíše dětsky,...*

Chlapec 16 let: *Má jiné chování a používá jiné výrazy a emotikony.*

Chlapec 16 let: *Jeho výrazy i když by se to snažil zakrýt by byly jiné, než ty mých vrstevníků.*

Dívka 14 let: *Nechová se jako dítě a je buď moc vtíravý a perverzní, nebo se na rovinu baví o věcech, které by dítěti dělaly problém. Nebo se taky může vyjadřovat až moc inteligentně.*

Chlapec 12 let: *Používá slova které náctiletí kolikrát ani neznají.*

Chlapec 16 let: *Nemá slang jako malý dítě. Nedělá takové chyby ve větách. Ale pokud bychom vzali v potaz to, že píše schválně jako malé dítě, tak stejně jde vidět náznak dospělé inteligence.*

Dívka 11 let: *Že píše spisovně na nedělá chyby v psaní na klávesnici.*

Chlapec 11 let: *Podle gramatiky. Ale dospělý člověk může psát i jako malé děcko např. jako já.*

Chlapec 15 let: *Podle toho jak píše, mladší lidé většinou v komunikaci písemné dělají gramatické chyby, dospělí lidé mají jiný způsob vyjadřovaní v komunikaci.*

Dívka 13: *Nemusí používat zkratky a výrazy jako já a mí „vrstevníci", ale taky to takvůbec nemusí býta asi se to poznává těžko.*

Podezřelý (fejkový) profil, např. na Facebooku, by poznalo 49,05 % dětí, 16,11 % dětí by podezřelý profil nepoznalo a 32,61 % neví, zda by jej poznalo či nikoliv.

Podezřelý **(fejkový) profil**, např. na Facebooku, **by děti nejčastěji poznaly podle fotografií** – fejkový profil podle nich buď žádné fotografie neobsahuje, anebo jen malý počet často upravených fotek. V profilové fotografii nebývá obličej, nebo je upravený, obsahuje fotografie osamocené osoby bez přátel, fotografie mají málo lajků, obsahuje fotografie staré nebo stažené z internetu apod. Dále děti uváděly krátkou existenci účtu na

sociální síti, málo informací, příspěvků, aktivit, statusů na profilu, málo přátel. Některé děti zmiňovaly chybějící osobní údaje a chybějící nebo divné jméno majitele účtu.

Děti ovšem nepočítají s tím, že jsou si **těchto informací mnohdy vědomi i sami útočníci** (viz podkapitola 2.4 Etapy manipulace a jejich specifika). A že tzv. fejkovým profilem může být i **profil kamaráda, jenž byl útočníkem tzv. naklonován**. **Skoro polovina dětí (49,78 %) uvedla, že neověřuje identitu svých přátel/známých v kyberprostoru**. Pro predátora tak není problém, zkopírovat účet někoho z blízkého okolí dítěte, např. na sociální síti Facebook, a „opětovně" jej požádat o přátelství.

Opět uvádíme vybrané odpovědi respondentů na otázku: ***Podle čeho si myslíš, že se dá poznat podezřelý (fejkový) profil, např. na Facebooku?***

Dívka 16 let: *Málo, nebo žádní přátele, podezřelé údaje, málo fotografii, krátká historie,...*

Dívka 17 let: *Pokud je zakladatel chytrý tak se to asi nepozná, ale nejspíš podle fotek, statusů...*

Chlapec 16 let: *Falešné fotky, žádně vazby, není označován na fotografiích apod,*

Chlapec 11 let: *Profilový obrázek nevypadá jako vyfocený ale jako stažený nebo upravený!*

Dívka 14 let: *Až moc pěkné fotky. Žádné fotky s přáteli, nikdo ho nikde neoznačuje, málo přátel...*

Chlapec 12 let: *Podle kvality obrázku . třeba na googlu je většina fotek kluků, holek kvalitní - focená fotografem ale ,když někdo chce svoji fotku na Facebook , Twiter atd.. tak ji fotí na mobilu takzvaný selfíčko. (třeba)*

Dívka 11 let: *Asi podle toho jak se chová (píše,říká) ,taky třeba jak mi říká (poznám to jenom když to je můj známí, znám ho v realitě ne jenom na internetu). a myslím že se taky dá poznat podle toho o čem se budeme bavit*

Dívka 13 let: *Má tam třeba jen jednu fotku, kterou přidal před chvílí. Nebo na profilovce má fotku z googlu nebo jiné stránky. Nemá tam o sobě žádné informace atd.*

Chlapec 15 let: *Podle aktivity na profilu ,počtem fotek, kdy byl účet založen. Např. účet neznámé osoby si mě chce přidat do přátel, tak se podívám na jeho profil a sjedu dolu a pak jedu pomalu nahoru a koukám se na jeho příspěvky fotografie aktivitu, kolik má přátel. A je mi jasné když tam má 3.fotografie, pár příspěvku z roku 2018 a v roce 2017 má založen facebookový účet tak je jasné že to je "fejk" .*

Dívka 12 let: *Většinou podle toho,že si nemění profilový obrázek a nemá vidět koho má v přátelích, nebo má na profilovém obrázku fotku nějaké hvězdy.*

Chlapec 15 let: *Většinou má málo přátel svojí věkové kategorie, nebo až podezřele mnoho. Profilová fotka a jiné přidané fotky mohou být k nalezení na googlu, když má člověk alespoň nějaké zkušenosti s internetem.*

Dívka 16 let: *Většinou zde nejsou buď vůbec žádné fotky nebo pouze pár, dokonce jsem se občas setkala i s profily, které měly v galeriích fotky lidí např. z Ameriky, zatímco v informacích o uživateli bylo napsáno, že pochází z Česka apod. Také na takovém profilu pravděpodobně nebude moc přidaných přátel nebo příspěvků, ani např. komentáře u fotografií, které toho mnohdy hodně prozradí. (např. pokud má někdo 6 komentářů u fotky, všechny jsou od různých kamarádů, jejichž profily jsou zjevně pravé (mají hodně přátel, jsou aktivní, přidávají příspěvky apod.), věřila bych takovému účtu víc, než účtu, u jehož fotografie nebude žádná reakce jiných lidí.)*

Škálové položky týkající se názoru dětí na rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti jsme vzhledem k podobnosti a vnitřní konzistenci výroků 1–3 (hodnota Cronbachova koeficientu alfa pro baterii výroků 1–3 $\alpha = 0{,}68$) grupovali do souboru faktorů 1–3 a podrobili dalším statistickým analýzám.

Výroky 1–3 ve výzkumném nástroji byly respondenty hodnoceny na pětistupňové Likertově škále (silně souhlasím, souhlasím, ani souhlasím ani nesouhlasím, nesouhlasím, silně nesouhlasím). Pro potřeby statistických analýz a následných interpretací získaných výsledků byly jednotlivým

stupňům na škále přiřazeny následující číselné kódy: (5) silně souhlasím, (4) souhlasím, (3) ani souhlasím ani nesouhlasím, (2) nesouhlasím, (1) silně nesouhlasím.

Výrok 1: *Při komunikaci, například na Facebooku, s neznámým člověkem bych poznal/-a podezřelou komunikaci.*

Výrok 2: *Při komunikaci, například na Facebooku, s neznámým člověkem bych poznal/-a, že se bavím s dospělým člověkem.*

Výrok 3: *Podezřelý (fejkový) profil, např. na Facebooku, bych poznal/-a.*

Ke statistickým analýzám vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení faktorů 1–3 využili následující neparametrické statistické testy významnosti – Mann-Whitney U Test, Kruskal-Wallisova ANOVA, Mediánový test.

5.10 Výsledky statistických analýz

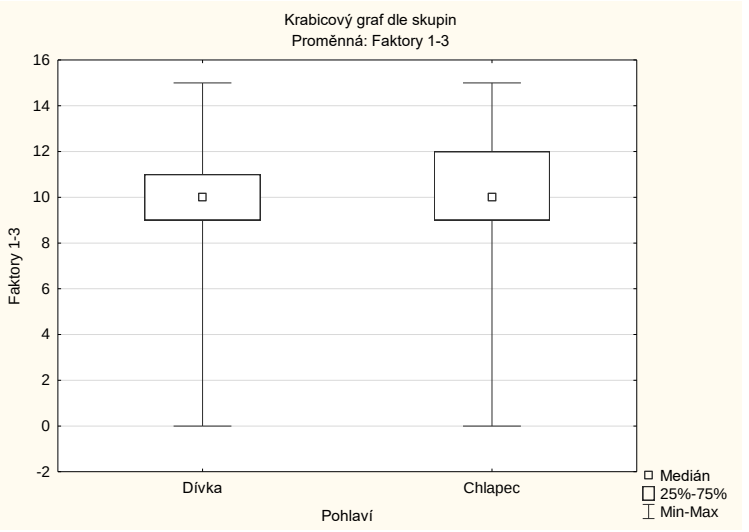
Zajímalo nás, jak dalece mají faktory 1–3 týkající se rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti souvislost s pohlavím respondentů, věkem respondentů, účastí dětí na besedě o nebezpečí na internetu, jako např. o kyberšikaně, sextingu apod., dále limitováním (omezováním) času stráveného na internetu ze strany jejich rodičů, omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte, komunikací dětí s lidmi na internetu, které neznají osobně, komunikací dětí přes webkameru s lidmi na internetu, které neznají osobně, komunikací dětí s lidmi, které neznají osobně v prostředí video chatu, jako např. Omegle, ChatRoulette apod., přes webkameru a účastí dítěte na osobní schůzce s internetovým známým/kamarádem.

Rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti vs. pohlaví

V prvním fázi analýzy dané skupiny dat (rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti) nás zajímalo, jakou souvislost mají faktory 1–3 s pohlavím respondentů.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení faktorů 1–3 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že faktory 1–3 týkající se rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti mají souvislost s pohlavím respondentů. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 15 lze výsledná data interpretovat následovně: **Chlapci častěji pozitivně hodnotí své schopnosti rozpoznat podezřelou komunikaci, rozpoznat komunikaci s dospělým člověkem a rozpoznat falešný profil na sociální síti než dívky.**

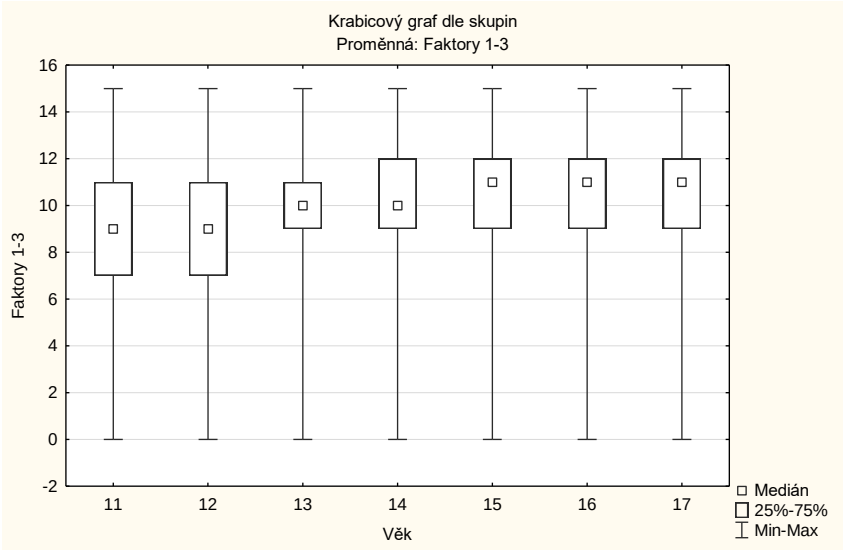
Graf 15: *Grafické znázornění podmíněnosti pohlaví ve vztahu k faktorům 1–3*

Rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti vs. věk

Ve vztahu k faktorům 1–3 nás zajímalo, zda s věkem roste sebevědomí dětí ohledně rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti.

Ke statistickým analýzám vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení faktorů 1–3 využili následující neparametrické statistické testy významnosti – Kruskal-Wallisova ANOVA, Mediánový test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že faktory 1–3 týkající se rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti mají souvislost s věkem respondentů. Dle vypočítaných hodnot **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 16 lze výsledná data interpretovat následovně: **S narůstajícím věkem dětí roste jejich sebevědomí ohledně rozpoznání podezřelé komunikace, rozpoznání komunikace s dospělým člověkem a rozpoznání falešného profilu na sociální síti.**

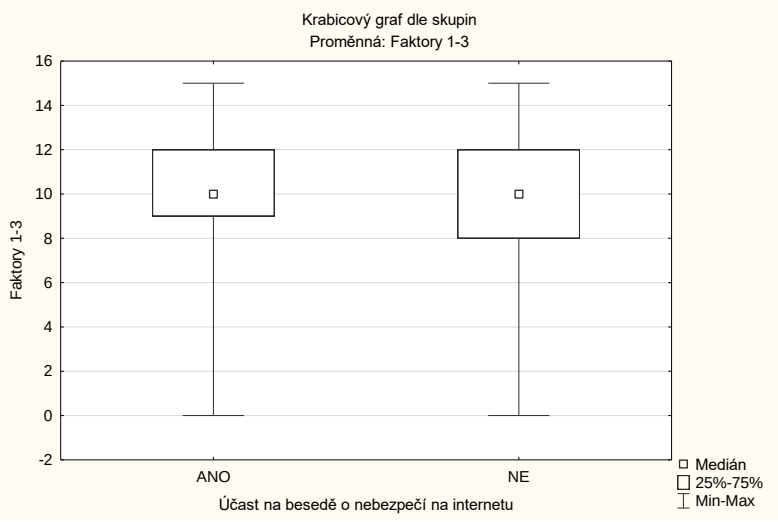
Graf 16: *Grafické znázornění rozdílu mezi věkem dětí a faktory 1–3*

Rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti vs. účast dětí na besedě o nebezpečí na internetu, jako např. o kyberšikaně, sextingu apod.

Ve vztahu k faktorům 1–3 nás zajímalo, zda rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti má souvislost s účastí dětí na besedě o nebezpečí na internetu, jako např. o kyberšikaně, sextingu apod.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení faktorů 1–3 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že faktory 1–3 týkající se rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti mají souvislost s účastí dětí na besedě o nebezpečí na internetu, jako např. o kyberšikaně, sextingu apod. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,008** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 17 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, které se účastnily besedy o nebezpečí na internetu, častěji uvádí, že by na internetu rozpoznaly podezřelou komunikaci, komunikaci s dospělým člověkem a falešný profil na sociální síti.**

Graf 17: *Grafické znázornění rozdílu mezi účastí dětí na besedě o nebezpečí na internetu a faktory 1–3*

Rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti vs. limitování (omezování) času stráveného na internetu rodičem dítěte

Ve vztahu k faktorům 1–3 nás zajímalo, zda rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu

na sociální síti má souvislost s limitováním (omezováním) času stráveného na internetu ze strany rodičů dětí.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení faktorů 1–3 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že faktory 1–3 týkající se rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti mají souvislost s limitováním (omezováním) času stráveného na internetu ze strany rodičů dítěte. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 18 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, kterým rodiče limitují (omezují) čas strávený na internetu, méně často uvádí, že by na internetu rozpoznaly podezřelou komunikaci, komunikaci s dospělým člověkem a falešný profil na sociální síti.**

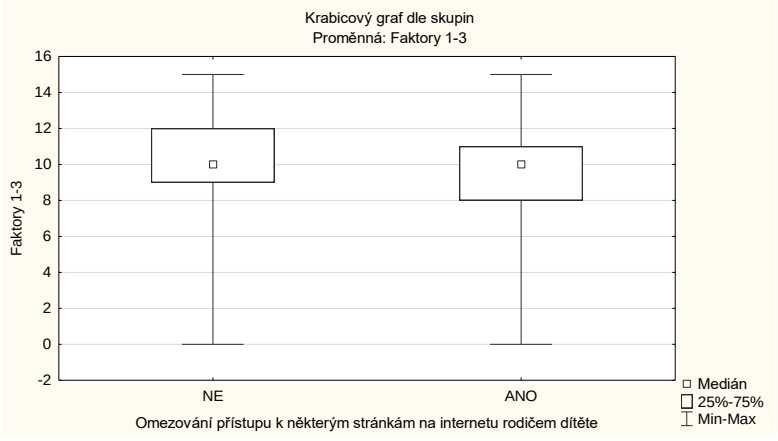
Graf 18: *Grafické znázornění rozdílu mezi limitováním (omezováním) času stráveného na internetu rodičem dítěte a faktory 1–3*

Rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti vs. omezování přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte

Ve vztahu k faktorům 1–3 nás zajímalo, zda rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti má souvislost s omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení faktorů 1–3 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že faktory 1–3 týkající se rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti mají souvislost s omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 19 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, kterým rodiče omezují přístup k některým stránkám na internetu, méně často uvádí, že by na internetu rozpoznaly podezřelou komunikaci, komunikaci s dospělým člověkem a falešný profil na sociální síti.**

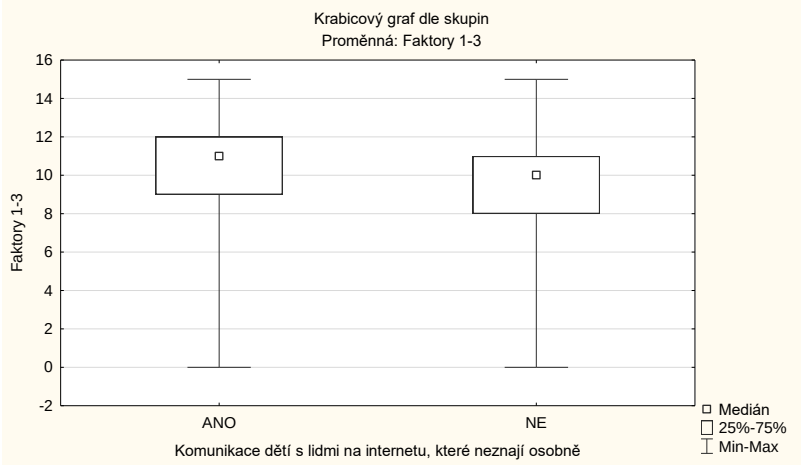
Graf 19: *Grafické znázornění rozdílu mezi omezováním přístupu k některým stránkám na internetu rodičem dítěte a faktory 1–3*

Rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti vs. komunikace dětí s lidmi na internetu, které neznají osobně

Ve vztahu k faktorům 1–3 nás zajímalo, zda rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti má souvislost s komunikací dětí s lidmi na internetu, které neznají osobně.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení faktorů 1–3 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že faktory 1–3 týkající se rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti mají souvislost s komunikací dětí s lidmi na internetu, které neznají osobně. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,00** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 20 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, které na internetu komunikují s lidmi, které neznají osobně, uvádí častěji, že by na internetu rozpoznaly podezřelou komunikaci, komunikaci s dospělým člověkem a falešný profil na sociální síti.**

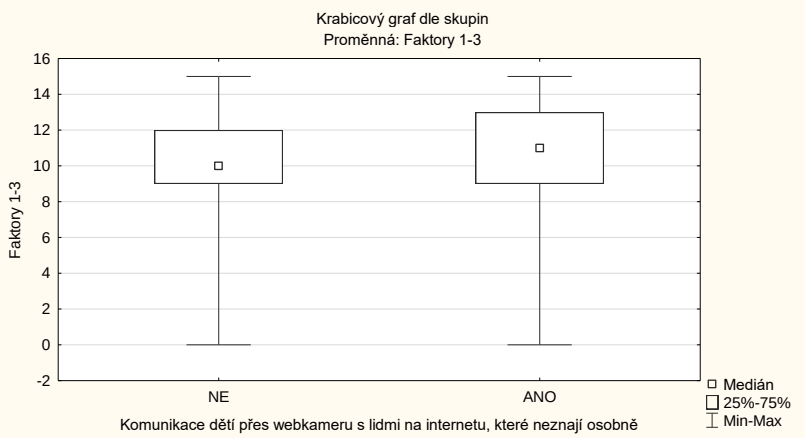
Graf 20: *Grafické znázornění rozdílu mezi komunikací dětí s lidmi na internetu, které neznají osobně, a faktory 1–3*

Rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti vs. komunikace dětí přes webkameru s lidmi na internetu, které neznají osobně

Ve vztahu k faktorům 1–3 nás zajímalo, zda rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti má souvislost s komunikací dětí s lidmi na internetu, které neznají osobně.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení faktorů 1–3 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že faktory 1–3 týkající se rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti mají souvislost s komunikací dětí přes webkameru s lidmi na internetu, které neznají osobně. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 21 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, které na internetu komunikují přes webkameru s lidmi, které neznají osobně, uvádí častěji, že by na internetu rozpoznaly podezřelou komunikaci, komunikaci s dospělým člověkem a falešný profil na sociální síti.**

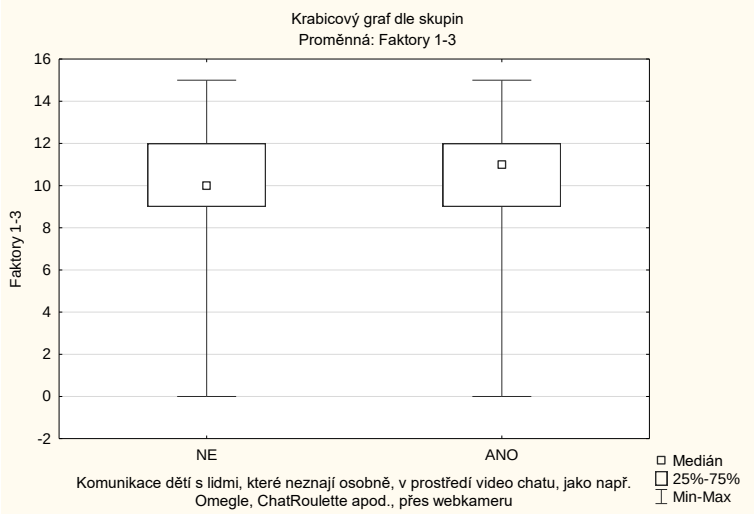
Graf 21: *Grafické znázornění rozdílu mezi komunikací dětí přes webkameru s lidmi na internetu, které neznají osobně, a faktory 1–3*

Rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti vs. komunikace dětí s lidmi, které neznají osobně, v prostředí video chatu, jako např. Omegle, ChatRoulette apod., přes webkameru

Ve vztahu k faktorům 1–3 nás zajímalo, zda rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti má souvislost s komunikací dětí s lidmi, které neznají osobně, v prostředí video chatu, jako např. Omegle, ChatRoulette apod., přes webkameru.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení faktorů 1–3 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že faktory 1–3 týkající se rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti mají souvislost s komunikací dětí s lidmi, které neznají osobně, v prostředí video chatu, jako např. Omegle, ChatRoulette apod., přes webkameru. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,00** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 22 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, které komunikují s využitím webkamery s lidmi, které neznají osobně, v prostředí video chatu, jako např. Omegle, ChatRoulette apod., uvádí častěji, že by na internetu rozpoznaly podezřelou komunikaci, komunikaci s dospělým člověkem a falešný profil na sociální síti.**

Graf 22: *Grafické znázornění rozdílu mezi komunikací dětí s lidmi, které neznají osobně, v prostředí video chatu, jako např. Omegle, ChatRoulette apod., přes webkameru a faktory 1–3*

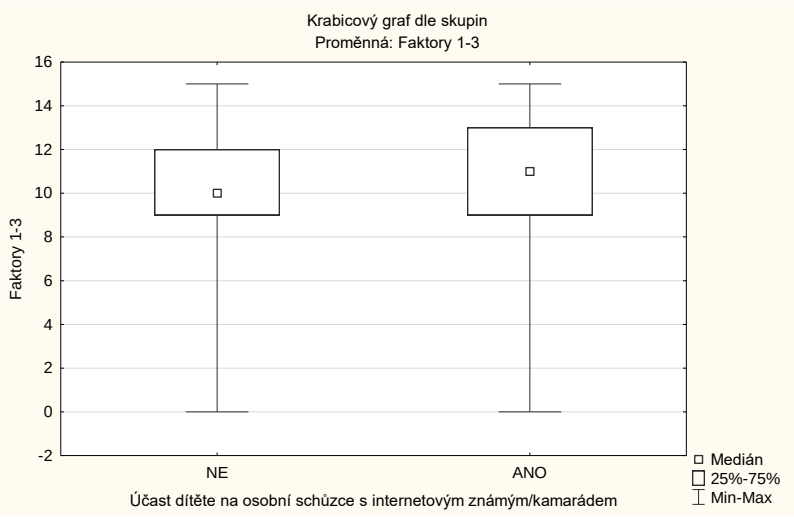
Rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti vs. účast dítěte na osobní schůzce s internetovým známým/kamarádem

Ve vztahu k faktorům 1–3 nás zajímalo, zda rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti má souvislost s účastí dětí na osobní schůzce s internetovým známým/kamarádem.

Ke statistické analýze vybraných dat jsme v důsledku absence normálního rozdělení faktorů 1–3 využili následující neparametrický statistický test významnosti – Mann-Whitney U Test.

Dle námi provedené statistické analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že faktory 1–3 týkající se rozpoznání podezřelé komunikace, komunikace s dospělým člověkem a falešného profilu na sociální síti mají souvislost s účastí dětí na osobní schůzce s internetovým známým/kamarádem. Dle vypočítané hodnoty **p = 0,000** je vykazovaná souvislost statisticky signifikantní. Na základě provedené statistické analýzy a kvartilového grafu 23 lze výsledná data interpretovat následovně: **Děti, které šly na osobní setkání s internetovým známým/kamarádem,**

uvádí častěji, že by na internetu rozpoznaly podezřelou komunikaci, komunikaci s dospělým člověkem a falešný profil na sociální síti.

Graf 23: *Grafické znázornění rozdílu mezi účastí dítěte na osobní schůzce s internetovým známým/kamarádem a faktory 1–3*

5.11 Internetové služby využívané českými dětmi

Děti v prostředí internetu využívají velké množství **online služeb**. Na prvním místě našeho žebříčku se **poprvé v historii našich výzkumů objevil server YouTube**, který pravidelně navštěvuje a sleduje více než **90 % dotázaných (82,91 % dětí ve věku 11–12 let, 91,64 % dětí ve věku 13–17 let)** – návštěvnost je úzce propojena s rozmachem tzv. youtuberů a youtuberingu.

Na druhém místě se umístila **sociální síť Facebook**, kterou **aktivně využívá 87,4 % dětí**, konkrétně **60,68 % dětí ve věku 11–12 let a 92,68 % dětí ve věku 13–17 let**. Překvapilo nás ovšem zastoupení velkého množství uživatelů ve věku od **11 do 12 let (každé druhé dítě)**. **Facebook** je totiž, podle jeho podmínek užívání, přístupný až **od 13 let**. A dle nových pravidel evropské legislativy – Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (anglicky General Data Protection Regulation = **GDPR**) – si mohou děti **samostatně zřídit svůj účet na sociální sítí až od 15 let**, tj. v době, kdy mohou udělit souhlas se zpracováním svých osobních údajů. **Zřízení účtu**

na sociální síti před tímto rokem, tedy od 13 do 15 let, je povoleno pouze se svolením rodičů dítěte.

Po YouTube a Facebooku se pak na dalších místech objevili e-mail, SMS/MMS, messengery apod. Velmi vysoké procento dětí ve věku od **11 do 12 let** rovněž využívá sociální síť **Instagram (50,75 %)**.

5.12 Kde mají děti umístěn počítač

Ve výzkumu nás zajímalo, kde mají děti umístěny digitální technologie při trávení volného času na internetu. Více než **57 % dětí (48,34 % dětí ve věku 11–12 let, 59,32 % dětí ve věku 13–17 let) má počítač umístěn ve vlastním dětském pokoji, který s nikým jiným nesdílí.** Zhruba **20 % dětí (20,62 % dětí ve věku 11–12 let, 19,92 % dětí ve věku 13–17 let) má počítač ve společném pokoji se sourozencem**. A pouze 12,09 % dětí uvedlo (21,10 % dětí ve věku 11–12 let, 10,02 % dětí ve věku 13–17 let), že má počítač umístěn v obývacím pokoji; 1,1 % dětí pak v kuchyni a zanedbatelných 0,98 % v pracovně rodičů.

Děti obou skupin tráví většinu času na internetu v soukromí, mimo přímý dohled rodičů, kteří tak mají velmi omezené intervenční možnosti, pokud jde o rizikové chování jejich potomků v této oblasti.

5.13 Regulace práce s počítačem rodičem dítěte

Více než polovina dětí (61,89 %) potvrdila, že nemá svými rodiči limitován čas trávený u počítače, na internetu. Regulaci času uvedlo pouze 37,47 % dotázaných.

Na limitování (omezování) času stráveného dítětem na internetu byli proto **pro srovnání dotazováni i rodiče** v rámci výzkumu Rodič a rodičovství v digitální éře (Kopecký a Szotkowski, 2018), kde nám přes **73 %** z nich odpovědělo, že dětem omezují čas strávený na internetu. Zarážející protikladnost obou uvedených výsledků nás logicky vedla k otázce, jakým způsobem tedy rodiče dětem čas limitují. A zjistili jsme, že nejčastěji prostřednictvím **ústní dohody, jejíž dodržování rodič posléze kontroluje (67 % respondentů využívá této formy)** – dítě na znamení respektování ústní dohody po určitém čase vypne používanou techniku (45 % případů). Kromě ústní dohody **38 % rodičů volí odebrání nebo**

poskytnutí techniky dítěti v době, kterou uznají sami za vhodnou, např. v předem danou hodinu zapůjčí dětem tablet a po uplynutí určité doby jim jej zase odeberou. Zajímavé však je, že **drtivá většina rodičů nepoužívá žádné softwarové nástroje, které by čas trávený dítětem u počítače limitovaly**.

V kontextu uvedených zjištění lze konstatovat, že odpovědi dětí ve výzkumu mohou korespondovat s prezentovanými výsledky rodičů, neboť jde o oblast odvíjející se od jejich znalostí, důvěry a také důslednosti ve stanovených omezeních.

81,57 % dětí nám rovněž potvrdilo, že nemají rodiči omezen přístup k některým internetovým stránkám. Omezování přístupu ke konkrétním webovým službám potvrdilo jen 18,88 % dotázaných. To ovšem neznamená, že tomu tak ve skutečnosti je. Děti totiž nemusí vůbec vědět, že jim rodiče regulují přístup k některým stránkám na internetu, např. za pomoci softwarových aplikací.

Znovu jsme tak srovnávali s výzkumem Rodič a rodičovství v digitální éře (Kopecký a Szotkowski 2018), kde jsme zjistili, že **37,11 % rodičů omezuje svým dětem vyhledávání informací na internetu** (například využívají aplikací rodičovské kontroly, nebo přepínají prohlížeč do bezpečného režimu atp.) a **62,89 % rodičů nikoliv**.

Stran konkrétního způsobu omezení jsme se dozvěděli, že opět dominuje ústní dohoda (43,64 %) s důslednou kontrolou (rodič se s dítětem dohodne na tom, že nebude daný typ obsahu vyhledávat a navštěvovat). **Cca 20 % rodičů uvedlo, že k regulaci přístupu obsahu využívá přepnutí určité služby do bezpečného režimu stanoveného dětem. Softwarové řešení na bázi systému rodičovské kontroly označilo jen asi 15 % procent dotázaných.** Nabízí se tak otázka, zda rodiče o možnosti přepnutí konkrétní služby do bezpečného režimu vědí a jestli jsou vůbec technicky schopni toto přepnutí zajistit.

5.14 Děti a vzdělávání v oblasti rizikového chování na internetu

Závěrečná část našeho výzkumu byla orientována na problematiku systematického vzdělávání dětí v oblasti rizikového chování v prostředí internetu.

Přesně **80 %** dětí nám potvrdilo, že absolvovalo **preventivní besedu zaměřenou na vybraná rizika spojená s internetem** (např. kyberšikana, sexting, kybergrooming atp.). Polovina dětí (50,22 %) pak uvedla, že v prostředí základní školy prošla výukou sexuální výchovy, a 73,9 % dětí napsalo, že je někdo poučil o sexu.

Podíváme-li se na uvedená data blíže, můžeme nabýt dojmu, že jsou české děti nadstandardně edukovány v oblasti rizik na internetu. Za alarmující zjištění lze však považovat to, že **polovina z dotazovaných dětí tvrdí, že neprošla výukou sexuální výchovy**. Jejich tvrzení si lze vysvětlit tak, že si třeba na výuku sexuální výchovy už nepamatují, anebo si neuvědomovaly, že ji zaimplementovanou v určité vzdělávací oblasti již absolvovaly.

Co se týká **poučení dětí o sexu – téměř polovina (43,39 %) z těch, které uvedly, že byly poučeny (74 %), přiznala jako primární zdroj informací internet**. Druhé místo zaujali kamarádi (39,91 %) a až na třetím místě se objevili učitel (33,39 %), případně rodič dítěte, a to nejčastěji maminka, kterou uvedlo 32,74 % dotázaných.

Zajímavé je pak srovnání dat z pohledu pohlaví dítěte, kde jsme zaznamenali velké rozdíly mezi dívkami a chlapci: zatímco **u dívek je hlavním zdrojem informací o sexu především matka (45,97 %)**, **u chlapců je to internet (52,64 %)**, s matkou řeší poučení o sexu jen 20,36 % z nich. Tento výsledek lze považovat minimálně za znepokojující, jednak se chlapcům touto cestou dostává mnoho zkreslených informací a jednak jsou už v období kolem 12. roku věku ohroženi vznikem závislosti na masturbaci u internetového porna, blíže viz např. Štrunc (2018).

6 Závěr a diskuze výsledků výzkumu

Riziková komunikace, jak plyne z výzkumů, mnohdy probíhá **v prostředí sociálních sítí, kde nastávají příhodné podmínky** (sdílení velkého množství osobních údajů, včetně fotografií, možnost využít video chat atp.) **k rozvoji její realizace**.

První zahraniční výzkumy prokázaly (Lenhart a Madden, 2007), že více než polovina amerických dětí ve věku od 12 do 17 let vlastní účet na sociální síti a že 49 % z nich jej využívá k tomu, aby se seznámily s jinými lidmi. O 10 let později stoupl počet amerických dětí aktivně užívajících sociální sítě až na 81 % (Anderson a Jiang, 2018) s tím, že na nich oceňují především možnost být v trvalém kontaktu se svými kamarády a neustále s nimi interagovat.

Zajímavé je, že podle těchto a jiných výzkumů hojně využívají sociální sítě děti mladší 13 let, které tak porušují podmínky jejich užívání, poněvadž cíleně padělají své osobní údaje (věk, datum narození). A dokladem toho je i poslední rozsáhlý výzkum realizovaný v této oblasti – *České děti v kybersvětě* (Kopecký a Szotkowski, 2019), který odhalil, že více než polovina českých dětí mladších 13 let používá online služby, jež nejsou pro jejich věkovou kategorii vůbec určeny.

Pro srovnání – v našem výzkumu jsme zjistili, že **sociální síť Facebook**, druhou nejoblíbenější službu na internetu, aktivně **využívá 87,4 % dětí a více jak 60,68 % z nich je ve věku 11–12 let**.

Co se týče komunikace dětí s neznámými lidmi v kyberprostoru, podle výzkumného šetření irské organizace CyberSafeIreland (Aisling, 2019) se tato problematika dotýká přibližně 40 % dětí prvního stupně základní školy. A k obdobným výsledkům o pár let dříve došel i dlouhodobý evropský výzkumný projekt EU Kids Online (Haddon a Livingstone, 2014) shrnující data z jednotlivých zemí Evropské unie. Podle něj komunikuje v online prostředí s neznámými lidmi 45 % rakouských, 49 % finských, 52 % litevských, 54 % estonských a 32 % holandských dětí, takže celoevropský průměr činí zhruba 30 %. V českém výzkumu Nebezpečí internetové komunikace IV (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013) potvrdilo komunikaci s neznámými lidmi více než 53 % dětských respondentů

(z celkového počtu 17 418 dětí), čemuž by odpovídaly i naše závěry, podle kterých **přibližně polovina dětí (50,50 %) v kyberprostoru komunikuje s neznámými uživateli online služeb, aniž by si ověřily jejich identitu**. Přitom zásadním kritériem, podle kterého se děti rozhodují, zda si daného člověka přidají mezi své přátele na sociální síti či nikoliv, je vzhled a atraktivita – **přitažlivý protějšek by si mezi své přátele přidalo 31,58 % dotázaných**, z toho **38,74 % chlapců a 24,74 % dívek**.

Pokud tato **data porovnáme s prekoncepty dětí** – jichž jsme se nejprve čistě hypoteticky zeptali, jaká by byla asi **reakce virtuální dívky/chlapce, kdyby je s prosbou o přátelství kontaktoval její/jeho atraktivní protějšek** – tak dojdeme oproti skutečnému jednání k poněkud jiným závěrům, a to zejm. u chlapců. Do seznamu přátel by si podle vyjádření dětí přidalo přitažlivou dívku až **45,73 % oslovených virtuálních chlapců**, což si myslí každý druhý chlapec (49,37 %) a 43,52 % dívek. Žádosti neznámého, přitažlivého chlapce by pak dle dětí vyhovělo až **37,33 % virtuálních dívek**, k čemuž se přiklonilo 40,66 % chlapců a 34,65 % dívek.

Je třeba ale dodat, že virtuální přátelství nepředstavuje pouze formální/technické propojení online uživatelů. Ti totiž díky stvrzenému přátelství nabývají vzájemného přístupu k údajům, které nejsou na profilu veřejně sdílené, např. k fotogaleriím, statutům na virtuálních zdech, informacím o ostatních přátelích atp. Pokud se tak za „přitažlivou dívkou/chlapcem“ skrývá třeba sexuální útočník, může se dítě stát obětí popsaného kybergroomingu (Bergen et al., 2013; Kloess et al., 2014; Kopecký a Szotkowski, 2018; Quayle et al., 2014; Webster et al., 2012; Williams, Elliott a Beech, 2013) nebo jiných, vysoce rizikových situací.

Celou tuto problematiku dokresluje výzkumné zjištění, dotýkající se **téměř čtvrtiny dětí (22,57 %), která potvrdila, že byla svým internetovým kamarádem/známým požádána o utajení jejich vzájemné komunikace**. Jedná se totiž o častou praktiku sexuálních predátorů, jež je součástí jejich manipulace. Tento požadavek může vznést ale i dítě.

Samotná komunikace a navazování přátelství tak nemusí automaticky znamenat problém, což ovšem platí jen do té doby, než dítě poskytne

neznámé osobě své citlivé materiály (intimní snímky, tajemství atp.), které lze potenciálně zneužít k vydírání, dehonestování či jinému přímému útoku nebo nucení k osobním schůzkám.

Jako nejvíce riziková se pak logicky jeví **žádost kamaráda/známého z internetu o osobní setkání v reálném světě**. Podle našeho výzkumu takovou nabídku obdržela **přibližně třetina dotázaných (31,06 %)** a **na schůzku pak dorazila pětina (20,41 %) z nich. 20,55 % dětí také uvedlo, že i ony občas zvou** své internetové známé na osobní setkání, přičemž zde bychom rádi upozornili na to, že opravdu ne každý člověk z internetu, žádající o setkání s dítětem, musí být zákonitě agresor. Pokud by jím však byl, může toto setkání pro dítě skončit velmi špatně.

Statistická analýza výzkumu ukázala, že **s přibývajícím věkem dítěte roste jeho ochota k rizikové online komunikaci i k schůzkám s internetovým kamarádem/známým v reálném světě**. Stran vývojové psychologie lze zjištění osvětlit postupující pubertou a s ní propojeným obvyklým sexuálním chováním dítěte (Pondělíčková-Mašlová, 1990; Děti a jejich sexualita, 2014).

V souvislosti s tím nás také zajímaly **dětské prekoncepce online komunikace**. Konkrétně jsme tak zjišťovali, **zda jsou děti schopny rozpoznat podezřelou online komunikaci, komunikaci s dospělým člověkem a falešný, tzv. fejkový profil od profilu pravého**.

Velká část dětských **respondentů (56,9 %) si je jista, že rizikovou komunikaci rozpozná**. A podle způsobů, které uvedli, a našich zkušeností v Poradně projektu E-Bezpečí jsme **jejich indikátory vyhodnotili jako prekoncepce, poněvadž jsou v přímém kontrastu s tím, jak se děti samy na internetu chovají** – například pokud jde o využití webkamery (39,01 % dětí navštěvuje různé druhy video chatů, jako jsou Omegle, ChatRoulette apod., komunikaci v tomto prostředí pak potvrdilo přes 24 % dotázaných) nebo o prosby týkající se udržení komunikace v tajnosti (22,57 % dětí bylo svým internetovým kamarádem požádáno o udržení jejich komunikace v tajnosti, 20,82 % dětských respondentů potvrdilo, že požadovalo totéž…) – **a jak s druhými lidmi v tomto prostředí komunikují** – například za podezřelé označily děti dotazy na věk či záliby, které ony samy pokládají.

Online komunikaci s dospělým člověkem by pak odhalilo více než 36 % (36,78 %) **dětí**, a to za pomoci odlišného stylu psaní, bezchybného pravopisu, bohatší slovní zásoby, kterou vrstevníci nedisponují, používání diakritiky atp. Vzhledem k tomu, že jsme **rozebírali manipulativní techniky (např. mirroring neboli zrcadlení) sexuálních útočníků v kyberprostoru (tzv. kybergroomerů)**, jež se s jejich pomocí snaží co nejvíce přiblížit své oběti (a to i po stránce jazykové), musíme konstatovat, že **lze opět uvedené představy dětí považovat za prekoncepce**.

49,05 % dětí si myslí, že by poznalo rozdíl mezi podezřelým, tzv. fejkovým a pravým profilem (např. na sociální síti Facebook). Směrodatná by pro ně byla hlavně profilová fotografie (fejkový profil žádné fotografie neobsahuje, anebo jen malý počet, fotky bývají upravené, chybí na nich obličej atp.), doba existence účtu, počet přátel a množství příspěvků, aktivit, statusů na „zdi". Děti si však neuvědomují, že **s tím mnozí útočníci počítají** (viz Etapy manipulace a jejich specifika ve 2. kapitole) **a že fejkovým profilem může být i profil kamaráda, jenž byl útočníkem tzv. naklonován**. **Přitom skoro polovina dětí (49,78 %) uvedla, že neověřuje identitu svých přátel/známých v kyberprostoru!** Pro predátora tak není problém zkopírovat účet někoho z blízkého okolí dítěte. **Proto bychom i v tomto případě hodnotili ukazatele dětí jako prekoncepce.**

V neposlední řadě jsme se pokusili nalézt odpověď na otázky, zda děti považují rizikovou online komunikaci za bezpečnou a jak se staví k schůzce s člověkem, kterého znají pouze z internetu. A zjistili jsme, že **komunikaci s neznámými lidmi vnímá jako rizikovou přibližně 40 % dětí a zároveň ji obdobné množství respondentů označuje i za bezpečnou (36,75 %)**. **Osobní schůzky** s online přáteli pak **jako hrozbu vyhodnocuje více než 71 % dotázaných** (71,21 %) a za bezpečné je považuje téměř 13 % jedinců (12,84 %).

Seznam použitých zdrojů

AISLING, K. (2019). Almost 40% of children talk to strangers online. In: *RTE* [online]. Dostupné z: https://www.rte.ie/news/ireland/2019/0205/1027559-cybersafeireland/

American Academy of Pediatrics (2016) [online]. *Announces New Recommendations for Children's Media Use*. Dostupné z: https://www.aap.org/en-us/about-the-aap/aap-press-room/Pages/American-Academy-of-Pediatrics-Announces-New-Recommendations-for-Childrens-Media-Use.aspx

ANASTASSIOU, A. (2017). Sexting and Young People: A Review of the Qualitative Literature. In: *The Qualitative Report* [online]. 22(8), 2231–2239. Dostupné z: https://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2951&context=tqr

ANDERSON, M. a JIANG, J. (2018). Teen's Social Media Habits and Experiences. *Pew Research Center* [online]. Dostupné z: https://www.pewinternet.org/wp-content/uploads/sites/9/2018/11/PI_2018.11.28_teens-social-media_FINAL2.pdf

Apple (2010) [online]. *Apple Launches iPad*. Dostupné z: https://www.apple.com/newsroom /2010/01/27Apple-Launches-iPad/

BATES, S. (2017). Revenge porn and mental health: A qualitative analysis of the mental health effects of revenge porn on female survivors. In: *Feminist Criminology* [online]. 12(1), 22–42. Dostupné z: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1557085116654565

BEDROŠOVÁ, M., HLAVOVÁ, R., MACHÁČKOVÁ, H., DĚDKOVÁ, L. a ŠMAHEL, D. (2018). *Czech children and adolescents on the internet: Report from a survey at primary and secondary schools* [online]. Project EU Kids Online IV – the Czech Republic. Brno. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3122572/eu_kids _online_report.pdf

BERGEN, E., ANTFOLK, J., JERN, P., ALANKO, K. a SANTTILA, P. (2013). Adults' sexual interest in children and adolescents online: A quasi-experimental study. *International Journal of Cyber Criminology* [online].

7(2), 94–111. Dostupné z: http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-84890203808&partnerID=tZOtx3y1

BERSON, I. R. (2003). Grooming Cybervictims The Psychosocial Effects of Online Exploitation for Youth. In: *Journal of School Violence* [online]. 2(1), 5–18. Dostupné z: https://www.mensenhandelweb.nl/en/system/files/documents/13%20jul%202015/Grooming%20cybervictims.pdf

BRIGGS, P., SIMON, W. T. a SIMONSEN, S. (2011). An exploratory study of Internet-initiated sexual offenses and the chat room sex offender: has the Internet enabled a new typology of sex offender? In: *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment* [online]. 23(1), 72–91. Dostupné z: https://www.dhi.ac.uk/san/waysofbeing/data/communication-zangana-briggs-2011.pdf

BURKETT, M. (2015). Sex(t) Talk: a Qualitative Analysis of Young Adults' Negotiations of the Pleasures and Perils of Sexting. In: *Sexuality* [online]. 19(4), 835–863. Dostupné z: https://link.springer.com/article/10.1007/s12119-015-9295-0

Cambridge Dictionary (2020a). Definitions online*. Meaning of Emoticon in English* [online]. Dostupné z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/emoticon

Cambridge Dictionary (2020b). Definitions online. *Instant-message* [online]. Dostupné z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/instant-message

Cambridge Dictionary (2020c). Definitions online. *Meaning of Avatar in English* [online]. Dostupné z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/avatar

Cambridge Dictionary (2020d). *Definitions online. Meaning of Sexting in English* [online]. Dostupné z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sexting

CARTER, H. (2010). Facebook murderer who posed as teenager to lure victim jailed for life. In: *The Guardian* [online]. Dostupné z: https://www.theguardian.com/uk/2010/mar/08/peter-chapman-facebook-ashleigh-hall

COLENBRANDER, A. (2016). *Always a step ahead: The process of handling escalated sexting: An explanatory study of intervention and prevention actors and measures handling escalated sexting* [online]. Master's thesis, University of Twente, Enschede, Netherlands. Dostupné z: https://pdfs.semanticscholar.org/ba5e/5ab4094e4dfef927fe8640e58c031b1115e5.pdf?_ga=2.251497220.320834445.1564925291-1072529912.156 4925291

CRAVEN, S., BROWN, S. a GILCHRIST, E. (2006). Sexual grooming of children: Review of literature and theoretical considerations. In: *Journal of Sexual Aggression* [online]. 12(3), 287–299. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/13552600601069414

ČÁP, J. a MAREŠ, J. (2007). *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál.

Česká televize (2020). *V síti* [online]. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/porady/12360773574-v-siti/21856227079/

DEKESEREDY, W. S. a SCHWARTZ, M. D. (2016). Thinking sociologically about image-based sexual abuse: The contribution of male peer support theory. In: *Sexualization, Media and Society* [online]. 2(4), 1–8. Dostupné z: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2374623816684692

DELAMATER, J. a FRIEDRICH, W. N. (2002). Human sexual development. In: *Journal of Sex Research* [online]. 39(1), 10–14. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/10996417_Human_sexual_development

Děti a jejich sexualita: rádce pro rodiče a pedagogy (2014). 1. vyd. Brno: CPress. Autoři citované kapitoly: STRETTI, S. a KAŇÁK, J.

DIVÍNOVÁ, R. (2005). *Cybersex: forma internetové komunikace*. 1. vyd. Praha: Triton.

DÖRING, N. (2014). Consensual sexting among adolescents: Risk prevention through abstinence education or safer sexting? In: *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace* [online]. 8(1), 1–15. Dostupné z: https://cyberpsychology.eu/article/view/4303/3352

E-Bezpečí (2019a). Douglas Lindsell (Velká Británie, 2003). In: *E-Bezpeci.cz* [online]. Dostupné z: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/72-kazuistiky/1430-douglas-lindsell-velka-britanie-2003

E-Bezpečí (2019b). Pavel Hovorka (Česká republika, 2008). In: *E-Bezpeci.cz* [online]. Dostupné z: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/72-kazuistiky/1446-pavel-hovorka-ceska-republika-2008

Europol (2017). Police across Europe issue warning about the online coercion and extortion of children. In: *Europol* [online]. Dostupné z: https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/police-across-europe-issue-warning-about-online-coercion-and-extortion-of-children Česká verze In: *Policie ČR* [online]. Dostupné z: https://www.policie.cz/clanek/policie-vydala-celoevropske-varovani-ve-veci-internetoveho-zneuzivani-a-vydirani-deti.aspx

FEJGL, J. (2016). Bála jsem se, vysvětlila, proč se poddala. Byla znásilněna. In: *Deník cz* [online]. Dostupné z: https://krkonossky.denik.cz/zlociny-a-soudy/bala-jsem-se-vysvetlila-proc-se-poddala-byla-znasilnena-20160212-cbxr.html?_ga=2.228337310.2009863561.1600627104-9776583.1600627104

GALA, J. a KAPADIA, S. (2013). Romantic relationships in emerging adulthood: A developmental perspective. In: *Psychological Studies* [online]. 58(4), 406–418. Dostupné z: http://dx.doi.org/10.1007/s12646-013-0219-5

GLASS, L. (2014). *Lháři a jejich řeč těla: jak prohlédnout finty, přetvářku a lži, které každý den slýcháte od lidí*. 1. vyd. Brno: BizBooks.

GREENFIELD, S. (2016). *Změna myšlení: jak se mění naše mozky pod vlivem digitálních technologií*. 1. vyd. Brno: BizBooks. (Přeložil Radek VANTUCH).

HADDON, L. a LIVINGSTONE, S. (2014). *EU Kids Online: national perspectives* [online]. EU Kids Online, The London School of Economics and Political Science, London: UK. Dostupné z: http://eprints.lse.ac.uk/46878/

HENDERSON, L. (2011). Sexting and sexual relationships among teens and young adults. In: *McNair Scholars Research Journal* [online]. 7(1), 31–39. Dostupné z: http://scholarworks.boisestate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1091&context=mcnair_journal

HINDUJA, S. a PATCHIN, J. W. (2010). Sexting: A Brief Guide for Educators and Parents. In: *Cyberbullying Research Center* [online]. Dostupné z: https://cyberbullying.org/Sexting-Fact-Sheet.pdf

HINDUJA, S. a PATCHIN, J. W. (2018a). Teen Sexting: A Brief Guide for

Parents and Educators. In: *Cyberbullying Research Center* [online]. Dostupné z: https://cyberbullying.org/sexting-research-summary.pdf

HORÁK, J. (2018). Je 6,5 roku za mřížemi za víc než 160 zneužitých dívek dost? Sexuální predátor hraje o výši trestu. In: *Lidovky.cz* [online]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/je-6-5-roku-za-mrizemi-za-vic-nez-160-zneuzitych-divek-dost-sexualni-predator-hraje-o-vysi-trestu.A180926_141006_ln_domov_jho

HOUCK, CH., BARKER, D. H., RIZZO, CH., HANCOCK, E., NORTON, A. a BROWN, L. K. (2014). Sexting and Sexual Behavior in At-Risk Adolescents. In: *PEDIATRICS* [online]. 133(2), e276–e282. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/259607216_Sexting_and_Sexual_Behavior_in_At-Risk_Adolescents

iDNES.cz (2018). Za sexuální útoky na školačky po internetu dostal muž šest a půl roku. In: *iDNES.cz* [online]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/jaroslav-pulpan-obzalovany-utok-na-divky-pres-internet-rozsudek-usti.A180420_090709_usti-zpravy_vac2

Internetová jazyková příručka – Akademický slovník cizích slov (2020). *Akronym* [online]. Dostupné z: https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=akronym&ref=akronymum

JAISHANKAR, K. (2009). Sexting: A new form of Victimless Crime? In: *International Journal of Cyber Criminology* [online]. 3(1), 21–25. Dostupné z: http://www.cybercrimejournal.com/editorialijccjan2009.pdf

JEDLIČKA, R. (2015). *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Grada.

JEŽKOVÁ, Z. a FRAŇKOVÁ, A. (2020). Mýty a fakta o sexuálním zneužívání dětí. In: *Šance Dětem* [online]. Dostupné z: https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/myty-a-fakta-o-sexualnim-zneuzivani-deti-63.html

KABALI, H. K., IRIGOYEN, M. M., NUNEZ-DAVIS, R., BUDACKI, J. G., MOHANTY, S. H., LEISTER, K. P. a BONNER JR, R. L. (2015). Exposure and Use of Mobile Media Devices by Young Children. In: *Pediatrics* [online]. 136(6), 1044–1050. Dostupné z: https://pediatrics.aappublications.org/

content/pediatrics/136/6/1044.ful.pdf

KLOESS, J. A., BEECH, A. R. a HARKINS, L. (2014). Online child sexual exploitation: prevalence, process, and offender characteristics. In: *Trauma, Violence & Abuse* [online]. 15(2), 126–139. Dostupné z: https://research.birmingham.ac.uk/portal/files/18272411/Literature_Review_Manuscript_Revision_2_complete_.pdf

KOHOUTEK, R. (2020a). Pojem prekoncepce. In: *SCS.ABZ.cz: slovník cizích slov* [online]. Dostupné z: https://slovnik-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/prekoncepce

KOHOUTEK, R. (2020b). Pojem miskoncepce. In: *SCS.ABZ.cz: slovník cizích slov* [online]. Dostupné z: https://slovnik-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/miskoncepce

KOPECKÝ, K. (2010). *Cyber Grooming, Danger of Cyberspace*. 1. vyd. Olomouc: Net University Ltd. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/262513617_CYBER_GROOMING_-_DANGER_OF_CYBERSPACE_study

KOPECKÝ, K. (2014a). Stručný úvod do problematiky online vydírání českých dětí se zaměřením na tzv. sextortion. In: *Pediatrie pro Praxi* [online]. 15(6), 352–354. Dostupné z: https://www.pediatriepropraxi.cz/pdfs/ped/2014/06/07.pdf

KOPECKÝ, K. (2014b). Cyberbullying and sexting between children and adolescents: comparative study. In: *Procedia Procedia – Social and Behavioral Sciences* [online]. 149(2014), 467–471. Dostupné z: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814050058

KOPECKÝ, K. (2014c). *Risky Behaviour of Students of Faculty of Education of Palacký University Olomouc within the Internet Environment*. 1. vyd. Olomouc: Palacký University Olomouc. Dostupné z: http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/english/59-risky-behaviour-of-students-of-faculty-of-education-of-palacky-university-in-olomouc/file

KOPECKÝ, K. (2019). *Více než polovina českých dětí mladších 13 let používá služby, které jsou pro ně nevhodné*. In: *E-Bezpeci.cz* [online]. Dostupné z: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/pohledem-vedy/1568-vice-nez-

polovina-ceskych-deti-mladsich-13-let-pouziva-sluzby-ktere-jsou-pro-ne-nevhodne

KOPECKÝ, K. a SZOTKOWSKI, R. (2014). Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu. In: *E-Bezpečí* [online]. Dostupné z: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/61-vyzkum-rizikoveho-chovani-ceskych-deti-v-prostredi-internetu-2014-prezentace/file

KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R. a KREJČÍ, V. (2012). Nebezpečí internetové komunikace III. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/39-nebezpeci-internetove-komunikace-3-2011-2012/file

KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R. a KREJČÍ, V. (2014). *Risks of Internet Communication IV*. 1. vyd. Olomouc: Palacký University Olomouc. Dostupné z: http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/doc_download/60-risks-of-internet-communication-iv

KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R. a KREJČÍ, V. (2015). *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

KOPECKÝ, K. a SZOTKOWSKI, R. (2018). *Rodič a rodičovství v digitální éře*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/107-rodic-a-rodicovstvi-v-digitalni-ere-2018/file

KOPECKÝ, K. a SZOTKOWSKI, R. (2019). *České děti v kybersvětě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file

KOVÁŘOVÁ, V. a KOPECKÝ, K. (2012). Fenomén – disinhibiční efekt. In: *Portál E-Bezpečí*. Dostupné z: http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/485-fenomen-disinhibini-efekt#_edn3

KOŽÍŠEK, M. (2014) *Aktuální trendy v sociálním inženýrství*. Praha: Seznam.cz In KOPECKÝ, K. (2015). *Strategie manipulace dětí v online prostředích se zaměřením na tzv. kybergrooming*. In: *Pediatrie pro praxi*

[online]. 16(5):331–334. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/280023825_Strategie_manipulace_deti_v_online_prostredich_se_zamerenim_na_tzv_kybergrooming

KOŽÍŠEK, M., PÍSECKÝ, V. (2016). *Bezpečně na internetu – průvodce chováním ve světě online*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s.

LAMB, S. a BROWN, L. M. *Packaging Girlhood: Rescuing Our Daughters from Marketers' Schemes*. 1st ed. USA: St. Martin's Press, 2006.

LANNING, K. V. (2002). Sex offender continuum (Adapted from Chapter Four Cyber "Pedophiles": A Behavioral Perspective). In: *Prosecuting Online Child Exploitation Cases* [online]. Dostupné z: http://fliphtml5.com/ydrc/qnyz/basic

LE, L. (2016). *What's your 'sext' drive? Examining female emerging adults' experiences of sharing visual sexual content through communication technologies*. Alberta, Canada. Master's thesis. University of Alberta. Department of Educational Psychology. Dostupné z: https://era.library.ualberta.ca/files/czp38wc63s/Le_Lily_ 201602_MEd.pdf

LINHART, J. a PETRUSEK, M. (1996). *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Karolinum.

LENHART, A. a MADDEN, M. (2007). Teens, Privacy and Online Social Networks: How teens manage their online identities and personal information in the age of MySpace. *Pew Internet American Life Project* [online]. 1–45. Dostupné z: http://www.pewinternet.org/Reports/2007/Teens-Privacy-and-Online-Social-Networks.aspx

LIPPMAN, J. R. a CAMPBELL, S. W. (2014). Damned if you do, damned if you don't… if you're a girl: Relational and normative contexts of adolescent sexting in the United States. In: *Journal of Children and Media* [online]. 8(4), 371–386. Dostupné z: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17482798.2014.923009

MADIGAN, S., LY, A., RASH, C. L., VAN OUYTSEL, J. a TEMPLE, J. R. (2018). Prevalence of multiple forms of sexting behavior among youth: A systematic review and meta-analysis. In: *JAMA Pediatrics* [online]. 172(4), 327–335. https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2017.5314

McCRINDLE, M. a WOLFINGER, E. (2010). *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations*. 1. vyd. Sydney: University of New South Wales Press.

Ministerstvo vnitra ČR (2016). Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016–2020. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Dostupné z: http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2016-az-2020.aspx

MORELLI, M., BIANCHI, D., BAIOCCO, R., PEZZUTI, L. a CHIRUMBOLO, A. (2016a). Sexting, psychological distress and dating violence among adolescents and young adults. In: *Psicothema* [online]. 28(2), 137–142. Dostupné z: http://www.psicothema.com/pdf/4303.pdf

MORELLI, M., BIANCHI, D., BAIOCCO, R., PEZZUTI, L. a CHIRUMBOLO, A. (2016b). Sexting Behaviors and Cyber Pornography Addiction Among Adolescents: the Moderating Role of Alcohol Consumption. In: *Sexuality Research and Social Policy* [online]. 14(2), 113–121. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/s13178-016-0234-0

MŠMT (2014a). *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020* [online]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-vzdelavaci-politiky-2020

MŠMT (2014b). *Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020* [online]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-digitalniho-vzdelavani-do-roku-2020

MŠMT (2018). *Rejstřík škol a školských zařízení* [online]. Dostupné z: https://rejstriky.msmt.cz/rejskol/

MŠMT (2019). *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027* [online]. Praha. Dostupné z: http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt

MŠMT (2020). *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* [online]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/54104/

NAKONEČNÝ, M. (2009). *Sociální psychologie*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Praha: Academia.

Netolismus.cz (2015). *CO JE NETOLISMUS?* [online]. Dostupné z: https://www.netolismus.cz/

Novinky.cz (2016). Za zneužití desítek dívek na sociálních sítích dostal mladík 8,5 roku vězení. In: *Novinky.cz* [online]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/krimi/clanek/za-zneuziti-desitek-divek-na-socialnich-sitich-dostal-mladik-85-roku-vezeni-342760

Novinky.cz (2018). Na internetu mladík zneužil 160 školaček. Odsedí si 6,5 roku. In: *Novinky.cz* [online]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/krimi/clanek/na-internetu-mladik-zneuzil-160-skolacek-odsedi-si-65-roku-40095432

O'CONNELL, R. (2003). *Typology of Cybersexploitation and on-Line Grooming Practices*. Preston: University of Central Lancashire. Dostupné z: http://image.guardian.co.uk/sys-files/Society/documents/2003/07/17/Groomingreport.pdf

OSPINA, M., HARSTALL, C. a DENNETT, L. (2010). *Sexual Exploitation of Children and Youth Over the Internet: A Rapid Review of the Scientific Literature*. 1. vyd. Alberta, Canada. Institute of Health Economics. Dostupné z: https://www.ihe.ca/download/sexual_exploitation_of_children_and_youth_over_the_internet_a_rapid_review_of_the_scientific_literature.pdf

PENNA, L., CLARK, A. a MOHAY, G. (2005). Challenges of automating the detection of paedophile activity on the internet. In: *Proceedings – First International Workshop on Systematic Approaches to Digital Forensic Engineering* [online]. 206–220. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/4221702_Challenges_of_automating_the_detection_of_paedophile_activity_on_the_Internet

Policie ČR (2020). *Kyberkriminalita* [online]. Dostupné z: https://www.policie.cz/clanek/kyberkriminalita.aspx

PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. (1990). *Nezralá sexualita: O sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Avicenum.

POŠMURA, L. (2016). Za zneužití 45 děvčat ze sociálních sítí dostal mladý deviant 8,5 roku. In: *iDNES.cz* [online]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/

hradec-kralove/zpravy/rozsudek-nad-lukasem-bako-za-zneuzivani-divek.A160224_100443_hradec-zpravy_the

PRENSKY, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. In: *On the Horizon* [online]. MCB University Press. 9(5), 1–6. Dostupné z: https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf

PRŮCHA, J. a kol. (2016). *Předškolní dítě a svět vzdělávání. Přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s.

QUAYLE, E., ALLEGRO, S., HUTTON, L., SHEATH, M. a LÖÖF, L. (2014). Rapid skill acquisition and online sexual grooming of children. *Computers in Human Behavior* [online]. 39, 368–375. Dostupné z: https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.07.005

REID CHASSIAKOS, Y., RADESKY, J., CHRISTAKIS, D., MORENO, M. A. a CROSS, C. (2016). Children and Adolescents and Digital Media. *Pediatrics* [online]. 138(5), e1–e18. Dostupné z: https://pediatrics.aappublications.org/content/pediatrics/138/5/e20162593.full .pdf

REID, E. M. (1991). Electropolis: Communication and Community on Internet Relay Chat. Honours Dissertation, University of Melbourne. In: *#irchelp* [online]. Dostupné z: http://www.irchelp.org/communication-research/academic/academic-reid-e-electropolis-1991.html

RENFROW, D. G. a ROLLO, E. A. (2014). Sexting on campus: minimizing perceived risks and neutralizing behaviors. In: *Deviant behavior* [online]. 35(11), 903–920. Dostupné z: https://www.academia.edu/10788249/Sexting_on_Campus_Minimizing_Perceived_Risks_and_Neutralizing_Behaviors

SALEH, B., GRUDZINSKAS, A. a JUDGE, A. (2014). *Adolescent Sexual Behavior in the Digital Age: Considerations for Clinicians, Legal Professionals and Educators*. Youth-Produced Sexual Images, "Sexting," and the Cellphone. Oxford: Oxford University Press.

STANLEY, N., BARTER, C., WOOD, M., AGHTAIE, N., LARKINS, C., LANAU, A. a ÖVERLIEN, C. (2016). Pornography, sexual coercion and abuse and sexting in young people's intimate relationships a European study. In: *Journal*

of Interpersonal Violence [online]. 33(19), 2919–2944. Dostupné z: https://pdfs.semanticscholar.org/e07c/1dc4fa0cc81fea513c4df270a85dabd6789f.pdf?ga=2.137822068.53788453.1561745450-172812132.1561745450

STOKES, P. (2010). Peter Chapman targeted thousands of young girls. In: *The Telegraph* [online]. Dostupné z: https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/7397894/Peter-Chapman-targeted-thousands-of-young-girls.html

STREICHMAN, J. (2011). What is sexting? In: *Examiner.com* [online]. Dostupné z: http://www.examiner.com/mental-health-education-in-phoenix/what-is-sexting

ŠTRUNC, P. (2018). Sexuoložka Fifková: Závislost na pornu a masturbaci je obrovský problém, bojím se o muže. In: *Reflex* [online]. Dostupné z: https://www.reflex.cz/clanek/video/86392/sexuolozka-fifkova-zavislost-na-pornu-a-masturbaci-je-obrovsky-problem-bojim-se-o-muze.html

SULER, J. R. (2004a). Personality Types in Cyberspace. In: *The Psychology of Cyberspace* [online]. Dostupné z: http://truecenterpublishing.com/psycyber/persontypes.html

SULER, J. R. (2004b). The Online Disinhibition Effect. In: *The Psychology of Cyberspace* [online]. Dostupné z: http://truecenterpublishing.com/psycyber/disinhibit.html

SULLIVAN, J. a BEECH, A. (2002). Professional perpetrators: sex offenders who use their employment to target and sexually abuse the children with whom they work. In: *Child Abuse Review* [online]. 11(3), 153–167. Dostupné z: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/car.737

SZOTKOWSKI, R., KOPECKÝ, K. (2016). Žák jako oběť kybergroomingu. Dostupné z: http://oldwww.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/veda-vyzkum-zahr/2016/seminare/Zak_jako_obet_kybergroomingu.pdf

SZOTKOWSKI, R., KOPECKÝ, K. a KREJČÍ, V. (2013). *Nebezpečí internetové komunikace IV*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/58-nebezpeci-internetove-komunikace-iv-2012-2013/file

ŠMAHEL, D. (2003). *Psychologie a internet – děti dospělými, dospělí dětmi*. 1. vyd. Praha: Triton.

Televize Seznam (2020). Seznam se bezpečně. In: *Televize Seznam* [online]. Dostupné z: https://www.televizeseznam.cz/porad/seznam-se-bezpecne

TEMPLE, J. R. a CHOI, H. (2014). Longitudinal Association Between Teen Sexting and Sexual Behavior. In: *Pediatrics* [online]. 134(5), e1287–e1292. Dostupné z: https://doi.org/10.1542/peds.2014-1974 In MADIGAN, S., LY, A., RASH, C. L., VAN OUYTSEL, J. a TEMPLE, J. R. (2018). Prevalence of multiple forms of sexting behavior among youth: A systematic review and meta-analysis. In: *JAMA Pediatrics* [online]. 172(4), 327–335. https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2017.5314

TN.cz (2016). Začal soud s největším zvrhlíkem v Česku! Obtěžoval 100 dívek. In: *TN.cz* [online]. Dostupné z: https://tn.nova.cz/clanek/zacal-soud-s-nejvetsim-zvrhlikem-v-cesku-obtezoval-100-divek.html

TRESTROVÁ, V. (2014). Teoretik vizuální komunikace Filip Láb: Fotografie dnes funguje jako slovo. In: *Novinky.cz* [online]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/kultura/salon/328537-teoretikvizualni-komunikace-filip-lab-fotografie-dnes-funguje-jako-slovo.html

Trolling people on omegle with fake cam – 2018 (2018). In: *Youtube* [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=cb0zz4F6yDw

Týden.cz (2018). Muž, který zneužíval dívky přes internet, dostal šest a půl roku. In: *Týden.cz* [online]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/krimi/muz-ktery-zneuzival-divky-pres-internet-dostal-sest-a-pul-roku_476672.html

UNICEF (1989). Úmluva o právech dítěte. In: *UNICEF Česká republika* [online]. Dostuné z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/hlavni_principy.pdf

VAN DIJCK, J. (2008). Digital Photography: Communication, Identity, Memory. *Visual Communication* [online]. 7(1), 57–76. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/228637685_Digital_Photography_Communication_Identity_Memory

VANÍČKOVÁ, E. et al. (2007b). *Identifikace typů dětských obětí komerčního sexuálního zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

VANŽURA, A. (2018). Zneužil po internetu 160 dívek, má jít na šest a půl roku do vězení a na léčení. In: *Deník.cz* [online]. Dostupné z: https://ustecky.denik.cz/zlociny-a-soudy/zneuzil-po-internetu-160-divek-ma-jit-na-sest-a-pul-roku-do-vezeni-a-na-leceni-20180420.html

VITOVSKÁ, I. (2016). Mladík zneužil 45 dívek. Dostal 8,5 let vězení. In: *Deník cz* [online]. Dostupné z: https://www.denik.cz/kralovehradecky-kraj/za-zneuziti-desitek-divek-dostal-muz-8-5-let-vezeni-20160224-wcck.html

VYBÍRAL, Z. (2009). *Psychologie komunikace*. 2. vyd. Praha: Portál.

WALKER, K. a SLEATH, E. (2017). 'A systematic review of the current knowledge regarding revenge pornography and non-consensual sharing of sexually explicit media'. In: *Aggression and Violent Behavior* [online]. 36(September-October), 9–24. Dostupné z: https://pure.coventry.ac.uk/ws/portalfiles/portal/11449881/Systematic_Review_Non_Consensual_Sharing_AVB_Revisions_2.pdf

WALLACE, P. (1999). *The Psychology of the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press. In: DIVÍNOVÁ, R. (2005). *Cybersex: forma internetové komunikace*. 1. vyd. Praha: Triton.

WEBSTER, S., DAVIDSON, J., BIFULCO, A., CARETTI, V., PHAM, T., GROVE-HILLS, J., TURLEY, C., TOMPKINS, CH., CIULLA, S., MILAZZO, V., SCHIMMENTI, A. a CRAPARO, G. (2012). Final Report – European Online Grooming Project. Prepared for and co-funded by the European Commission Safer. Internet Plus Programme. In: *CRDS* [online]. Dostupné z: http://www.crds.be/userfiles/files/European%20Online%20Grooming%20Project_Final%20Version_140312.pdf

WEISS, P. (2017). *Poruchy sexuální preference*. 1. vyd. Praha: Galén.

WHITTLE, H., HAMILTON-GIACHRITSIS, C. a BEECH, A. (2014). "Under His Spell": Victims' Perspectives of Being Groomed Online. In: *Social Sciences* [online]. 3(3), 404–426. Dostupné z: http://pure-oai.bham.ac.uk/ws/files/17933103/socsci_03_00404.pdf

WHITTLE, H., HAMILTON-GIACHRITSIS, C., BEECH, A. a COLLINGS, G. (2013). A review of online grooming: Characteristics and concerns. In: *Aggression and Violent Behavior* [online]. 18(1), 62–70. Dostupné z: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178912001097?via%3Dihub

WILLIAMS, R., ELLIOTT, I. A. a BEECH, A. R. (2013). Identifying Sexual Grooming Themes Used by Internet Sex Offenders. *Deviant Behavior* [online]. 34(2), 135–152. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/01639625.2012.707550

WOLAK, J., FINKELHOR, D., MITCHELL, K. J. a YBARRA, M. L. (2008). Online "predators" and their victims: myths, realities, and implications for prevention and treatment. In: *The American Psychologist* [online]. 63(2), 111–128. Dostupné z: https://www.apa.org/pubs/journals/releases/amp-632111.pdf

World Population Review (2020). *Age Of Consent By Country 2020* [online]. Dostupné z: http://worldpopulationreview.com/countries/age-of-consent-by-country/

YBARRA, M. L. a MITCHELL, K. J. (2014). "Sexting" and its relation to sexual activity and sexual risk behavior in a national survey of adolescents. In: *Journal of Adolescent Health* [online]. 55(6), 757–764. Dostupné z: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1054139X14003073?via%3Dihub

YEUNG, T. H., HORYNIAK, D. R., VELLA, A. M., HELLARD, M. E. a LIM, M. S. (2014). Prevalence, correlates and attitudes towards sexting among young people in Melbourne, Australia. In: *Sexual Health* [online]. 11(4), 332–340. Dostupné z: http://www.publish.csiro.au/SH/SH14032

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník (2009). In: Sbírka zákonů [online]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=40&r=2009

Zkratky.cz – Největší databáze zkratek (2020). *BTW, OMG, LOL, 2DAY, 4ever* [online]. Dostupné z: https://www.zkratky.cz/

Anotace

Publikace, jak název napovídá, je věnována problematice rizikové komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru.

V úvodní kapitole proto rozebírá specifika a psychologické aspekty komunikace v online prostředí, jež spoluvytvářejí podmínky pro rozvoj potenciálně rizikové komunikace. Z jejich podstaty totiž vyplývá poměrně tenká hranice mezi tzv. komunikací bezpečnou a rizikovou, která může být především dětmi nebo nepoučenými a nezkušenými uživateli velice snadno překročena a výsledkem je pak rozvoj nebezpečných komunikačních fenoménů typu kyberšikana, kybergrooming, sexting, kyberstalking atp.

Vzhledem k tématu monografie je značná část teorie orientována na jedno z největších rizik online komunikace a hlavně seznamování se s cizími lidmi na internetu, a to na kybergrooming. Konkrétně jej vymezuje terminologicky, rozebírá jeho jednotlivé etapy, včetně specifik, kterými se vyznačují, a v neposlední řadě také popisuje jeho oběti a pachatele, jejichž typické postupy dokreslují v závěru uvedené kauzy. Pozornost je rovněž zaměřena i na fenomény s kybergroomingem úzce související – sexting a webcam trolling, neboť s jejich pomocí útočník získává citlivý materiál, zásadní pro další manipulaci dítěte.

Podstatnou část monografie tvoří závěry výzkumu týkajícího se projevů rizikové online komunikace u populace českých dětí od 11 do 17 let, který například zjišťoval, jak děti nakládají s osobními údaji ve virtuálním prostředí, jestli komunikují nebo se přímo přátelí s lidmi na internetu, které neznají osobně, či zda jsou dokonce ochotny s nimi dorazit na osobní schůzku v reálném světě. Výzkum zároveň odhaloval dětské prekoncepce online komunikace, tj. jak si děti online komunikaci samy představují (zda jsou schopny rozpoznat podezřelou online komunikaci, komunikaci s dospělým člověkem a tzv. fejkový profil), které v kybersvětě výraznou měrou přispívají k rozvoji potenciálně nebezpečných komunikačních praktik a představují tak základ pro preventivní působení v této oblasti.

Výsledky výzkumu jsou shrnuty v závěrečné části monografie, kde jsou srovnány s vybranými teoretickými vstupy a výsledky výzkumů ze zahraničí i z České republiky.

Annotation

The publication is focused on the issue of risky communication and acquaintance of Czech children in cyberspace.

In the introductory chapter, therefore, it discusses the specifics and psychological aspects of communication in the online environment, which co-create the conditions for the development of potentially risky communication. Their nature results in a relatively thin line between so-called safe and risky communication, which can be easily crossed, especially by children or untrained and inexperienced users, and the result is the development of dangerous communication phenomena such as cyberbullying, cybergrooming, sexting, cyberstalking, etc.

A large part of the theory is focused on one of the biggest risks of online communication and especially getting to know strangers on the Internet, namely cybergrooming. Specifically, it defines it terminologically, analyzes its individual stages, including the specifics by which they are characterized, and last but not least, describes its victims and perpetrators, whose typical procedures illustrate the case at the end. Attention is also focused on phenomena closely related to cybergrooming – sexting and webcam trolling, because with their help the attacker obtains sensitive material, essential for further manipulation of the child.

A substantial part of the monograph consists of the conclusions of research on the manifestations of risky online communication in the population of Czech children aged 11 to 17, which, for example, found out how children handle personal data in a virtual environment, communicate or make direct friends with people on the Internet who do not know personally or whether they are even willing to come to a personal meeting with them in the real world. The research revealed children's preconceptions of online communication, ie how children imagine online communication themselves (whether they are able to recognize suspicious online communication, communication with an adult and the fake profile), which in the cyber world significantly contribute to the development of potentially dangerous communication practices and they thus form the basis for preventive action in this area.

The results of the research are summarized in the final part of the monograph, where they are compared with selected research results from abroad and from the Czech Republic.

Přílohy

Příloha 1: *Legální věk způsobilosti k pohlavnímu styku podle jednotlivých zemí 2020* (upraveno dle World Population Review, 2020)

Name	Age of Consent	Population 2020	Name	Age of Consent	Population 2020
Philippines	12	109,581,078	Czech Republic	15	10,708,981
Angola	12	32,866,272	Greece	15	10,423,054
Japan	13	126,476,461	Sweden	15	10,099,265
South Korea	13	51,269,185	Honduras	15	9,904,607
Niger	13	24,206,644	Laos	15	7,275,560
Burkina Faso	13	20,903,273	Denmark	15	5,792,202
Comoros	13	869,601	Slovakia	15	5,459,642
Western Sahara	13	597,339	Costa Rica	15	5,094,118
China	14	1,439,323,776	Croatia	15	4,105,267
Brazil	14	212,559,417	Uruguay	15	3,473,730
Bangladesh	14	164,689,383	Slovenia	15	2,078,938
Dr Congo	14	89,561,403	Solomon Islands	15	686,884
Germany	14	83,783,942	Iceland	15	341,243
Italy	14	60,461,826	Kiribati	15	119,449
Myanmar	14	54,409,800	Saint Vincent And The Grenadines	15	110,940
Colombia	14	50,882,891	Aruba	15	106,766
Peru	14	32,971,854	Monaco	15	39,242
Madagascar	14	27,691,018	United States	16	331,002,651
Malawi	14	19,129,952	Indonesia	16	273,523,615
Ecuador	14	17,643,054	Russia	16	145,934,462
Chad	14	16,425,864	United Kingdom	16	67,886,011
Bolivia	14	11,673,021	South Africa	16	59,308,690
Portugal	14	10,196,709	Spain	16	46,754,778
Hungary	14	9,660,351	Algeria	16	43,851,044
Austria	14	9,006,398	Ukraine	16	43,733,762
Serbia	14	8,737,371	Canada	16	37,742,154
Paraguay	14	7,132,538	Uzbekistan	16	33,469,203
Bulgaria	14	6,948,445	Malaysia	16	32,365,999
Bosnia And Herzegovina	14	3,280,819	Ghana	16	31,072,940
Albania	14	2,877,797	Nepal	16	29,136,808
Macedonia	14	2,083,374	Venezuela	16	28,435,940
Estonia	14	1,326,535	Cameroon	16	26,545,863
Timor Leste	14	1,318,445	Australia	16	25,499,884
Mauritius	14	1,271,768	Taiwan	16	23,816,775
Montenegro	14	628,066	Sri Lanka	16	21,413,249
Cape Verde	14	555,987	Kazakhstan	16	18,776,707
Sao Tome And Principe	14	219,159	Zambia	16	18,383,955
Micronesia	14	115,023	Netherlands	16	17,134,872
Liechtenstein	14	38,128	Senegal	16	16,743,927
San Marino	14	33,931	Zimbabwe	16	14,862,924
Thailand	15	69,799,978	Belgium	16	11,589,623
France	15	65,273,511	Cuba	16	11,326,616
Poland	15	37,846,611	Jordan	16	10,203,134
North Korea	15	25,778,816	Azerbaijan	16	10,139,177
Romania	15	19,237,691	Tajikistan	16	9,537,645
Syria	15	17,500,658	Belarus	16	9,449,323
Cambodia	15	16,718,965	Papua New Guinea	16	8,947,024
Guinea	15	13,132,795	Israel	16	8,655,535

Switzerland	16	8,654,622	Nigeria	18	206,139,589
Togo	16	8,278,724	Ethiopia	18	114,963,588
Kyrgyzstan	16	6,524,195	Egypt	18	102,334,404
Turkmenistan	16	6,031,200	Vietnam	18	97,338,579
Singapore	16	5,850,342	Turkey	18	84,339,067
Finland	16	5,540,720	Tanzania	18	59,734,218
Norway	16	5,421,241	Kenya	18	53,771,296
New Zealand	16	4,822,233	Uganda	18	45,741,007
Mauritania	16	4,649,658	Argentina	18	45,195,774
Moldova	16	4,033,963	Iraq	18	40,222,493
Georgia	16	3,989,167	Ivory Coast	18	26,378,274
Mongolia	16	3,278,290	Mali	18	20,250,833
Armenia	16	2,963,243	Chile	18	19,116,201
Jamaica	16	2,961,167	Guatemala	18	17,915,568
Lithuania	16	2,722,289	Somalia	18	15,893,222
Namibia	16	2,540,905	Rwanda	18	12,952,218
Botswana	16	2,351,627	Benin	18	12,123,200
Lesotho	16	2,142,249	Burundi	18	11,890,784
Guinea Bissau	16	1,968,001	Tunisia	18	11,818,619
Latvia	16	1,886,198	Haiti	18	11,402,528
Trinidad And Tobago	16	1,399,488	South Sudan	18	11,193,725
Swaziland	16	1,160,164	Dominican Republic	18	10,847,910
Fiji	16	896,445	Sierra Leone	18	7,976,983
Luxembourg	16	625,978	Lebanon	18	6,825,445
Suriname	16	586,632	Nicaragua	18	6,624,554
Brunei	16	437,479	El Salvador	18	6,486,205
Belize	16	397,628	Republic Of The Congo	18	5,518,087
Bahamas	16	393,244	Liberia	18	5,057,681
Vanuatu	16	307,145	Central African Republic	18	4,829,767
Barbados	16	287,375	Panama	18	4,314,767
Samoa	16	198,414	Eritrea	18	3,546,421
Saint Lucia	16	183,627	Gambia	18	2,416,668
Guam	16	168,775	Gabon	18	2,225,734
Grenada	16	112,523	Equatorial Guinea	18	1,402,985
Tonga	16	105,695	Djibouti	18	988,000
Antigua And Barbuda	16	97,929	Bhutan	18	771,608
Andorra	16	77,265	Malta	18	441,543
Dominica	16	71,986	Seychelles	18	98,347
Marshall Islands	16	59,190	Northern Mariana Islands	18	57,559
American Samoa	16	55,191	Vatican City	18	801
Saint Kitts And Nevis	16	53,199	Niue	19	1,626
Palau	16	18,094	Bahrain	21	1,701,575
Cook Islands	16	17,564			
Mexico	17	128,932,753			
Ireland	17	4,937,786			
Cyprus	17	1,207,359			
Nauru	17	10,824			
India	18	1,380,004,385			

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Kopecký, Kamil, 1977–
Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru / Kamil Kopecký, René Szotkowski, Pavla Dobešová. –– 1. vydání. –– Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2021. –– 1 online zdroj
České a anglické resumé
Nad názvem: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. –– Obsahuje bibliografii a bibliografické odkazy

ISBN 978–80–244–5915–8 (online ; pdf)

* 004.946(1) * 316.772:004.738.5 * 316.624 * 303.023 * 37.011.3–052 * 373.3 * 373.5+377 * (437.3) * (048.8:082)
– 2018–2019
– kyberprostor
– internetová komunikace
– rizikové chování
– sexting
– kvantitativní výzkum –– Česko –– 2011–2020
– žáci –– Česko
– základní školy –– Česko
– střední školy –– Česko
– kybergrooming
– webcam trolling
– kolektivní monografie

316.4/.7 – Sociální interakce. Sociální komunikace [18]

Kamil Kopecký, René Szotkowski, Pavla Dobešová

Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru

Odpovědný redaktor Jiří Slavík
Technická redakce René Szotkowski
Jazyková korektura Pavla Dobešová
Návrh a grafické zpracování obálky Kamil Kopecký

Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8, 771 47 Olomouc
www.vydavatelstvi.upol.cz

Publikace neprošla redakční a jazykovou úpravou ve vydavatelství.

1. vydání
Olomouc 2021

Neprodejná publikace

DOI: 10.5507/pdf.21.24459141
ISBN 978-80-244-5914-1 (print)
ISBN 978-80-244-5915-8 (online: PDF)

VUP 2021/0077 (print)
VUP 2021/0078 (online: PDF)

Odborná monografie **Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru** je zaměřena na rizika komunikace a rizikové online seznamování (kybergrooming) v kyberprostoru. Její snahou je upozornit na rizika online komunikace a seznamování v kyberprostoru s akcentem na dětského uživatele internetu.

Podstatná část publikace je věnována výsledkům výzkumu, jehož hlavním cílem bylo identifikovat a popsat projevy rizikové online komunikace u populace českých dětí ve věku 11–17 let.

Publikace je určena širokému spektru zájemců z řad odborné či laické veřejnosti.

9 788024 459141